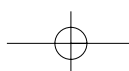

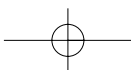
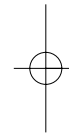
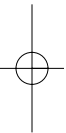
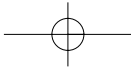
קובץ האדרת והאמונה לחי עולמים

סקירה קצרה מתולדות חנ"ד צופת-פרצת-770

- תדפים -

מזכרת משמחת הנישואין של
הרה"ת גבריא'ל עזרי'ה ושרה גז'ה שמחה שיחי
אלבז
ב' אלול ה'תשס"ה

תוכן העניינים

5.....	פתח דבר
7.....	פתיחה - שיחת כ"ק אדמו"ר מש"פ וישב, כ"ג כסלו ה'תשנ"ב.....
15.....	פרק ראשון - יחסם של כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק אדמו"ר האמצעי למדינת צרפת.....
19.....	פרק שני - ביקורי רבותינו נשיאינו בצרפת.....
27.....	פרק שלישי - התיישבות כ"ק והרבנית הצדקנית נ"ע זי"ע בצרפת.....
33.....	פרק רביעי - יסוד ה"לשכה האירופאית".....
37.....	פרק חמישי - ביקור הרבי בפאריז בתש"ז.....
43.....	פרק ששי - התייסדות בית ספר "בית רבקה" וישיבת "תומכי תמימים" ע"ד ככליובאוויטש בצרפת.....
49.....	פרק שביעי - הגברת הפצת המעיינות בצרפת.....
57.....	פרק שמיני - פאריז - של מעלה.....
63.....	פרק תשיעי - תשרי תשל"ד - המהפיכה!.....
67.....	פרק עשירי - התייחסויות הרבי למדינת צרפת ולאורחי'.....
75.....	פרק אחד עשר - ליאון נכבשת!.....
79.....	פרק שתים עשר - טולוז נכבשת!.....
83.....	הוספה
84.....	מראי מקומות

פתח דבר

שמחים הננו בזה להגיש לפני קהל אנ"ש והתמימים שיחיו שוחרי תורה וחסידות, קובץ "האדרת והאמונה לחי עולמים" חלק ראשון - והוא תדפיס מספר שי"ל בעזה"ת.

קרוב לל"ב שנה חלפו ועברו מהמעמד ההיסטורי בו הפך הרבי בשמח"ת את ניגון ההימנון הצרפת (ה"מרסיילז") ובו ועל ידו חל תזווה בה"מהפיכה הצרפתית" למעליותא, אין דומה לרגע זה לערוך סקירה על בירורה של מדינת צרפת ע"י רבותינו נשיאינו, במשך השנים.

קובץ "האדרת והאמונה לחי עולמים" - סקירה מתולדות חב"ד בצרפת" מהווה בלי ספק סקירה חשובה בכל הנוגע לתולדות חב"ד בצרפת.

יש לציין אשר קובץ זה הינו רק חלק ראשון, היות ולע"ע לא עלה בידינו לקבל יותר פרטים מיתר אנשים, שלוחים ועסקני ציבור, כי אם ליקטנו לקט אחר לקט ממה שנדפס מעל כמה במות, מאגרות קודש רבותינו נשיאינו, ובמיוחד מעיתוני כפר חב"ד, ומכמה אנשים שהצלחנו לקבל עדות מהם - אם כי מועטים הם. אשר ע"כ מצד סיבה זו לא דובר בסקירה זו על עשרות משלוחי הרבי הפועלים גדולות ונצורות במדינת צרפת ואשר קיבלו הוראות והתייחסויות מיוחדות מהרבי במשך השנים.

סקירה זו אינה מקפת את הפעולות הרבים אשר נעשו בצרפת כי אם מתמקדת במיוחד על מבטם, ביקורם ופעולתיהם של רבותינו נשיאינו על מדינת צרפת, והשלכותי, אשר לכן לא נגענו בסקירה זו בפעולות שנעשו כי אם את אלו הנוגעים למטרת סקירה זו.

בקשתינו שטוחה בפני אנ"ש והשלוחים אשר זכו לקבל קירובים, הדרכות, והוראות מיוחדות הנוגעים לרבים, לפנות אלינו בכתב או בע"פ על מנת לזכות בהם את הרבים.

וכיודע התייחסותו המיוחדת של הרבי לאנ"ש אשר יואילו לכתוב את זכרונותיהם מחיי רבותינו נשיאינו.

כל הנ"ל נערך ונלקט ע"י הרה"ח ר' שמואל שי' לובעצקי

קובץ זה יוצא לאור כתשורה לחתונת הרה"ת עזרי' גבריאל ושרה גולה שמחה שיחיו אלבו, יה"ר שיבנו בית נאמן בישראל לנח"ר כ"ק אדמו"ר, ולתפארת משפחתם.

תפילתנו היא אשר "הבירור של צרפת - יחד עם שלימות עבודת הבירורים בכל העולם - יביאו תיכף ומיד בפועל ממש את קיום הייעוד "וגלות החל הזה לבני ישראל גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו "פרצת עליך פרץ" "זה משיח שנאמר עלה הפורץ לפניהם" "ונאמר אמן"².

המוציאים לאור

ר"ח אלול ה'תשס"ה
פאריז צרפת

(1) אג"ק ח"ג עמ' יא, ובאג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י צ' נ"ע ח"י אגרת ג'סשה ובהנסמן בהערות שם. ועיין בהמבוא לאג"ק ח"ג עמ' 9.
(2) לשון כ"ק אדמו"ר בשיחת ש"פ וישב תשנ"ב (ספה"ש ה'תשנ"ב ח"א עמ' 186).

פתיחה

שיחת כ"ק אדמו"ר מש"פ וישב, כ"ג כסלו ה'תשנ"ב -
הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר - ע"ד בירורה של מדינת צרפת
בתרגום חפשי מאידית.

המקום ואחר המנהג, "העיקר הגדול בדברים אלו (ש) הוא מנהג המדינה", מנהגי המדינה של אומות העולם (אשר הם רוב תושבי מדינות חוץ לארץ), בכדי לנצל את מנהגי העולם הללו לעבודתו ית', שהרי "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", עד שזה גם "יוסיף" בתורה ומצוות.

וכלשון החסידות בביאור מאמר חז"ל¹⁰ "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". "גרים" רומז ומתייחס לניצוצות הקדושה המצויים בכל עניני העולם, וזה ש"הגלה הקב"ה את ישראל" במקומות שונים בעולם, הרי זה בכדי לברר, לזכך ולהעלות את הניצוצות המצויים במקום הזה. ולכן "צדקה עשה הקב"ה לישראל שפיוזן לבין האומות" - כי על ידי זה מתווספת המעלה מעבודתם בבירור ניצוצי הקדושה המצויים (במנהגי) כל מדינה ומדינה ובכל מקום ומקום.

מזה מובנת המעלה בכך שיהודים מתפזרים ומתיישבים במדינות רבות בעולם - עד לאופן של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" (כברכת הקב"ה ליעקב¹¹) - כי דווקא על ידי עבודתם של בני ישראל בכל מדינות העולם באופן של התלבשות פנימית (בכל מקום לפי ענינו), ע"ז שמתיישבים ומתגוררים במדינה הזאת, ומתנהגים בענינים המותרים לפי מגני המקום, יכול יהודי לפעול את הבירור והזיכוך (באופן של מלמטה למעלה) בכל מקום ומקום לפי ענינו הוא, ומצורה כזאת נפעלת ה"דירה לו ית' בתחתונים"¹² "תחתונים" לשון רבים, כל תחתון (מקום) לפי גדרו הוא. מה שאין כן כאשר נמצאים במקום שהוא באופן עראי, או שמשפיעים שם ממקום אחר, לא מצליחים לפעול שם באותה צורה כפי שניתן לפעול בשעה שחיים שם בקביעות ובהתיישבות, ומתמצאים במנהגי המקום.

א. דובר פעמים רבות לאחרונה, ובפרט בזמן האחרון, כי על פי כל הסימנים, דורנו הוא הדור האחרון של הגלות, וממילא הדור הראשון של הגאולה, שהרי כבר סיימו את כל עניני ההעבודה וכבר עומדים מוכנים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

יש השואלים: הרי הגאולה תלוי בכך שכל העולם יהי מוכן לכך, ולא רק אדם אחד או מספר אנשים, לא רק בחלק אחד של העולם, אלא של כל העולם, שהרי הגאולה קשורה ותלוי בקיבוץ נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ, וגם בבירורן של אומות העולם בכל הארצות.

היכן רואים - שואלים השואלים - שינוי בעולם, שהעולם כיום מוכן יותר לגאולה מאשר בדורות ההקודמים?!

ב. הדבר יובן בהקדם הטעם לכללות ההשתלשלות מסעיהם של בני ישראל בגלות ממקום למקום:

אף על פי שפיוזם של בני ישראל במדינות השונות ברחבי תבל ("מפוזר ומפורד בין העמים"), הרי בחיצוניות הוא ירידה, וככל שהפיוזר רב יותר, כך גם הירידה גדולה יותר - הרי אומרים חז"ל¹³ כי "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזן לבין האומות", וידוע הפירוש (הפנימי) בכך, שזהו בגלל המעלה שבאה על ידי עבודתם של בני ישראל בכל מקום ומקום, אשר הם מתיישבים במדינה זרה והם "מתלבשים" (באופן המותר על פי ההלכה) במנהגי המקום והמדינה (מדברים בשפת המדינה בעניני חול וכו'), בכל מקום ומקום לפי ענינו, לפי תכונת המקום ותכונות אנשי המקום.

וכדברי חז"ל¹⁴ - אזלא לקרתא הלך בנימוסי", עד שההלכה נפסקת, "וזה עיקר גדול בכל דברי משא ומתן, הולכין אחר לשון בני אדם באותו

קיים, כשבני ישראל היו בארץ ישראל (וסביבתה), אלא אפילו בדורות הראשונים של הגלות התגוררו יהודים רק במדינות מסויימות, על כל פנים רק בחצי כדור הארץ העליון; מה שאין כן בדורות המאוחרים יותר – התפזרו היהודים במדינות רבות יותר, עד שגם הגיעו לחצי כדור התחתון (באמריקה וכו'), ובכל דור ודור נעשתה תוספת בכך, עד שבדורנו אנו – אשר יהודים מצויים בכל קצווי תבל ממש, והם מקיימים שם תורה ומצוות, ובאופן של התלבשות לפי מנהגי המקום, ועד שהקימו וממשיכים להקים, מוסדות של תורה ומצוות בכל מקום ומקום לפי ענינו.

כשמתבוננים בזאת – אפילו לרגע קל – רואים את העילוי שבדורנו אנו לעומת הדורות שלפנינו, בזאת שכבר יש הבירור והזיכוי של כל מדינה ומדינה שבעולם.

ועל פי המדובר לעיל (וכמה פעמים), שלפי כל הסימנים, כבר סיימו את כל הבירורים, הרי מובן מדוע מצויים אנו כבר לקראת הגאולה.

ד. כל הענינים בנויים באופן של כללות ופרטות¹⁴. הענין הנ"ל – שלימות בירור העולם – משתקף במיוחד בבירורה של מדינת צרפת.

ובהקדים, שבאחד מיעודי הגאולה (שבהפטרת שבת שעברה) נאמרה במפורש מדינת צרפת: "וגלות החל הזה לבני ישראל גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב, ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"¹⁵.

וצריך להבין: מזה שהנביא מפרט את הגלות והגאולה של צרפת, מובן שקיימת שייכות מיוחדת בניהם, שהרי אפילו אם בתחלת הגלות הוגלו יהודים לצרפת¹⁶, למאי נפקא מינה ההזכרה המפורשת של הדבר בפסוק, ובפרט בייעוד שעוסק (לא בהתחלת הגלות לפני כמעט אלפיים שנה, אלא) בגאולה!

מזה מובן, שבגאולה חשוב שיוזכר שהיא קשורה עם צרפת, וש"גלות החל הזה" (ראשית הגלות) הי' בצרפת. ויש לומר הטעם, כי שלימות בירור העולם – והיתה לה' המלוכה – נפעל על ידי הבירור ועלי של (בני ישראל ב) צרפת, כדלקמן.

ה. הדברים יובנו לאור החידוש והשינוי ביחס

נוסף לזה – מתוסף, על ידי עבודה בדרך זו, בתוקף והצלחת העבודה, וכמובן בפשטות: הטעם להבדלי המנהגים (על-פי תורה) שבין מדינה למדינה הרי הוא מחמת התכונות המיוחדות של המדינה (תכונת המקום, תכונת אנשי המקום וכיוצא בזה). ולכן, כשמתנהגים על פי מנהג המקום – המתאים יותר לתכונת מקום זה – מביא הדבר הצלחה יתירה. לכן צריך יהודי, המצוי במקום זה, להתנהג לפי מנהג המדינה, עד שהוא צריך גם לנצל את מנהגי המקום בעבודת ה' שלו, שהרי על ידי כך מביא הדבר תוספת הצלחה גם בעבודתו בהתאם למנהגי המקום.

[עד שזה גופא, שההלכה היא שצריך לנהוג כמנהגי המקום – פועל, שמנהג המקום נהפך להנהגה שעל פי תורה. כלומר, שבמקרים אלו שאין בדבר משום סתירה להלכה, ההלכה עצמה מחייבת יהודי להתנהג לפי מנהגי המדינה בעניני משא ומתן].

ובזה גופא (בעבודה בכל מקום בעולם) יש בכללות שני ענינים ושלבים – א) הפעולה הפנימית עם התחתון. שמחדירים קדושה אפילו במקום התחתון, לפי גדרי המקום. אבל דבר זה יכול להיות באופן שהתחתון נשאר תחתון, אלא שהוא רק מקבל מהעליון המשפיע עליו. לאחר מכן צריכה להיות עבודה נעלית יותר; ב) – הבירור והזיכוי הוא עד כדי כך, שהמקום (התחתון) עצמו (בתכונותיו המיוחדות) נעשה מקום של תורה ומצוות, על ידי שמקיימים שם מוסדות של תורה, תפילה וגמילות חסדים, בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו'. כך שהמקום נעשה כאילו באופו עצמי, ואינו זקוק להשפעה (של קדושה) ממקום (שני ו) עליון יותר. ויתירה מזו – לא רק "כאילו", אלא באופן שמגלים את המעלה שבתחתון עצמו, שהמקום נעשה כמו העצם עצמו (דירה לעצמותו יתברך¹⁷), ואדרבה: אנשי המקום פעולם בתורה ומצוות מיוזמתם העצמית, בהתאם למנהגים והדרכים המיוחדים ("הלך בנימוסי") של המקום ההוא, שבהם מתייחד מקום זה ממקומות אחרים.

ג. על פי זה יובן העילוי של דורנו זה לגבי הדורות שלפנינו. בדורות הקודמים לא הי' פיזור כה גדול של בני ישראל בכל קצווי תבל כפי שהוא קיים בדורנו זה. לא מיבעי בזמן שבית-המקדש הי'

אף על פי שהיתרון בכך הוא, שמתוסף חופש בגשמיות, ובצדק ויושר וכו', והדבר הי' מביא חירות ועושר לבני ישראל – הרי מכיון שהדבר לא הושתת על יסוד האמונה והבטחון בה' – הביא הדבר עמו (ובמיוחד על ידי נפוליון) גישה לחופש ברוחניות²², חופש מענייני דת, ופריקת עול והפקרות וכו'. דבר שהשפיע על עוד כמה וכמה מדינות בזמן ההוא ובזמנים שלאחרי זה.

ומחמת זה התנגד אדמו"ר הזקן בכל התוקף למלכות צרפת, והתפלל כי ינחלו תבוסה במלחמה.

ועד כדי כך, שבגלל זאת שסירב להיות תחת שליטתם, ברח אדמו"ר הזקן עם כל בני ביתו (עם כל רכושו ונכסיו) מליאדי²³. (ועד שבדרך הטבע, כתוצאה מבריחה ונידודים אלו²⁴, אירעה אחר כך הסתלקותו של אדמו"ר הזקן בכפר פיענא בכ"ד טבת).

ואדמו"ר הזקן הבטיח (לאדמו"ר האמצעי) עד כדי שבועה²⁵, שרוסי' תנצח במלחמה. וכך הי'. ועל ידי כך ניצלו אז היהודים מהשפעתם הבלתי רצויה, שהיתה מתפשטת אם צרפת היתה מנצחת את רוסי', ובני ישראל יכלו אחר כך להמשיך את עבודתם בקירוב לבם אל אביהם שבשמים. ובמיוחד – על-ידי גילוי תורת החסידות במדינה ההיא באמצעות רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו של אדמו"ר הזקן.

ו. על פי זה רואים את החידוש שניתוסף במיוחד בדורנו זה, ביחס כלפי צרפת, בכוחו ובשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו²⁶.

מבלי הבט על כך שמדינה זו היתה בזמנים ההם "תוקף הקליפה כו'", והתנגדה להנהגה שעל פי יראת שמים ובפרט בדרך החסידות וכו', שבגין כך הביע אדמו"ר הזקן את התנגדותו התקיפה לנצחונה (כנ"ל ס"ה), וגם בדורות שלאחר מכך²⁷ – ראו בפועל, שהמצב בצרפת לא הי' מסוגל כל כך ליראת שמים וכו', וגם אצל רבותינו נשיאינו (ממלאי מקומו של רבינו הזקן) לא הי' (כל כך) בקביעות ענין גילוי והפצת תורת החסידות בצרפת²⁸ –

נשתנה מצב זה לאחרונה מן הקצה אל הקצה, אשר לא רק שאור הקדושה הגיע (ממקום אחר)

של ישראל בדורנו זה למדינת צרפת, לגבי היחס שהי' בדורו של אדמו"ר הזקן.

ידוע²⁹, שבתקופת אדמו"ר הזקן, כשפרצה המלחמה בין נפוליון הצרפתי והצאר אלכסנדר הרוסי, סבר אדמו"ר הזקן (לא כפי שסבר גדול אחר מישראל¹⁸), כי לטובת מצבם הרוחני של בני ישראל בענייני יראת-שמים עדיף שרוסי' תנצח, ושצרפת תנחל מפלה.

ובלשונו הקדושה³⁰: " באם שינוצח ב"פ (בונפארט³⁰) יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים, ואם ינצח א' (אלכסנדר) אם כי יורבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהן שבשמים".

הטעם לכך הי', כי צרפת (בראשות נפוליון) העמידה עצמה כמביאה את רוח החופש ר"ל מכל ענייני דת ואמונה בהקב"ה. וקליפה זו של מלכות צרפת (ונפוליון) – שהיוותה את "תוקף הקליפה והדין הקשה" מחמת ה"גאות והתנשאות לתלות ולסמוך על כוחו וגבורתו כו' לומר כוחו ועוצם ידי ומסלק ההשגחה ואמונה ובטחון באלקים כו'" (בדוגמת קליפת סנחריב), וכפי שמבאר זאת אדמו"ר האמצעי³¹ – לא היתה רק ענין זמני כו', אלא הדבר נוגע לכל הזמנים והדורות שלאחרי זה.

כידוע בדברי הימים, המהפכה הצרפתית בשנת תקמ"ט (אשר כתוצאה ממנה נעשה, כעבור מספר שנים, נפוליון למנהיגה של צרפת) היתה גם מהפכה אידיאולוגית, ענין כללי שהביא שינוי עיקרי בעולם כולו. מהפכה זו היתה אחד המאורעות העיקריים שעליהם הושתתו יסודות ההנהגה של "העולם המודרני" וה"תרבות", עד היום הזה:

עד המהפכה הצרפתית היתה ממשלת צרפת (וממשלות רוב מדינות העולם) מסורה בידי מלך ומלכה, והם הנהיגה ככל שעלה בדעתם. המהפכה היתה מבוססת על כך, שבני אדם חופשיים להתנהג כרצונם, ולכן הדיחו את המלך והמלכה כדי לשחרר את במדינה משליטתם וממשלתם, ושהנהלת המדינה תעבור לידי הצבור המייצג את כל אנשי המדינה.

מקומם הקבוע של רבותינו נשיאינו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, הי' במדינת רוסיה. אפילו כאשר יצאו מהמדינה ההיא - דבר שהתחיל מאדמו"ר מהר"ש²⁹ - הי' זה רק באופן ארעי, על מנת לחזור.

אצל נשיא דורנו נתוסף החידוש לגבי הנשיאים שלפניו - שעקר את מקומו ממדינת רוסיה, והתיישב במדינות אחרות. ובכללות - שנות נשיאותו התחלקו לשלוש תקופות, של בערך עשר שנים (כפי שמדובר פעם³⁰): התקופה הראשונה (תרפ"ב - תרפ"ח) - בעיקר ברוסיה, התקופה השנייה (תרפ"ח - ת"ש) - בפולין, והתקופה השלישית (ת"ש - תש"י) - בארצות הברית.

ועל פי המדובר לעיל, שבכל מקום צריכה להיות התלבשות לפי מנהגי ותכונות המקום ("הלך בנימוסי"), היו שינויים ממקום למקום באופן העבודה של הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, בהתאם למקום אשר בו נתיישב.

ויש לומר, שהואיל ואצל נשיא דורנו עצמו היתה התלבשות באופני עבודה שונים, החל מרוסיה (מקום אבותיו), שבה עבדו את עבודתם כל רבותינו נשיאינו, עד לארצות הברית, חצי כדור התחתון - העניק הדבר את הכח לפעול הבירור של כל המדינות שבעולם, גם של התחתון ביותר כמדינת צרפת וכיוצא בזה.

לאחר הבירור והזיכוכ שפעלו על ידי העבודה של הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה במשך כמה וכמה דורות מאדמו"ר הזקן, עבודה שפעלה בירור וזיכוכ גם בכל העולם (בדרך מלמעלה למטה), ועוד ועיקר: ככל שמתקרבים לגאולה שאז תהי' שלימות הבירור של כל העולם - הרי בדורנו זה, נתקבל מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כח נוסף, נעלה יותר, לפעול גם את הבירור של מדינת צרפת.

ובכללות יותר - התחילה העבודה בזה עוד אצל אדמו"ר מהר"ש³¹, כידוע³² שנסע כמה פעמים בצרפת ועשה שם בעלי תשובה (נוסף לזה שחשב ופעל שם ענינים בתורת החסידות), ואחר כך עוד יותר - על ידי אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהי' שם פעמים רבות, ועד ששם (במענטאן) הי' "בנין" של המשך תער"ב הידוע³³, ושם גם כתב חלק מהמשך³⁴.

והאיר גם שם, אלא שיהודים לומדי תורה (נגלה דתורה ופנימיות התורה) ומקיימי מצוות ביראת שמים התיישבו שם למשך זמן, ובמיוחד - בשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועסקו שם בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, ובכתיבת חידושי תורה וכו', שגם יהודים נוספים (במקומות אחרים) יכולים ללמוד בהם, כתוצאה מכך הדפיסו אותם לאחר מכן וכיוצא בזה.

ובמיוחד - לאחר מלחמת העולם השנייה, הגיעו לשם בהשגחה פרטית והתיישבו שם יהודים ממדינות שונות, עד שמדינה זו נהפכה למקום ומרכז של תורה ויהדות, של הפצת התורה והיהדות בכלל, ושל הפצת מעיינות החסידות במיוחד, עי"ז שהקימו שם ריבוי מוסדות של תורה ותפילה, כולל, ובמיוחד - ישיבת "תומכי תמימים ליובאוויטש", גם "אחי תמימים" וכיוצא בזה, עם כמה וכמה סניפים. וכן מוסדות חינוך בכלל על טהרת הקודש, ונוסף לכך - מדפיסים שם ספרים בנגלה דתורה ובפנימיות התורה ובכל זה באופן דהולך ומוסיף ואור.

על פי הנ"ל מובן החידוש שבדבר: כשם שזה בנוגע לעבודת האדם בכללות העולם, שמדור לדור הגיעו יהודים למקומות חדשים ורחוקים יותר, כדי לפעול שם את הבירור המתבקש, שהרי שלימות הבירור הוא בשעה שמתיישבים במקום הוא ו"הלך בנימוסי", מנצלים גם את מנהגי המקום כדי להוסיף בעבודת ה' (כנ"ל ס"ב) - כך גם בנוגע לעבודתם של רבותנו נשיאינו בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, אשר במשך הדורות נתוסף בכך יותר ויותר, ועד שבדורנו זה הגיעו גם לבירורה של צרפת. שמבלי הבט על כך שהיא היתה מקום תחתון ביותר, ומנהגי המקום שלה היוו אז סתירה לעניני יראת שמים כו' (שבגלל זאת התנגד רבינו הזקן לניצחונה של צרפת) מכל מקום התיישבו במדינה זו יהודים בדורנו (בכוחו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, כדלקמן), ובירור וזיכוכ אותה. עד שאדרבה - ניצלו את מנהגי המקום ("הלך בנימוסי") כדי להוסיף בהפצת התורה והיהדות ובהפצת תורת החסידות.

ז. ויש לומר שהכח לזה נובע מכך, שזה הי' הסדר אצל נשיא הדור עצמו, כ"ק מו"ח אדמו"ר:

ונוסף לזה – מדפיסים שם (והדפיסו גם בעבר) דברי תורה, התורה הנגלה ותורת החסידות, כולל – חידושי תורה, שגם זה מדגיש איך שצרפת וכו' נעשים מקור לעניני תורה לכל העולם כולו, שגם אחרים מקבלים מעניני התורה שמדפיסים שם, ויכולים ללמוד בהם ואותיות מחכימות⁴¹ וכו'.

וכאמור לעיל, ההצלחות של הפעולות שם עכשיו, הן הגילוי בפועל של הכוחות אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו השקיע שם בשנים שלפני זה⁴². אשר בהיותו נשיא הדור – והנשיא הוא הכל⁴³ – נותן הוא את כח העצם לכל אנשי הדור כדי לפעול את הבירור בכל העולם כולו, גם במקום הכי תחתון. עד לאופן שבמקום הזה מתגלה העצם עצמו, כנ"ל.

ה. ויש לומר שזה [ובפרטיות שני ענינים אלו שבבירור: (א) בירור התחתון (אבל באופן שנשאר תחתון), ו(ב) גילוי העצם התחתון, באופן שנעשה דבר אחד עם העליון] מרומז גם בשם "צרפת":

"צרפת" היא מלשון צירוף, שמבטא את הענין של צירוף בירור וזיכוך, כפי שנאמר בנוגע לגאולה⁴⁴ – "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים". שהגאולה ה"ה באה על-ידי שלימות הבירור והצירוף של כל העולם (כנ"ל ס"א).

ולהוסיף (על דרך הצחות והרמז): "צרפת" היא גם בגימטריא שבע מאות ושבעים (770), שלימות המספר שסע, וכפי שכל אחד כלול מעשר (שבעים), וכפי שכל אחד כלול ממאה (שבע מאות), ושניהם יחד (שבע מאות ושבעים). ויש לומר שדבר זה מרמז, שבבירורן של המדינות הללו נגמר ונשלם בירור כל העולם שנברא בשבעת ימי הבנין בכל הפרטים ופרטי פרטים.

יתר על כן: "770" – זהו מספר הבית של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר בו חי ועבד עבודתו בעשר השנים האחרונות של חיים חיותו בעלמא דין, בארצות הברית (חצי כדור התחתון). ויש לומר, שזה מרמז על הענין השני (הנעלה) שבבירור וצירוף [נוסף על הבירור של התחתון ביותר, אבל באופן שנשאר תחתון בערך לעליון], שהוא נעשה כמו העצם ("770") עצמו, הבית של נשיא דורנו, מקורה של הפצת המעיינות חוצה בזמן הזה בכל קצוי תבל.

ועיקר ושלימות הבירור – באופן של קביעות והתיישבות ובאופן פנימי³⁵, עד לאופן של הפצה – נעשה בדורנו, על ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר נוסף לזה שהי' בצרפת כמה פעמים, ואמר שם מאמרי חסידות³⁶ ושיחות³⁷ – שלח לשם שלוחים מבני ביתו, אשר חיו שם כמה שנים³⁸, ועבדו עבודתם בלימוד נגלה דתורה ופנימיות התורה, וכן שלח לשם כתבי חסידות ואיגרות קודש שלו, ושם גם הוכנו כמה ענינים לדפוס [כמדובר כמה פעמים במעלת דבר שבדפוס לגבי כתב יד, שהוא מגיע לריבוי גדול של אנשים ומתאם יותר אליהם, מהי שאין כן כתב יד, ששייך רק ליחדי סגולה – אלה שמונת אצלם הכתב, ואלה שיכולים לקרוא בו. ובפרט כאשר מדפיסים דבר חדש, שיש בזה חביבות מיוחדת המעוררת סקרנות בטבע האדם³⁹], בנוסף לכמה וכמה דברי תורה שנכתבו שם (ואחר כך) יצאו לדפוס.

ובכללות – פעלו שם בירור וזיכוך בדרך התלבשות על-ידי "הלך בנימוסי" ודוקא מתוך יראת שמים והידור, כדי לפעול את הבירור באופן פנימי, מיני' ובי', דבר אשר פרץ את הדרך ונותן את הכח לשבור ולהפך את תוקף הקליפה של מדינת צרפת.

והגילוי בזה בשלימות נפעל לאחרי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הגיע לארצות הברית, לחצי כדור התחתון, ויסד שם (בצרפת) ישיבת תומכי תמימים ועוד מוסדות, ומינה ושלח שלוחים על-מנת להתיישב ולבנות המוסדות, ולהפיץ תורה ויהדות בכלל ותורת החסידות במיוחד – וכפי שרואים במוחש, ובפרט בשנים האחרונות, את ההצלחה הגדולה והמרובה בכל הפעולות של הפצת התורה והיהדות והמעיינות חוצה במדינת צרפת, ועוד מדינות, באופן דהולך ומוסיף ואור.

עד לאופן, שנוסף לזה שנשיא דורנו נותן כח להמשיך קדושה גם בתחתון (אבל זה צריך להיות דווקא באופן שהקדושה נמשכת ממקום שני, מקומו של נשיא דורנו) – נותן הוא כח, שבמקום זה גופא עשו אותו מקום ומקור של תורה, על ידי ייסוד ישיבת תומכי תמימים שם, כמו בלויבאוויטש לכתחילה⁴⁰, כאילו שזה אותו דבר עצמו ואין צורך להזדקק להשפעה מהמקור, כיון שהוא נעשה בדיוק כמו הענין עצמו.

רישמי מטעם המדינה, או כאשר תושבי המדינה נאספים יחדו במארועות מסויימים, ועד"ז כאשר באי"כח ונציגים של המדינה נוסעים למדינות אחרות, וכיוצא בזה.

מובן, שניגון המדינה מייצג דוגמא של המדינה. ועל אחת-כמה זוכמה ניגונה של מדינת צרפת - כידוע, שהניגון נתחבר בעת המהפכה⁴⁷.

ובפרט על-פי פנימיות הענינים - הרי ידוע⁴⁸ שלכל מידנה גדולה יש שר למעלה, ויש לומר, שזה גם כן קשור עם ניגון המדינה, אשר נבחר על ידי המדינה⁴⁹.

לפני כמה שנים⁵⁰ התחילו חסידים לשיר את ניגונה של מדינת צרפת - ניגון המהפכה - עם המילים "האדרת והאמונה לחי עולמים...". התהילה והתפארת לחי עולמים⁵¹.

וזמן קצר ביותר לאחר מכן - התרחש דבר פלאי ביותר: מדינת צרפת חוללה שינוי בניגון המדינה הנ"ל⁵².

ובסיבת הדבר - מסבירים זקני החסידים, שלאחרי שהניגון נתהפך לקדושה (כנ"ל), הרגיש זאת השר והמזל למעלה של מדינת צרפת, וזה גרם למטה את השינוי בניגון, מצד ההרגשה, שהניגון נעשה שייך לתחום הקדושה, ניגון חסידי אשר שרים בעת התוועדויות חסידיות, כולל גם - העת התוועדויות במדינת צרפת עצמה!

בתוך כך רואים בגלוי את השינוי הקיצוני שנעשה בדורנו זה לגבי דורו של אדמו"ר הזקן:

לקחו את הניגון הזה והפכו אותו לקדושה - "האדרת והאמונה לחי עולמים", ושרים אותו (באותן תנועות) בעת התוועדויות חסידיות, שבהן מדברים דברי התעוררות בעניני תורה ומצוות ותורת החסידות.

ועד כדי כך, שיש כאלה שאינם יודעים כלל שניגון זה נלקח מ"אי שם", והם חושבים שזהו ניגון חסידי מעיקרא [מזמן לזמן מתחדשים ניגוניים חסידים חדשים על ידי אלה המסוגלים לחבר ניגון טוב, וכאשר זה מתקבל על ידי הצבור ושרים אותו בצבור, נעשה הניגון חלק מהניגונים החסידיים!]

יא. מדוע מזכירים זאת עכשיו? ובפרט שחסיד

יש להוסיף, שענין זה עומד בהדגשה יתירה ב"הלך בנימוסי" - מנצלים את תכונות המקום גופא למעליותא - לגלות את העצם (של עצמות ומהות) במקום זה, באופן שמורגש שהמקום נעשה "קבוע" בכל עניני תורה ומצוות (על דרך המעלה שביש הנברא אשר הרגשתו היא ש"מציאותו מעצמותו", מכיון שמקורו מעצמותו ית' ש"מציאותו"⁴⁵ הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו⁴⁶).

ויש לומר, שהא תליא: כדי לפעול את בירור התחתון ביותר, זקוקים לכח העצם. מצד בחינת הגילויים - שבה יש חילוק בין עליון לתחתון - יכולים להמשיך אלקות במקום שהוא כלי מוכשר לזה; מה-שאין-כן בכח העצם (שלמעלה מעליון ותחתון) אפשר לברר ולצרף אפילו מקום תחתון שאינו כלי, ועד יתירה מזה - להמשיך שם את העצם עצמו. וכך גם לאידך: דווקא באמצעות המקום הכי תחתון - התגלה העצם, אשר פועל את הבירור בכל העולם.

ט. על פי זה יובן גם מה ששלימות הבירור של כל העולם בגאולה - "ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" - תלוי ובאה לידי ביטוי בבירור בדרך התלבשות של גלות "צרפת" - והשני הענינים הנ"ל: (א) מכיון שהיא המקום התחתון ביותר (ותוקף הקליפה של עולם) - נפעלים על ידה גמר ושלימות הבירורים של כל העולם, כמרומז בשמה "צרפת" מלשון צירוף ובירור. (ב) בבירור של צרפת (בגימטריא של "770") מרומז גם גילוי העצם שנותן את הכח לברר את כל הענינים בשלימות עד לאופן שבכל מקום ומקום ממשיכים את גילוי העצם.

י. כדי להקל עוד יותר על היהודי - ראו דבר פלא אשר מבטא בגלוי לעיני בשר את הבירור וההפיכה הנ"ל שפעלו בצרפת.

[וזהו גם מענה לאלה המתאוננים, מדוע לא רואים כיום מעשה ניסים (כמו בדורות הראשונים). הרי - בנאמר להלן - דוגמא לנס, המראה כי טענה זו מופרכת]:

ידוע ומפורסם שלכל מידנה יש ניגון מיוחד "ניגון המדינה" [על דרך בדגל המיוחד של כל מידנה], שאותו שרים או מנגנים באסיפה או מאורע

אחר, בכל מקום לפי ענינו, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי"'], בכל יום מימי החנוכה, ולדבר שם דברי תורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, ולקבל החלטות טובות בכל עניני תורה ומצוות, ובאופן של מוסיף והולך ואור (בהתאם לנרות הנוכה), ועוד ועיקר - לדבר בענין פירסומי ניסא, הניסים "בימים ההם בזמן הזה".

יג. הענינים הנ"ל בקשר לצרפת עומדים בהדגשה בהתוועדות זו, מכיון שנמצאת כאן קבוצה של יהודים מצרפת אשר הגיעו לשבת זו לכאן - בית הכנסת ובית המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ("770").

ובפרט שיהודים אלו עוסקים בבניית מוסדות חדשים בצרפת ובהדפסת ספרים חדשים, וכמדובר לעיל עד כמה זה נוגע לבירורם של כל העולם. נוסף לכך - שודאי זה מוסיף הצלחה בכל הענינים של המתעסקים בזה, בגשמיות וברוחניות, ומוסיף בקשר שלהם עם תורה ומצוות, על ידי זה שהם מוסיפים בפשטות בקיום התורה והמצוות, כולל ובמיוחד - במצות הצדקה, שמקרבת את הגאולה⁵⁷, הגאולה של ישראל בכל העולם כולו.

לכן, מהנכון לכבד אותם באמירת "לחיים", ומזה תימשך הוספה בחיים לכל אחד מהם ולכל המסובים בתוך כלל ישראל.

ולהוסיף, שנמצאים כאן גם אורחים ממדינת קנדה, שהיתה לה פעם שייכות למדינת צרפת.

יד. ויהי רצון, ש"הבירור של צרפת - יחד עם שלימות עבודת הבירורים בכל העולם - יביאו תיכף ומיד בפועל ממש את קיום הייעוד "וגלות החל הזה לבני ישראל גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב, ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו "פרצת עליך פרוץ"⁵⁸, "זה משיח שנאמר"⁵⁹ עלה הפורץ לפניהם"⁶⁰, (וכפי שמסיימים את ברכת החודש בשבת זה): "ונאמר אמן".

[האורחים שיחיו מצרפת אמרו "לחיים". וניגנו "האדרת והאמונה לחי עולמים". ובאמצע הניגון רמו כ"ק אדמו"ר באצבעותיו הק' לשרוקי⁶¹].

יכול לטעון, שחינכו אותו לכך, שכל ענינו הוא - לימוד התורה. אין לו זמן כלל לענינים אחרים, כולל גם מופתים, עד שהם אינם תופסים אצלו מקום כל כך⁶².

ראשית, צריכה להיות ההכרה וההודאה לה' על הניסים שהוא עושה.

ובפרט כאשר עומדים בסמיכות לימי החנוכה שענינו הוא "פרסומי ניסא"⁶⁴ - ממילא אפילו אם תמציי'לומר שבשאר ימי השנה לא צריכה להיות כזו הדגשה בענין של פרסומי ניסא (כדמוכח מזה גופא שזהו ענינם של חנוכה ופורים וכיוצא בזה) - הרי בימי חנוכה צריכה להיות פרסומי ניסא, ויש לומר, שזה כולל לא רק נס המלחמה ונס החנוכה (של פך השמן) אלא פרסומי ניסא בכל הניסים שהקב"ה עושה לבני ישראל - "בימים ההם בזמן הזה".

ועוד והוא העיקר: ההכרה וההודאה ונתינת השבח לה' על הניסים שהוא עושה, נוסף על היותם ענין של הכרת טובה - הרי זה גם נוגע לביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, כפי שהגמרא אומרת⁶⁵: "ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח . . אמרה מידת הדין לפני הקב"ה . . חזקי' עשית לו כל הניסים הללו (שניצל מסנחריב ונתרפא מחולי⁶⁶) ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח".

על-פי זה מובן בעניננו, שפרסומי ניסא של הניסים שעושה הקב"ה בזמננו - הרי זה נוגע להבאת הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

יב. ומזה מתקבלת הוראה עיקרית:

מאחר שכבר עומדים לאחרי כל הענינים, והגאולה עדיין לא באה - דבר נכון ביותר הוא לעסוק בענין של "פרסומי ניסא", לפרסם אצל עצמו ואצל הזולת, ובכל מקום ומקום - את הניסים שהקב"ה עשה עימנו, מתוך ידיעה שבוה קשורה הגאולה האמיתית והשלימה!

ועל-אחת-כמה-זכמה בימי החנוכה, שענינם הוא "פרסומי ניסא" כנ"ל - יש לראות לנצל ימים אלו, נוסף לכל הפעולות ומבצעי חנוכה, גם - כדאי לערוך התוועדויות חסידים [או לקרוא לזה בלשון

פרק ראשון

יחסם של כ"ק אדמו"ר הזקן
וכ"ק אדמו"ר האמצעי
למדינת צרפת

פרק ראשון

יחסם של כ"ק אדמו"ר הזקן
וכ"ק אדמו"ר האמצעי למדינת צרפת

צרפת "קליפה קשה" בתקופת אדמו"ר הזקן, לוחם כנגדה
ומתחיל בירורה ע"י ניצול ניגון ה'מארשי לקדושה.

פאריז, בירת צרפת, הנקראת בלשון האומות: "עיר האורות", אין כמותה עיר של צללים, היתה מאז ומעולם מרכזה ובירתה של התרבות החופשית שהשתלטה על העולם וחדרה גם, לדאבוננו, לחלקים גדולים מעם ישראל.

כ"ק אדמו"ר הזקן בזמנו כבר ניהל מלחמת-חרמה רוחנית בנפוליאון - מושלה של מדינת צרפת - אותה ראה כ"קליפה" קשה, עקב רוח ההתפקרות והכפירה שהביא לעם, עד כדי כך אשר כ"ק אדמו"ר הזקן אמר אשר איננו רוצה אפילו להסתכל באותיות צרפתיות⁶².

כ"ק אדמו"ר הזקן החשיב את נפוליאון כמכשף⁶³, כאשר נפוליאון רצה לעשות הסנהדרין אמר אז כ"ק אדמו"ר הזקן אשר נפוליאון רוצה להשתמש בטומאה גם בכוחות הקדושה.

הי' זה כבר בשנת תקע"ב ובין מדינת רוסיה וצרפת פורצת מלחמה עקובה מדם, באותו זמן התקיים ויכוח סוער בין תלמידי הרב המגיד ממעזריטש, כאשר צדדי הויכוח הם: האם להתפלל עבור שלומה וניצחונה של מדינת רוסיה, או להתפלל עבור ניצחונה של - נפוליאון - מדינת צרפת.

אדמו"ר הזקן מצדד למען שלומה וניצחונה של מדינת רוסיה, וטעמו ונימוקו עמו כפי שכתב בא' ממכתביו⁶⁴: "באם שינוצח ב"פ [=בונפארט (שם משפחתו של נפוליאון)] יורם קרן ישראל ויורבה העושר מישראל אבל יתפרדו וינתקו לבם של ישראל מאביהם שבשמים, ובאם שינוצח א' [=אלכסנדר (מלך רוסיה)] יושפל קרן ישראל, ויורבה העוני בישראל, אבל יתענגו ויתקשרו ויתחברו לבן של ישראל לאביהם שבשמים".

את השקפתו של אדמו"ר הזקן על מדינת צרפת והעומד בראשה - נפוליאון, אפשר לראותה מהמכתב אשר כתבו כ"ק אדמו"ר האמצעי - בנו של האדמו"ר הזקן - מיד לאחרי הסתלקות אביו - בכ"ד טבת תקע"ג - וכך כותב הוא⁶⁵: "כי תכלית שנאה שנאתיו כי הוא הוא השטן המנגד בכל ההתנגדות של הרע אל הטוב, כי הוא תוקף הקליפה והדין הקשה היפך החסד והטוב רק מות ורע וכל חיותו לפעול רע".

באותה עת בחר אדמו"ר הזקן בהחסידי ר' משה מייזליש אשר הי' מלומד ומדבר בשפות אשכנז, רוסית, פולנית וצרפתית, להתחבר אל פקידי הצרפתים עד שיקבלו אותו במשרה, וכל אשר ידע יודיע בסוד גמור לפקידי חיל רוסיה.

כעבור משך זמן קצר מצא החסיד ר' משה מייזליש חן בעיני הפקידים הראשיים - הצרפתים - וידע כל סודותיהם. וכך הציל ר' משה את אוצר מכשירי המלחמה בוילנה שלא יחרב - כמו

שנחרב אוצר מכשירי המלחמה בשווינציאן - עי"ז שגילה לפקידי האוצר להציב משמרת נכונה, ואלה שרצו להצית את בית האוצר נתפסו בכף.

פעם ישבו פקידי הנהלת הצבא הצרפתי והתווכחו באופן הילוך הצבא, באותה אסיפה השתתף גם החסיד ר' משה הנ"ל, פתאום נפתחה הדלת בכח רב, ואז נראו פני נפוליון עצמו שנכנס במרוצה ודיבר בפנים זועפות ובקול רעם ורוגז, ולפתע שאל "ומי הוא האיש הנכרי - כשהוא מראה על ר' משה - העומד פה" ויתקרב אליו ויאמר בצרפתית "אתה מרגל רוסי" ויניח ידו על ליבו להרגיש אם לבו מתרגש כנתפס בכף, ואז מספר ר' משה עמדה לי האלף של חסידות להינצל ממות, ובשפה ברורה ענה שמעלת פקידי הקיסר הצרפתי לקחוהו למליץ באשר הנהו בקי בלשונות הדרושות למשרת כהונתם".

כמו"כ באותה עת שימש רבי משה בנו של כ"ק אדמו"ר הזקן - אשר ידע את השפה הצרפתית על בורי' למרגל עבור טובת צבא רוסי'.

במשך המלחמה לא רצה כ"ק אדמו"ר הזקן לעזוב את ליאדי, כדי שלא יפול רוחם של יהודי רוסי' הלבנה, אולם כאשר התקרבו חיל נפוליון נאלץ כ"ק אדמו"ר הזקן ביחד עם בני ביתו וחסידיהו לעזוב את ליאדי. ובמוצאי שבת פרשת ויצא י' כסלו בישר כ"ק אדמו"ר הזקן אשר בשבוע זו תהי' מפלתו של נפוליון במסוקבה⁶⁷. והבטיח כ"ק אדמו"ר הזקן (לאדמו"ר האמצעי) עד כדי שבועה⁶⁸, אשר רוסי' תנצח במלחמה.

ועד שבדרך הטבע, כתוצאה מבריחה ונידודים אלו⁶⁹, אירעה אחר כך הסתלקותו של אדמו"ר הזקן בכפר פיענא בכ"ד טבת.

כך נראית מדינת צרפת בימים אלו בעיני כ"ק רבותינו נשיאינו, אמנם גם אז כבר הורגש התחלת בירורה של מדינת צרפת כאשר כ"ק אדמו"ר הזקן מעלה את ניגון המארש (=שיר לכת) של נפוליאון - איתו עברו הצרפתים את הגבול של מדינת רוסיא, וכך מספרסד כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "כאשר אדמו"ר הזקן עזב את ליאדי ערב ש"ק מברכים אלול תקע"ב בגלל מלחמת נפליאון, צוה אדמו"ר הזקן אשר יודיעו לו ניגון המארש (=שיר לכת) איתו עברו החיילים הצרפתים את גבול רוסי', כאשר הביאו וניגנו את הניגון לפני אדמו"ר הזקן, אמר אשר זהו ניגון של נצחון, ונכנס בדביקות גדולה, ואמר אשר סוף כל סוף יהי' דידן נצח!"

עד אשר ברגעים הכי קדושים ויקרים מכל השנה בעת נעילת יום הכיפורים, בחרו רבותינו נשאינו לנגן ניגון זהו⁷⁰, וכן הונהג גם בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר.

פרק שני

ביקורי רבותינו נשיאינו בצרפת

LE PARC
MAISON DE RÉGIMES ET DE REPOS
DIRECTEUR :
DR GEORGES GUTHMANN
DE LA FACULTÉ DE MÉDECINE DE PARIS

23. RUE PRADIER
VILLE-D'AVRAY, LE "כ"ה מנ"א רצ"ו.
TÉL. CHAVILLE 9-55 ET 3-42
REG. COMM. VERSAILLES 46.193

ל ש
צמו ב...
לתורה
הלימודים
עזרה
ד שאינם
הנה כא...
התענין
התמימים

עז מהנעט
פרנסה
ה ובדא
קת כל
בריגא
ויזע
אם ע
דאוי
ם די
"יה

החניות.
בשם כ"ק א...
המוכירא

0

פירוק שני

ביקורי רבותינו נשיאינו בצרפת
בירורי רבותינו נשיאנו במשך הדורות, קירוב מיוחד של יהודי ע"י כ"ק אדמו"ר
מהר"ש, יסוד המשך הידוע תער"ב בצרפת.

מאוחר יותר עסקו רבותינו נשיאנו ב"בירורים" של קליפה זו והשלכותי' בין השאר על ידי
ביקורים אישיים בה.

כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע אשר ידע את השפה הצרפתית על בורי', ביקר כמה פעמים בפאריז
כאשר בגלוי ביקוריו היו לצורך בריאותו, ולצורכי הכלל, אלא שכמה פעמים נתגלה פנימיות
טעם ביקוריו בצרפת: על מנת לתקן ולברר בירורים באותה מדינה הנראית כקליפה קשה.

סיפור מפורסם מביקורו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע בפאריז הוא הסיפור אשר כ"ק אדמו"ר
הואיל לספר כו"כ פעמים⁴⁷, וכך נכתב בספר התולדות לאדמו"ר מהר"ש אשר חיברו כ"ק אדמו"ר
בשנת תש"ז⁴⁸:

"פעם נסע אדמו"ר מהר"ש נ"ע לפאריז ונסעו איתו הגבאים ר' לויק ופנחס לייב, ר"מ
מאנעסזאן ור' ישעי' בערלין באו אז ג"כ לפאריז. כשבאו לפאריז שאל ר"י בערלין, דוד, איפה
נוסעים? ויענה אדמו"ר מהר"ש "לאלכסנדר האטל" [=מלון] (א' מהמלנות הכי גדולים ובו
התאכסנו מלכים ובני מלכים וכיו"ב) . . . כשבאו למלון ביקש שיתנו לו שורת חדרים טוב ויענהו
שישנו פנוי ומחירו ליום 200 פראנק, שאל אם יש טוב מזה ובאותה הדיוטא שבה נמצאים ג"כ
חדרי המשחק ויענהו שיש שורת חדרים פנוי גם בדיוטא זו, אבל הוא ביקר יותר.

ושכר דירה של ג' חדרים . . . לאחר איזה שעות הלך אדמו"ר מהר"ש אל החדר שמשחקים
שם בקוביא, וישב אצל אברך א' ששחק בקלפים, ומזמן לזמן שתה יין מכוסו, וינח אדמו"ר
מהר"ש ידו על כתף האברך ויאמר לו: "יונגערמאן יין נסך אסור לשתות", אח"כ אמר עוה"פ:
"יין נסך מטמטם המוח והלב, זיי א איד". ויסיים: "לילה טוב" וילך לחדרו, והי' אדמו"ר מהר"ש
בהתרגשות גדולה.

. . . אחר איזה שעות בא האברך הנ"ל ושאל איפה נמצא זה האיש שדיבר איתו, ויכנס אל
אדמו"ר מהר"ש ושהה אצלו זמן רב, ולמחרת נסע אדמו"ר מהר"ש משם.

אדמו"ר מהר"ש אמר אח"כ שזה כמה דורות שלא היתה נשמה טהורה כזו אלא שהיתה
בעמקי הקליפות. האברך הנ"ל הוא ראש משפחת ק. בצרפת, משפחת יראים וחרדים".

כמו"כ מוצאים אנו אשר בשנת ה'תרכ"ח נסע לצרפת להתראות עם עסקני הכלל בחו"ל⁴⁹.

בירורה של מדינת צרפת נמשך והתחזק בביקוריו התכופים של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁷⁷ אשר כמה פעמים ביקר בצרפת, בפאריז עצמה, ובעיר מענטאהן (אשר ליד העיר ניס), שם גם "בנה הבנין דהמשך הידוע תער"ב"⁷⁸, כמה משיחותיו המבארים ענינים עמוקים בתורת החסידות נאמרו שם, בהם אפשר לציין את השיחה הידועה - על כ"ק ימא - ע"ד ח' המעלות שיש במחשבת דא"ח לפני התפילה בטלית ותפילין⁷⁹ - כאשר א' מהן היא: מאיר את העולם ("ווערט די וועלט ליכטיקער") - מה מתאימה מעלה זו לגבי בירורה של מדינת צרפת המהווה את תוקף הקליפה של אז.

באחד מביקוריו של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב מוצאים אנו אשר הלך לבקר במוזיאון "לאובר" שבפאריז, ושהה שם למשך כמה שעות, ביחוד התעכב במחלקת הציורים⁸⁰. והסתכל בציור קריעת ים סוף "כשעה ושתיים ונזלו דמעות מעיניו"⁸¹, כמו"כ ראה שם ג' ציורים: א) "ציור ממלחמה לכל פרטי". ב) "שדה זרועה ושבלים צומחים בה, האויר טוב והשמש זורחת בכל תוקפה, ועל ראש שבולת אחד עומד עוף קטן". ג) "מחזה בית המשפט שבשנים קדמוניות. אולם השופטים, עמידת הנידונים, הקטיגור והסניגור, נאומו של הקטגור ודרישתו בפס"ד מיתן על הנידון. ופתאום נכנס בנו של הנידון בטענות להצדיק את אביו. על פני הנידון ניכר שני הקצוות: הסכנה המרחפת עליו, והתענוג שבנו טוען להצילו ממיתה" ומזה לומד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב הוראות בעבודת ה'⁸².

באותו זמן כמה חסידים הגיעו לצרפת על מנת להתראות עם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ולשמוע דא"ח ממנו, וכך מוצאים אנו בין היתר את החסיד הידוע ר' זלמן זלאטאפאלסקי, אשר שם ניגן את ניגונו הידוע אשר נקרא על שמו⁸³.

ועד אשר בהיות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ביחד עם בנו כ"ק אדמו"ר מהורי"צ בצרפת דיבר שיחה שלימה שארכה ארבע שעות בצרפתית⁸⁴, וכך כותב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ⁸⁵: ". ובשאר השפות כמו אשכנזית צרפתית ה' מדבר. פעם בהיותינו יחדיו בצרפת, הלכנו לבקר היכל עתיק, משגיח ההיכל ביאר עניני המבנה וכלי הבית ודברים העתיקים הנמצאים שמה, גם הראה לנו ספרים עתיקים ותעודות כתבי יד, הנה במשך כארבע שעות דיבר בשפה הצרפתית, ושאלתיו מדוע אינו מדבר בשפה הרוסית. . "

ואלו הם פרטי ביקורי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בצרפת (הידועים לנו):

תרמ"ד: בחורף נסע כ"ק אדמו"ר מהורש"ב לפאריז עד י"ג ניסן, לאחר חג הפסח חזר שוב לפאריז עד אחרי חג השבועות, משם נסע למעיינות הרפואה בעיר באד בורבול (בצרפת) ונשאר שם עד אחרי חג הסוכות⁸⁶.

תרמ"ה: מאחר חג הסוכות עד סוף החורף נמצא בפאריז⁸⁷ כמו"כ שהה בתקופה זו בעיר באד בורבול⁸⁸ ובמענטון, שם הגיע לבקרו ר' זלמן זלאטאפאלסקי⁸⁹.

תרמ"ז: בשלהי קיץ נסע למקומות הרפואה בצרפת.

תרמ"ח: באותו עת גר אדמו"ר מהורש"ב בעיר מענטאהן בחלק העיר הנקרא קאפמארטן.

תרס"א: בקיץ נסע לפאריז מי"א אייר עד כ"ג אייר⁹⁰ ביחד איתו נסע ר' יעקב מרדכי בעזפאלאו הרב מפלטבה, וגר במלון norby הנמצא במספר 22 שברחוב 19lafitte, ודרש שם ברופאים. כמו"כ

הגיע באותו זמן לבקרו החסיד ר' אברהם פערסאן⁹². את אותו ביקור ניצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב גם לצורך עניני הכלל.

תרפ"ד: בי"ט שבט בא לפאריז⁹³, ונשאר שם עד ד' ניסן⁹⁴, והשתכן במלון norby הנ"ל, ושכר שם שני חדרים מס' 3 ומס' 4, בהיותו שם עסק אודות שילוח המצות ושאר צורכי חג הפסח לאנשי חיל מבני ישראל הנמצאים במזרח הרחוק לרגלי מלחמת רוסיה ויפן⁹⁵, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב פנה אז לעיתונים הגדולים: "פיגארו", "עקא דע פאריז"⁹⁶. כמו"כ התעסק אז ברפואות אצל הפרופסורים ריימאן ובריססא⁹⁷.

את התוועדות פורים התוועד עם ר' זיסקינד ברלין, ור' מענדל צוקערמאן, עד השעה 12 וכך כותב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב על התוועדות זו: "ושמחננו ת"ל, ואם כי היתה שמחה מלאכותית קצת מ"מ וכו"⁹⁸.

תער"ב: מתחילת חודש שבט⁹⁹ שהה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בעיר מענטאהן, ושהה ב¹⁰⁰ villa norby, לכבוד חג הפורים התוועד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב שם, ובלשון כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ "היו גילויים גדולים"¹⁰¹, באותו ביקור השתתף כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אשר נשאר שם בעיר מענטון לערך ג' שבועות¹⁰², כמו"כ הגיעו לשם (לקראת פורים) חסידים בעלי השכלה ובעלי עבודה בתוכם הר"ר יעקב מרדכי מפלטבה, הרה"ח ר' יעקב הורביץ¹⁰³, והרה"ח ר' שמואל גורארי, כמו"כ השתתפו כמה מחסידי פולין כמו הגביר ר' אהרן ובנו ר' בנימין ווינר, ר' זיסקינד ביאלער מוורשה, והאחים הורנשטיין מקיוב.

באותה התוועדות צייר כ"ק אדמו"ר נ"ע את המשא ומתן שהי' בין הקב"ה ואומות העולם בנוגע למ"ת, דיבר על ההכרח של "עשה לך רב, וקנה לך חבר", ועל ההכרח אשר בעלי עסקים ילמדו חסידות¹⁰⁴, כמו"כ דיבר על הצורך להתייגע בחסידות¹⁰⁵, דובר גם על החילוק בין ניגון חזנות, ניגון תפילה וניגון חסידי¹⁰⁶.

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נשאר שם עד אחרי חג השבועות¹⁰⁷

תרע"ג: בכ"א שבט הגיע כ"ק אדמו"ר מהורש"ב לעיר מענטון¹⁰⁸ ושהה שם עד ר"ח ניסן¹⁰⁹, בהתחלה שהה המלון "טארטאקאווסקי"¹¹⁰, ומחמת הקור שינה ושכר בית ב-villa henriette, באותה תקופה הגיע לבקרו ר' יעקב מרדכי בעזפאלאו הרב מפלטבה, כמו"כ הגיע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לבקרו ושהה שם בערך ב' שבועות¹¹¹.

תרע"ד: בחורף - מיום ח' כסלו - שהה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב במענטון¹¹², וגר ב-villa cserel¹¹³, באותו חצר בו שהה אשתקד אם כי בדירה אחרת¹¹⁴, באותו זמן התעסק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בדרוש תער"ב ומסיימו¹¹⁵, כמו"כ באותו זמן ביקר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע אצל ר' מנחם נחום ברבי יצחק האדמו"ר מבויאן¹¹⁶.

לכבוד חג הפורים נשאר הוא שם ומתוועד, וכך כותב הוא עצמו על אותו פורים: "פורים איז גיווען מיט אנשריינגונג שמחת פורים, סיא גיווען היפש געסט, לנדא איז געקומען .. ר"ש גו"א נ"י האט שטארק משמח גיווען" [פורים הי' עם שמחת פורים מיוחדת, היו אורחים חשובים, ר"ש גורארי נ"י שימח במאוד]¹¹⁷, ונשאר שם עד סוף חודש אדר¹¹⁸.

*

וכך נמשך הדבר ביתר תוקף בזמן נשיאותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, אשר שהה בצרפת

כמה וכמה פעמים ועד שאמר שם כמה פעמים מאמרי דא"ח 911 ושיחות 021.

כמה פעמים שלח גם לשם שלוחים על מנת לחזק את גזע אנ"ש הנמצאים שם, ולצורכי עסקנות הכלל¹²¹

הרבי בכמה מרשימותיו ומכתביו מציין להנהגות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שהבחין בהם בעת היותו בפאריז¹²², ומהן לומד הלכה למעשה בהנוגע לרבים.

ואלו הם פרטי ביקורי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בצרפת (הידועים לנו):

תרע"א: מגיע לעיר מענטון ביחד עם אביו שם מספר לו אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב על הניגון של ר' זלמן זלאטאפאלסקי¹²³

תרע"ב: נסע לפאריז, מרסל, ניצא, מנטו קרלו, מענטון. במענטון פגש את הוריו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב והרבנית שטערנא שרה) בתחנת הרכבת, ומסר לאביו אז דו"ח על פעולותיו בעניני הכלל בפאריז¹²⁴. שם מספר לו גם על פגישה שהי' לו במלון "גאר די נארד" חדר מס' רכ"ג לצורך עניני הכלל.

ביומנו מג' שבט תער"ב מספר על טיולו עם אביו - כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בעיר מענטון בחלק העיר הנקרא קאפמארטון, ואז הראה לו אביו הבית בו גר בשנת תרמ"ח (כ"ה שנה לפני"ז) - על כיף ימא¹²⁵.

כמו"כ שהיה לכבוד חג הפורים ביחד עם אביו בעיר מענטון כנ"ל בארוכה, בא' ממכתביו כותב הוא אשר שהה אז עם אביו לערך ג' שבועות¹²⁶.

תרפ"ט: באותה שנה הגיע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע לפאריז, בהמשך לנסיעה זו - בשנת תרצ"ב השתדל להקים וועד של בני החסידים להפיץ את המעיינות דלימוד תורת החסידות בצורה מובנת לכולם, ובמכתבי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מוצאים אנו כו"כ מכתבים בנידון זה לר' הלל זלאטאפאלסקי אשר גר אז בפאריז, יש לציין אשר בחודש אייר תרצ"ג בתחילת תקופת שהותו של כ"ק אדמו"ר בפאריז (כדלקמן פרק שלישי), מוצאים אנו מכתבים מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לכ"ק אדמו"ר בקשר לענין זה, ההצעה הייתה לייסד "אגודת חסידי חב"ד" בצרפת 721 (אלא שמסיבות שונות לא הצליחה התכנית לצאת לידי פועל אז בעיקבות פטירת ר' הלל הנ"ל)¹²⁸.

יש לציין אשר ברשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מנסיעתו לאה"ק ת"ר¹²⁹ ולארצות הברית, בהן מתאר גם מביקורו בצרפת כותב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אשר בהיותו בפאריז בו הגיע אור ליום ג' ה' אלול עד למחרתו¹³⁰ טייל עם כ"ק אדמו"ר ודיבר איתו ב"ענינים פנימיים".

ה'תרצ"ב: בחודש אדר אותה שנה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ למשך כשבועיים¹³¹ בפאריז לצורכי עסקנות הכלל, באותה הזדמנות גם כינס אסיפה מהעסקנים יוצאי רוסיה¹³², כמו"כ באותו זמן שלח כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ר' שמעון ליב גרינבערג כשד"ר לחזק גזע אנ"ש שבצרפת¹³³.

תרצ"ג: באותה שנה שהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ כמה חודשים בצרפת (יש לציין אשר באותה תקופה הגיעו הרבי והרבנית להתיישב בפאריז).

תרצ"ו: מתחלת תמוז עד כ"ב אלול¹³⁴, שהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בפאריז, בו' אלול ביקר בבית מס' 10 רחוב די'ע השייך ל"התאחדות הרבנים החרדים דצרפת" אשר ר' שנ"ז

שניאורסאהן יסדו ועמד בראשו, מסופר אשר בעלות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במדרגות הבית ספרם ונמצאו במספר כ"ו, באותו ביקור אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מאמר דא"ח "אני לדודי".

תרצ"ז: בחורף של אותו שנה שהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בעיר וויל ד'אוורע, בא' ממכתביו כותב הוא אשר שוהה הוא בפאריז לשבועיים, על מנת לשאול בעצת הרופאים¹³⁵, באותו זמן גם עמד לידו כ"ק אדמו"ר ומוצאים אנו בכמה מכתבים מאותה תקופה בו חותם כ"ק אדמו"ר: "בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, המזכיר מ.ש.¹³⁶, כמו"כ נמצא רשימה¹³⁷ שנכתבה ע"י כ"ק אדמו"ר ובה שיחה מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שנאמרה אז.

תרח"צ: בחורף אותו שנה שוב שהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בפאריז במלון "מקס" הנמצא ב-9 רחוב בולארד שברובע החמש עשרה בפאריז¹³⁸ שם שהה עד סוף חודש אדר ב' לעסוק בצרכי הכלל¹³⁹, וכך מוצאים אנו אשר בפורים קרא כ"ק אדמו"ר את המגילה לפניו, וכתב כמה הנהגות אשר למד אז מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בהנוגע למנהגי פורים¹⁴⁰, כמו"כ אז אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שיחה שנרשמה ע"י כ"ק אדמו"ר¹⁴¹.

פרק שלישי

התיישבות הרבי והרבנית

בצרפת

Paris, 11/1933

Mon cher Rebbein!

Je vous remercie pour votre lettre du 22 et 25 dernier. Nous n'avons aucune nouvelles de nos parents. Par une lettre de Mr. Liberman nous avons appris qu'ils n'ont pas pu quitter Varsovie et nous sommes très inquiets à leur sujet.

Je vous aurais donné très volontiers tous les dates et lieux de naissance de notre famille, comme vous m'avez demandé pour vous faciliter d'obtenir les permis américains. Malheureusement je les ignore, sauf ceux de Mendel Horowitz né 1905 à Januszgal, Chaym Horowitz né 1904 à Lubawitz, Haya Mousia Schmarson née 13 août 1901 à Smolensk de Joseph et Dina, Mendel Schmarson né 1 Mars 1895, de Leyv et Chana Yanovska, à Nicolaest. J'ai écrit à Mr. Liberman en lui demandant de vous donner tous les renseignements nécessaires, mais je

crois que cela serait très utile, que vous de votre part, vous adressiez aussi directement et sans retard à lui ou Mr. Trubia, qu'ils vous fournissent les dates exactes.

J'ai aussi une faveur personnelle à vous demander: Il s'agit d'un ami intime de notre famille Mr. Alexandre Rabinovitch habitant Paris, et il demande de lui obtenir l'affidavit. Il et son épouse Sylvia sont assez riches et n'ont pas besoin d'aucune aide financière.

Mes remerciements cordiaux à Mr. Schind pour sa lettre.

Je serais heureux de vous lire fréquemment et je vous prie, Monsieur Libman, d'agréer mes sentiments les distingués.

M. Schmarson

פרק שלישי

התיישבות כ"ק והרבנית הצדקנית נ"ע זי"ע בצרפת

הרבי והרבנית מתיישבים ב"קביעות" בצרפת, "חורשים וזורעים בצרפת", הרבי עובד את עבודתו בצינעה, בקיץ ה'תש"א בורחים משם לעבר ארצות הברית.

אולם שיא תוקף בירורה של מדינת צרפת מגיע כאשר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בחר להתיישב באופן של "קביעות"¹⁴² בצרפת במשך כשמונה שנים - בין השנים תרצ"ג-תש"א.

הי' זה בשלהי חורף ה'תרצ"ג עלתה המפלגה הנאצית לשלטון בגרמני' ומיד אז התחילה בגרמני' תעמולה אנטישמית ארסית ופרועה ורדיפה אכזרית של היהודים. בתקופה זו כ"ק אדמו"ר והרבנית החליטו להגר מברלין - שם שהו באותה עת - לפאריז.

הגירתו זו של כ"ק אדמו"ר נזכרת באגרת שכתב לו אביו כ"ק הרה"ג ר' לוי יצחק זי"ע בערב פסח תרצ"ג¹⁴³: "בנפש שוקקה חיכנו למכתבך מפאריז, וסוף כל סוף הגיענו סוף שבוע העברה. בואכם לשלום. התיישבו במקומכם החדש ותהיו במנוחה ושלוה והשקט עד העולם".

באותה שעה היתה חבורת עסקני חב"ד קטנה בפאריז שאליהם כותב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע¹⁴⁴ (התוכן ולא הלשון ממש): "מקוה שבבוא חתני הרמ"ש שי' בוודאי, במידה ידועה, הדבר [ניהול העבודה הכללית] אויפלעבן".

בפאריז גרו כ"ק אדמו"ר והרבנית מאביב תרצ"ג עד אביב תש"א. על אותה תקופה התבטאה הרבנית לא' מהשלוחות¹⁴⁵ במדינת צרפת: "מיר האבן געאקערט און געזייט, און איר דארפט שניידן" [= "אנו חרשנו וזרענו ואתם צריכים לקצור"].

כאשר באותו זמן שוהה כ"ק אדמו"ר ועובד עבודתו בצינעה ובהסתר, ומשפיע על יהודים להתקרב ליהדות, לקיים תורה ומצוות, כשהוא 'חורש וזורע' את פאריז לארכה ולרוחבה, ובאותו זמן עובד את עבודתו בענינים פנימיים, כעורכו של הקובץ התורני "התמים"¹⁴⁶, מזכירו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹⁴⁷, כתיבת חידושי תורה אשר כמה מהם נתגלו לאחרונה ברשימות קודש אשר כתבם בהיותו בפאריז, כאשר רוב הספרים אליהם הוא מציין אינם נמצאים תחת ידו.

כמו"כ יש לציין לאגרותיו (אשר רק אחדות מהם הגיעו לידינו ונדפסו באג"ק ח"א) מענה לשאלות בענינים בדא"ח: השיטות בצמצום, הטוב הנעלם באומות העולם, הלכות נשיאת כפיים וכו'.

וכך התבטא הגרי"ד סולבייטשיק¹⁴⁸ (מיד אחרי יו"ד שבט ה'שי"ת): "הכרתי אותו בסורבון בפאריז, וכבר אז הוא הי' רבי"¹⁴⁹.

יש לציין אשר כשכמה בחורים ניסו לחפש את עבודת כ"ק אדמו"ר באונברסיטא 'סורבון', הודיעה להם אישה זקנה - ספרנית בספרי' - אשר זוכרת היא בבירור את הרב החרדי שלמד

שם. על השאלה אודות העבדות שחיבר בתקופת לימודו, היא ענתה שגם את החיבורים היא זוכרת. "רוב העבודות שלו הוא עשה בשפה הרוסית".

באותו זמן התחילו תושבי העיר להכיר במעלותיו וכו', כ"ק אדמו"ר כיבד אותם בשמיעת שיחותיו מפעם לפעם בבית הכנסת 17 רחוב רוזיע, באותו בית הכנסת התפלל ודרש הרבי לפעמים קבועים, עדות לכך מוצאים אנו במכתב שכתב הרבי ממוצש"ק פרשת תרומה ה'תשכ"ב¹⁵⁰ בנוגע לבית הכנסת זה: "ע"פ הזכור לי משנים שהייתי דר בפאריז ומתפלל לעיתים קבועים בביהכ"נ האמור, אשר מסוגל מקדש מעט זה לגדל בו גם תפילה וגם תורה, להיות מתאים לשמו, מקדש מעט, בית המלך מלכו של עולם.."

כמו"כ הי' הרבי מתפלל לעיתים קרובות גם בבית הכנסת שבמס' 25 רחוב רוזיע, וגם שם מסר מידי פעם שיעורים.

באותן שנים הי' כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ גר באוטוואצק. עיקר ההכנסה לעבודת הקודש שלו ולניהול מוסדות חב"ד בפולין היתה באה מאגודת חב"ד שבארה"ב, שבראשה עמד הרה"ח ר' ישראל דזייקבסאן ע"ה. כל משלוחי הכספים מאגודת חב"ד שבארה"ב אל מרכז חב"ד באוטוואצק, וכך גם לפעמים ממרכז חב"ד באוטוואצק עבור פעילות מיוחדות בארה"ב, עבר ע"י כ"ק אדמו"ר בפאריז, כפי ההוראה שניתנה ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹⁵¹: "את השילוחים הבאים בבקשה לשלוח על שם חתני הרה"ג מוהר"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן".

כמה משיחותיו ודברי תורתו אשר אמרם או כתבם בהיותו בצרפת בכלל ובפאריז (באותן בתי כנסיות הנ"ל) בפרט נמצאים כתובים בכתב יד קודשו ברשימותיו הק', חוברות מס': ג, ז, יו"ד, י"ג, כ, כ"ג, ל"ח, מ"ט, נ, נ"א, נ"ג, נ"ה, ע"צ"א.

הסיפורים הידועים אודות שהותם של כ"ק אדמו"ר והרבנית בהיותם בצרפת בכלל ובפאריז בפרט הלא הם כתובים בספר ימי מלך ח"א עמ' 451 - 498.

ואלו הם המקומות בהם שהו הרבי והרבנית בפאריז (הידועים לנו לע"ע):

מלון מקס הנמצא ב-9 רחוב בולארד שברובע 15 (יש לציין שבאותו מלון הי' גר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ כשהי' שוהה בפאריז)¹⁵².

במספר 7 שבווילא רובערט לינדעט. באותו בנין גרו כ"ק אדמו"ר והרבנית בשנת ה'תרצ"ט וכפי הנראה זהו הבנין אודותיו כותבת הרבנית לכ"ק הרה"ק ר' לוי"צ - אב כ"ק אדמו"ר - : "סוכ"ס שכרנו דירה קטנה . . . שני חדרים ושירותים ומטבח . . . אני מאוד שבעה רצון ממה שהשמש מגיע להדירה, בקומה השלישית, עם מעלית, כל הנוחיות".

במספר 78 רחוב בלומעט (כפי שנמצא רשום אצל המשטרה).

כנראה שבאותו זמן "ביקרו" כ"ק אדמו"ר והרבנית גם בהרים שבצרפת, וכפי שהעיד כ"ק אדמו"ר בעצמו¹⁵³: "ביקרתי בהרים גבוהים אלו ביום גשום, וראיתי, שלרגלי ההר, למטה מן העננים - ירד גשם, ובראש ההר זרחה השמש", כמו"כ ידוע לנו מתמונה בה נראים הרבי והרבנית למרגלות אחד ההרים שבצרפת, ומסופר אשר הרבנית הראה תמונה זו לא' מהמשב"ק

באמרה אשר כ"ק אדמו"ר התבטא אז באומרו: "מה רבו מעשיך ה'".

כאשר פרצה מלחמת עולם השני' באלול תרצ"ט, נכבשה פולין ע"י הגרמנים. כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ובני ביתו עברו מאטוואצק לווארשא שם היו תחת שלטון הנאצי במשך החודשים תשרי-כסלו ה'ת"ש, עד אשר בחמלת ה' על עמו ישראל הצילם מווארשא לריגא ומשם לארה"ב.

עיקר השתדלות הצלתו היתה ע"י מנהלי אגודת חב"ד בארה"ב אצל איש ממשל בארה"ב, שהשפיעו על הגרמנים, שירשו את הצלת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, בני ביתו ומזכיריו.

הקשר בין המתעסקים בארה"ב ובין הרבי בווארשא היתה דרך ריגא ופאריז, היינו שהדיעות על מצבו של הרבי במקום מחבואו בווארשא היו מגיעות ע"י הנמלטים מהמצור בווארשא לארצות אירופה.

כ"ק אדמו"ר - מפאריז - הי' כותב לר' ישראל דו'קאבסאן הנ"ל את כל מה שנודע לו "הפרטים מאבינו". מחמת הצנזורה של ימי המלחמה לא הי' יכול לכתוב את מכתביו בלה"ק וכתבם בצרפתית, וכשקיבלם הר"י דו'קאבסאן מסרם למי שמבין צרפתית שיבארם לו. אגרות אלו בצרפתית (ותרגומן ללה"ק) נדפסו באגרות קודש ח"א אגרת טז"ט.

כשהנאצים ימ"ש ששלטו אז בגרמני, נכנסו עם צבא הכיבוש שלהם לצרפת באביב ה'ת"ש. החליט כ"ק אדמו"ר לעזוב את פאריז הכבושה. ההחלטה היתה לברוח מפאריז לווישי, ומווישי לניס (כאשר משם נוסע הוא לפורטגל על מנת להבריח את הגבול לברצלונה, ומשם לארה"ב - כמסופר בארוכה בקובץ כ"ח סיון - יובל שנה¹⁵⁴).

את פאריז עצמה עזבו הרבי והרבנית מספר ימים לפני חג השבועות. טרם צאתם השמיע הרבי דברי פרידה, בה עודד וחיזק את הנשארים ועוררם לביטחון בהקב"ה ולעבודתו בכל התנאים, שיחה שהיתה זכורה היטב למאזיניו, ונחרתה בנפשם לכל ימי חייהם.

הרבי והרבנית הצליחו לעלות על אחת הרכבות האחרונות שעזבו את פאריז, כאשר הרבי מחזיק בידו הק' רק את הטלית והתפילין הארוזים במזוודה. מסופר אשר הרבי והרבנית הגיעו לווישי בערב חג השבועות לפנות ערב, הי' זה זמן מועט לפני כניסת החג, והרבי השאיר את המזוודה אצל העגלון, והורה לו להעבירם במלון מסוים, כאשר הרבי והרבנית צועדים ברגל במשך כמה שעות, לאחר רדת החשיכה, לעבר אותו מלון.

בווישי שהו הרבי והרבנית משך מספר חודשים עד סוף קיץ ה'ת"ש, משם המשיכו לעיר ניס אשר בדרום צרפת, אשר היתה מקום בטוח יותר, מאחר והיתה תחת שלטון איטלקי, ויהודים רבים מצאו מקלט בעיר זו.

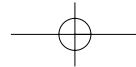
בעיר ניס שהו הרבי והרבנית כ 8-9 חודשים, עד תחילת קיץ ה'תש"א, באותה תקופה - תשרי תש"א - עזבו הרבי והרבנית את מדינת צרפת בדרכים לא דרכים, לעבר גבול איטלי, שם השיג הרבי בסיכון עצמי, אתרוגים מהודרים מקלאברייא לקיום מצוות נטילת ד' מינים, וכך הי' הדבר גם לגבי מצה שמורה לחג הפסח, כאשר א' ממעריצי הרבי הצליח להביא לכ"ק אדמו"ר מצות שמורות משוויץ. כמו"כ על מנת להשיג בצל לסדר פסח הסתכן הרבי ויצא למסע שהי' כרוך בנסיעה ארוכה ומסוכנת ברכבל מתוך על הרים גבוהים.

על מנת לקבל את הניירות הדרושות להגיע לארצות הברית הוצרך הרבי לנסוע מניצא

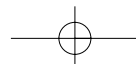
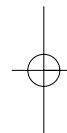
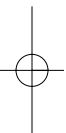
למארסיי - בתקופת פסח ה'תש"א - ובכ' ניסן התבשרו הרבי והרבנית שקיבלו את הניירות, וכך בחודש סיון עזבו הרבי והרבנית את מדינת צרפת על מנת לגור בארצות הברית אלי' הגיעו בכ"ח סיון - "איש וביתו"¹⁵⁵.

כך נסתיימה התקופה הראשונה לשהות הרבי והרבנית במדינת צרפת, בה "חרשו וזרעו" את מדינת צרפת בעבודת הביוררים המיוחדת וכפי שהתבטא הרבי בעצמו בשנת ה'תשנ"ב (בשיחה מיוחדת שנאמרה בקשר לקבוצת אורחים שהגיעו ממדינת צרפת בש"פ וישב - עלי' יסופר לקמן).

פרק רביעי

יסוד ה'לשכה האירופאית'

פּוֹק וּבִיעֵי

יסוד ה"לשכה האירופאית"

בריחת אנ"ש מרוסיה, מתיישבים בעיר פאריז בהוראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע,
יסוד הלשכה האירופאית בפאריז

בשנת ה'תש"ו נפרצו כמה פרצות במסך הברזל, כאשר ניתנה הרשות לאזרחי פולין שברחו לרוסיה לחזור למדינת מולדתם, נוצרה במילא אפשרות גם לאזרחי רוסיה, להצטייד בתעודות מזויפות בתור אזרחים פולניים ולצאת את רוסיה, את אפשרות זו ניצלו חסידי חב"ד, וכך יצאו את רוסיה, כחמש מאות מאנ"ש.

תחנתם הראשונה מעבר לגבול היתה - קראקא, ומשם המשיכו את דרכם לעיר לאדו' - לבוב, העיר הסמוכה לגבול רוסיה ופולין, שם הסתדרו רבים מאנ"ש, ומשם נסעו לפולין.

בימות הקיץ התרבו ההפרעות להיהודים החוזרים לפולין - לאחרי המלחמה - והישיבה ליהודים בפולין נהיתה מסוכנת, במיוחד גברה הסכנה לאנ"ש מרוסיה, מחמת היות ממשלת פולין תחת שליטת מדינת רוסיה הסובייטית, לכן השתדלו אנ"ש בכל מיני אפשרויות לעזוב את פולין ולהמשיך את דרכם לעבר ארצות החופש בהקדם האפשרי.

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע הורה לאנ"ש אשר שהו בעיר לאדו' לבוא לפאריז וכך כותב הוא¹⁵⁶:
"יואיל להודיע חו"ד לידידי התמימים ואנ"ש ליובאוויטש ברוסלאנד ופולין שישתדלו לבוא לפאריש [=פאריז] והשי"ת יצליחם בגו"ר". בהמשך מורה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע: "ובהקדם האפשרי יסע מפה לאירופא א' מידידי הרבנים שי' להשתתף ביחד עם ידידי שי' וחבריו יחיו בעזרת הצלתם".

בהמשך לזה שלח כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע את ר' ישראל דו'אקאבסאהן ע"ה על מנת לעזור בקליטת הפליטים ולדווח בשלומם לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, ר' ישראל דו'אקאבסאהן נשאר שם לכמה חודשים ובערב ר"ה חזר לניו יארק.

וכך כותב הוא בדו"ח אשר מסרו לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹⁵⁷: "ביום ה' י"ט תמוז 15:12 בלילה באתי לפאריז, אל האראדם [=שדה התעופה] באו לפגשני ר' בנימין גארדצקי, יוסף גולדשטיין, זילבערשטראום ואור [= שני האחרונים היו הבאי כח של רש"ז שניאורסאהן]. משם נסעתי לביתו של הרב ז. שניאורסאהן.

בש"ק כ"א תמוז, התפללתי בבית הכנסת של הרו"ש, בסעודה שלישית חזרתי דא"ח. ביום א' התחלתי לחקור על המצב של אופני ההצלה וכו' באותו יום ביקרתי גם את בית הילדים המתנהל ברשותו של הרו"ש..."

על מנת לארגן את עבודת ההצלה, סידור הניירות והעזרה לאנ"ש הפליטים, ייסד כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע את "לשכה האירופאית לעזרת הפליטים וסידורם", את הלשכה ייסד

בפאריז ועלי' מינה את בא כוחו הרה"ח ר' בנימין גארדצקי ע"ה¹⁵⁸.

בנתיים הוחלט להשתדל להעביר את הפליטים מהמחנות לפאריז, הראשונים היו הפליטים במחנות אוסטריא¹⁵⁹, וכך הצליחו להעביר כ-500 פליטים מאנ"ש לפאריז במשך חודשי הקיץ ב-15 קבוצות.

בהמשך השנים ניהלה ה'לשכה משלוח שלוחים לארצות אפריקא בכדי לחזק מצב היהדות באותן מדינות, לבנות בתי ספר, ישיבות, חדרים וכו'.

כמו"כ ניהלה ה'לשכה הוצאת ספרים וחברות בצרפתית ע"ד חגי ישראל וכיו"ב, בין אותם חברות מוצאים אנו כו"כ אשר כ"ק אדמו"ר עצמו הגיהם - בשנים שלפני הנשיאות - וכלשונו בא' ממכתביו¹⁶⁰: "בזמן האחרון צריך הייתי להגי' . . חוברת ע"ד פורים, פסח בצרפתית (ע"ד אותה של תשרי) . . .".

על חשיבותה של ה'לשכה' בעיני כ"ק אדמו"ר אפשר ללמוד מהמעשה הבא: א' מהעבודות של ה'לשכה' היא מכירת מצות שמורות עבור חג הפסח, בא' השנים - ה'תשי"ד - קנו כמה מאנ"ש מצות שמורות ממקום אחר - ולא מה'לשכה' - כשנודע הדבר לכ"ק אדמו"ר שלח מיד מכתב אל ר' ניסן נעמנוב וכך כתב לו כ"ק אדמו"ר¹⁶¹:

"ואתאפק לא אוכל להביע תמהוני ופלאתי ביותר והוא:

מובן ע"פ המובא בכ"מ בדא"ח ובפרט בהענין דתמיהת משה רבנו מאין לי בשר כי לא הי' זה במדריגתו כלל ואעפ"כ אף שטענתו חזקה היתה והראי' שאמרו לו אספה לי שבעים איש וגו' הרי בכ"ז גם השפעת הבשר היתה על ידו (אלא שהי' גם ממוצע בדבר)

שמוזה מובן שכל השפעות המקושרים והחסידיים צריכה להיות קשורה באיזה אופן שהוא עם נשיאם וכו' מוכרח מזה שדורנו שזכה שכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הוא מנהיגו ורועו, הרי כל הענינים צריכים להיות קשורים באיזה אופן שהוא עמו ועאכו"כ שכן צריך להיות אצל אנ"ש והתמימים וב"ב שיחיו ועאכו"כ שכן צ"ל בענינים הקשורים התומ"צ ובפרט בענינים הכללים שבהם ובפרטיות - בענינים הקשורים באמונה וכמ"ש ויאמינו בה' ובמשה עבדו ואיתא במכילתא שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין במאמר מי שאמר והי' העולם.

ולכן גדלה תמיהתי כשנודע לי אשר דוקא במיכלא דמהימנותא הנה חלק מאנ"ש בחרו לקבלו ממקום אחר בה'בשעה שהיתה אפשרות לקבלו ע"י לשכה שנתיסד מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר פעולות צדיק עומדים לעד ובמילא גם עתה היא לשכתו.

. . כיון שאיני רוצה לפרש בשם מי שעשה כנ"ל לכן כותב הנני הדברים אליו כיון שבודאי הוא ומושפעיו לקחו שמורה דוקא מהבעקעריי הקשורה עם הלשכה, ובמילא בנקל יותר יהי' לו לבאר הדברים בעת התועדות כיד ה' הטובה עליו, ובודאי ידוע גם בצרפת פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז אונזערע זיבורית טוב מעידית שלהם".

פרק חמישי

ביקור הרבי בפאריז

בשנת ה'תש"ז

פרק חמישי

ביקור הרבי בפאריז בתש"ז

ביקורו של הרבי בפאריז בשנת ה'תש"ז - לקבל פני אמו כבוד הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, יסוד בית רבקה בעיר יער.

בחודש אדר תש"ז, נסע הרבי מניו יארק לפאריז, על מנת לפגוש את אמו הרבנית חנה ע"ה, שיצאה את רוסיא בקיץ תש"ו, ואחרי שהי' קצרה במחנה הפליטים בגרמני' הגיעה לפאריז - בחורף תש"ז.

הרבנית התאכסנה אז בקומה השלישית בביתו של הרב שנ"ז שניאורסאהן שבמרכז העיר ברחוב די'ע שע"י כיכר רפובליק - בית גדול בן שלש קומות שהי' שייך ל"התאחדות הרבנים החרדים דצרפת", אשר ר' שנ"ז שניאורסאהן יסדה ועמד בראשה¹⁶².

כאשר הגיע הרבי לבנין לא היתה אמו באותה שעה שם, ולכן פנה לבית הכנסת שבבנין. כאשר עמד הרבי להכנס - מאוחר יותר - לחדר בו ישבה אמו הרבנית עם עוד מתי מעט אנשים, נעצר בפתח הדלת והביט באמו - אשר גם היא הביטה בו - דקה ארוכה, לאחר מכן נכנסו לחדר הספרי' של ר' שנ"ז שניאורסאהן, שם שוחחו לראשונה - לאחר עשרים שנות ריחוק - משך רבע שעה, ולאחר מכן התיישב הרבי להתוועד עם הקהל.

הרבי נהג אז לבקר את אמו פעמיים ביום, בבוקר ובערב, אלי' בא מבית מלונו "עדוואר ד" שע"י כיכר אופערא מרחק של מחצית השעה, כך גם בשבתות ובחגים, אז הרבי הי' נוהג להתפלל בית הכנסת של "התאחדות הרבנים החרדי" שבעשר רחוב די'ע¹⁶³ ואת הסעודות אכל במחיצת אמו.

בעת אשר הרבי עבר ברחוב, היו העוברים ושבים נעצרים לא אחת כדי להסתכל בהדרת פניו המרשימה - בניהם רבים שאינם בני ברית. בהילכו יחד עם אמו, השתאו היהודים על הכבוד הגדול והדרך ארץ שנהג בה.

באותם הימים גם גילתה הרבנית חנה ע"ה לראשונה כי יום הולדת בנה הוא י"א ניסן, מסופר אשר כשהחסידים ביקשו ממנו להתוועד לרגל יום הולדתו ענה: "א וודאי, א גלייכע זאך" [=בודאי, דבר נכון] - וישב להתוועד.

כמו"כ באותה תקופה נתבשר הרבי ע"י אמו על פדיית חלק מכתבי אביו הרה"ג המקובל כ"ק רבי לוי יצחק זי"ע, ביניהם ספר הזהר אשר עליו רשם בגליונותיו הצרים הערות שונות.

למעלה משלושה חודשים שהה אז הרבי בפאריז, במידה מסויימת ניתן לקבוע כי ביקור זה היווה מעין שלב בהתגלותו של הרבי, לפחות בעיני בני הקהילה הגדולה של החסידים ששהו אז בפאריז כמסופר לעיל בארוכה (יש לציין אשר עד חג הפסח שהו אז בפאריז עצמה פחות ממניין אנ"ש, ורק אחרי פסח בהגעתם של הקבוצה הגדולה מאנ"ש אשר שהו במחנות אוסטריא כנ"ל (פרק רביעי), אז הי' מספרם של אנ"ש כבר די גדול).

וכפי שהתבטאה הרבנית חנה ע"ה: "שם הרגישו - הכירו בו היהודים מרוסיא שמאז לא עזבהו".

וכך סיפר ר' שמרי' נחום ששונקין¹⁶⁴ אשר בהיותו בפאריז נועד פעם עם כ"ק אדמו"ר, ובעת מעשה הגיע אליו מכתב מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, עם קריאת שם השולח שע"ג המעטפה, הרצינו פני כ"ק אדמו"ר, חבש מגבעתו וחגר עצמו באבנט, והחל לקרוא המכתב כשעיניו נוזלות דמעה, כשסיים נענה כ"ק אדמו"ר ואמר: הרבי כבר מוכן למשיח הוא מחכה לנו¹⁶⁵.

את אותו ביקור ניצלו הרבי על מנת לחזק ולעודד את אנ"ש השוהים בפאריז, ואת הנהגות החסידים, והתוועד עם אנ"ש פעמים שונות, בהם חיזק את רוחם והכניסם לאוירה של רוממות, אוירה של קדושה עילאה.

באותו ביקור מחזק הרבי את עניני ה"מעמד"¹⁶⁶ לבית חיינו, כשהוא מבאר אשר זוהי א' מהדרכים לחזק את ההתקשרות להרבי¹⁶⁷. וכפי שנרשם ב'היום יום' בתולדות כ"ק אדמו"ר¹⁶⁸: "בשהותו בפאריז מתוועד עם אנ"ש ומעוררם ע"ד נתינת דמי מעמד ועל התקשרות לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ".

ובא' ממכתביו באותו זמן כותב כ"ק אדמו"ר לר' ניסן נעמנוב: "אמרתי פה בהתוועדות עם אנ"ש והתמימים, דהנה התקשרות צ"ל בכל כוחות שאפשר. והנה לכל לראש, אצל חסידי חב"ד כשמו כן הוא שצריך להתקשר בחב"ד, היינו, בפשטות, ללמוד מאמרי וכ"ק הנשיא. - כיון שכוונת אומר המאמרים הוא המשכת חב"ד במדות ושינוי המדות על ידן, ה"ז מכריח התקשרות ע"י שוהלכת בדרכיו וע"פ הוראותיו במדות ומחדו"מ".

יש לציין שבהזדמנות זו - בשנת ה'תש"ז - ייסד הרבי את בית ספר לבנות "בית רבקה" בעיר יער הסמוכה לפאריז.

עדות על כך מוצאים אנו במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע¹⁶⁹ בו כותב לר' בנימין גורדצקי: "בדבר בית ספר בית רבקה יכתוב לו חותני הרה"ח הרה"ג הרמ"מ שליט"א שניאורסאהן". וביתר בירור כתב במכתב מיום כ"ה אייר תש"ז¹⁷⁰: "חתני הרה"ג הרמ"מ שליט"א שנסע לבקר את מחותנתי כבוד אמו הרבנית תחי' ולהביאה בעזה"י לפה, הנה יסד שם בתי לימוד לנערות בשם בית רבקה ובית שרה", ובמכתבו מיום כ"ח מנ"א תש"ז¹⁷¹ כותב "מיינ איידים הרב הגאון מוהר"ר מנחם מענדיל שליט"א שניאורסאהן האט מיר אינפארמורט וועגען אייער אינטערס אין דעם חינוך פון אידישע טעכטער און אז איר האט באזארגט א לאקאל פאר דער מיידעלעך שולע "בית רבקה" אין פאריז" [=חותני הרב הגאון מוהר"ר מנחם מענדיל שליט"א שניאורסאהן דווח לי בנוגע להתענינות שלכם בחינוך בנות ישראל ואשר סידרתם מקום עבור הבית ספר "בית רבקה" בפאריז]¹⁷².

גם בהיותו בפאריז הרבי אינו מרפה מעבודתו הקדושה להפצת המעיינות חוצה; ומחזק מוסדות ה"מרכז לעניני חינוך"¹⁷³ בביסוס וביסוד המוסדות במקומות שונים באירופא, כגון: גרמני', אוסטרי', וצ'כוסלובקיי', מקום שם גם נפתחו אז במדינות אלו חמשה בתי ספר לבנות¹⁷⁴.

באותו ביקור גם מתעסק כ"ק אדמו"ר בהדפסת הספרים מטעם קה"ת באשכנז ליד מינכן - ע"י ר' דוד בראוומאן¹⁷⁵.

כמו"כ התעסק אז הרבי, בהפצת ספרי יהדות בצרפת¹⁷⁶ ובהו"ל של חוברות שונות בעניני יהדות בשפה הצרפתית.

באותו זמן ביקר כ"ק אדמו"ר בבית ספר בואסי, וובית ספר עראני, ודיבר עם ההנהלה, המורים והתלמידים, וע"פ עדותו קורת רוח מיוחדת היתה לו מביקוריו אלו, וכמוזכרת מביקורו ולאות הצטיינות לכמה תלמידים שלח להם כ"ק אדמו"ר לאח"ז בהיותו בניו יורק חבילת ספרים מהיו"ל ע"י המל"ח¹⁷⁷.

לפני עזיבתו את פאריז נערכה לכבודו התוועדות מאוד מרגשת, באמצע ההתוועדות פנה כ"ק אדמו"ר לכל אחד מהנוכחים באומרו: "אמור "לחיים", ואמור מה שמך" והי' הרבי מסביר ע"פ קבלה וחסידות את תוכנו של כל אחד משמות הנוכחים¹⁷⁸.

בהמשך לנסיעתו שלח כ"ק אדמו"ר לאנ"ש שבפאריז: שאלון לס"ת של משיח שכנראה עורר ע"ז בהיותו בפאריז, ונוסח להשתתפות בחברת משניות בע"פ (ומבקש לצרף את הבהכנ"ס 25 רחוב רוזיע שביקשו להצטרף), נוסח ליסוד או להרחבת חברות תהלים¹⁷⁹.

- על ביקורו זה של כ"ק אדמו"ר בפאריז מסופר ארוכות ב"ימי מלך" ח"ג עמ' 939 ואילך -

פרק שישי

התייסדות בי"ס 'בית רבקה' וישיבת 'תומכי תמימים' ע"ד כבליובאוויטש צרפת

RAEHI MENACHEM M. SCH...

770
Br

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 אינסטרן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה.ד' אלול חשי"ד
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מחבתו מיום ה' תמוז תשנ"ח, ורחוק
תמונות החלמדות וראשי פהקים אודותם ויה"ר אשר גם שאר מוסדותינו
החינוך ינהגו באופן...

זמן החופש נחקבלו אצלם מספר
מהם ישאר ללמוד לזמן הבע"ל.
כל הלך הלוך וגדול, והוא ביום

מסרתי למשרד המלי"ה, ואם ימצאו

נו הזמן בלקו"ת פי' ראה ק"ל לב"ע
את להביל פניו והוא מקבל את כולו
אר ה' פניו אליך, הרי יהו' שתהי'
הכללים והם בעניניו הפרטים.

ברכה רחמים ושלום

פרק שישי

התייסדות בית ספר "בית רבקה" ושיבת "תומכי תמימים"
ע"ד כבליובאוויטש בצרפת

יסוד בית ספר לנערות בעיר יער, ושיבת תומכי תמימים בעיר בריונא,
התבטאויות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ וכ"ק אדמו"ר על הישיבה.

כמובא בפרק הקודם ייסד כ"ק אדמו"ר בית ספר לנערות בעיר יער שע"י פאריז הנקרא "בית רבקה", כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בכמה ממכתביו כותב הוא אשר "התענג" במאוד מהצלחת הבית ספר.

אולם מ"מ מבקש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אשר "אין להסתפק במה שיש כבר, אלא צריכים להתחזק ולהתאמץ להוסיף על מספר התלמידות ולשפר בכל האפשר את חינוכן ביר"ש ומדות טובות"¹⁸⁰.

בהמשך הזמן נתמנה בתור מנהל לבית ספר הרה"ח ר' ישכר דוב גורביטש (ואשר עומד בראשו עד היום הזה לאוי"ש"ט), וכ"ק אדמו"ר הרבה להתעניין בנוגע לכל הקשור להתפתחות הבית ספר, ומעורר לקבל תלמידות ממרוקו¹⁸¹, ולעשות פעולות עבור הבנות בקשר לחג החנוכה, פסח, ל"ג בעומר וכו'¹⁸².

בא' הפעמים שלח המנהל תמונות מהתלמידות אל כ"ק אדמו"ר, וכ"ק אדמו"ר נהנה במאוד מזה וכלה"ק¹⁸³: "ת"ח על תשורתו תמונות התלמידות וראשי פרקים אודותם, ויה"ר אשר גם שאר מוסדותינו בשדה החינוך ינהגו באופן כזה".

בשנת ה'תשט"ז העתיק בית ספר 'בית רבקה' לבנין חדש¹⁸⁴, בשנת ה'תשכ"ד נחגג חנוכת הבית של של בנין חדש, לכבוד מעמד זה שלח כ"ק אדמו"ר מכתב מיוחד¹⁸⁵ בו כותב בין השאר:

"הנני בזה להביע ברכתי לכל המשתתפים בשמחה של מצוה גדולה זו, ובראשם הרבנים שליט"א ועסקני הצבור שליט"א וכל מי שעזר והשתדל במפעל הגדול הזה, בין בגופו בין בממונו, הקב"ה ישלם שכרם וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם.

... גודל ערך ביה"ס והסמנריון "בית רבקה" שמתפקידיו העיקריים הוא לא רק לחנך מורות ומדריכות אלא גם לחנך בנות ישראל לעיקר תפקידן - להיות עקרת הבית ולבנות את בית ישראל.

... ובודאי כל מי אשר לבו ער ליהדות ולטובתו האמיתי של בית ישראל - ישתדל ככל האפשר לטובת המוסד והבנין על כל פרטיו, למען אשר גדול יהי' כבוד הבית הזה בבנינו וגם ועיקר - בהתלמידות אשר בו המחונכות והמושפעות, גדול באיכות וגם בכמות"

באותו זמן גם השתתף כ"ק אדמו"ר "ובחפץ לב" בספר זכרון לתומכי מוסדות בית רבקה¹⁸⁶.

לחודש תשרי ה'תשל"ד הגיעו כמה תלמידות מהסמינר 'בית רבקה' לחצרות קודשנו, לאחר ביקורם הואיל כ"ק אדמו"ר לשלוח מכתב להנהלה בו כותב על התרשמותו מהביקור, וזלה"ק:

"בקשר עם ביקור כמה תלמידות תי' של הסמינר בית רבקה בצרפת - שבאו לכאן על חג הסוכות, וגרמו נחת רוח רב בהנהגתן וכו'. ויהי רצון אשר כל אחת ואחת מהן בתוככי כל התלמידות תי' של הסמינר ובית רבקה בכלל - תלכנה מחיל אל חיל בלימודיהן ובהנהגתן כיאות לבנות ישראל, שכל אחת מהן נקראת בת שרה רבקה רחל ולאה, מתאים להתקוה של רבותינו נשיאינו מייסדי מוסדות חינוך אלו וכיוצא בהן, שתקוה זו הרי היא גם נתינת כח. ואשרי חלקם של כל אחד ואחת העושים בזה והמתעסקים בזה והמשתדלים בזה, וזכות הרבים מסייעתם"¹⁸⁷

כמו"כ - בעקבות הגעתם של הפליטים מרוסיה לצרפת - הוצרך לפתוח ישיבה עבור התמימים. וכך בח"י אלול ה'תש"ז נקנתה טירה שהיתה שייכת אי פעם לנסיך צרפתי, ונהפכה לישיבת תומכי תמימים.

בקשר להתייסדות הישיבה כתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע¹⁸⁸: "כל מדינה ומדינה יש לה תנאי חיים שונים. . אבל בנוגע הסדרים העיקרים של ישיבת תומכי תמימים אין לזוז מהם אף זיו כל שהוא בכל תוקף כעין דהוא בארעא דליובאוויטש"

יסוד ישיבת תומכי תמימים במדינת צרפת גרמה נח"ר רב לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עד אשר במכתבו ע"ד יסוד הישיבה (הנ"ל) כתב "ברוך שהחיינו וקיימנו והגענו לזמן הזה לייסד ישיבת תומכי תמימים במדינת צרפת, ואין לשער גודל העונג והנחת רוח שגורמים בזה להוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' בשמי עליון כו".

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מינה בתור "ועד הנהגה הרוחנית של הישיבה" את ר' אברהם אלי' פלטקין כיו"ר, והרבנים נחום שמרי' ששונקין, ישראל נח בעלינצקי, שלמה חיים קסלמן, בצלאל ווילשאנסקי כסגנים, ולועד הנהגה לעניני גשמיות מינה את ר' ישראל נח בעלינצקי כיו"ר, והרבנים פרץ מאצקין איסר קלובגאנט, חייקיל חאנין, ישראל לייבוב, חיים מינקוביש, שמואל בצלאל אלטהויז, ר' בונדעוויץ בתור סגנים¹⁸⁹.

וכך כותב הוא אל התלמידים במכתבו מכ"ז אלול ה'תש"ז¹⁹⁰: "מזמן לזמן הנני מקבל ידיעות אודותכם, משלומכם ומצב לימודכם, אשר גורם לי עונג נפשי" ובמכתב אחר לר' ניסן נמנוב כותב הוא¹⁹¹: "הנאני במאד ובקראי שמו של כל אחד ואחד ביחוד הנה ברעיוני הנני מתענג לשכון אתם עמם".

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ביקש מר' מרדכי מענטליק (ר"מ בישיבת תומכי תמימים ב-770) אשר יתעניין ויציע הצעות בהטבת מצבם וסידורם של התלמידים¹⁹².

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הדריך הנהלת הישיבה בכל הענינים ומבקש אשר יש "לעשות תעמולה לאסוף נערים ע"י דיבורי התעוררות בהבתי כנסיות אשר ישלחו את בניהם ללמוד

בהחדר ובהשיבה¹⁹³, ו"בנועם נפשי וקורת רוח מיוחדת" קורא הוא את המכתבים מהתפתחות והסתדרות ישיבת תומכי תמימים¹⁹⁴, ומחזק ומעודד במאוד את הנהלת הישיבה ותלמידי.

בראשית דרכה של הישיבה הי' הרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה משפיע הישיבה, בהמשך נסע הוא לאה"ק, ואז התמנה ר' ניסן נמנוב ע"ה שהגיע ממחנה פאקינג - שבגרמני' - לצרפת, לנהל את הישיבה עד לפטירתו בשנת ה'תשמ"ד. בתור ראש ישיבה עמד הרה"ח הרה"ג ר' יוסף גאלדבערג ע"ה, ובתור מנהל חשבונות הרה"ח ר' ישראל נח בלינצקי ע"ה.

פעם כשנסע בנו בכורו של הרה"ח ר' ישראל נח - הרה"ח אהרן יוסף ע"ה לרבי ונכנס ליחידות, ביקש בשם אביו רשות לנסיעה לארץ הקודש. הרבי ענה (תוכן הדברים): וכי מה איכפת לו להישאר בישיבה והרי הוא מוסיף יראת שמיים במקום (בישיבה)¹⁹⁵.

בשנת ה'תשכ"ב מונה הרה"ח הרב הלל שי' פעוונער (אשר הי' אז ר"מ בישיבה) לרב בית הכנסת 17 רחוב רוזיע, לרגל התמנותו כתב לו הרבי¹⁹⁶ מכתב מיוחד בו מאחל לו הצלחה בתפקידו. באותו מכתב מזכיר הרבי אשר הוא עצמו הי' מתפלל בבית הכנסת זה בשנים בהם הי' גר בפאריז (כנ"ל פרק שלישי).

נראה שאותה ישיבה פעלה והצליחה ועד שהרבי התבטא¹⁹⁷ בנוגע ל"גילוי והפצת המעינות גם במדינת צרפת", שנעשה זה ע"י "יסוד שם ישיבת "תומכי תמימים" ע"ד כבליובאוויטש" ובשיחה אחרת¹⁹⁸ אמר הרבי שישיבה זו היא "ע"ד ליובאוויטש לכתחילה".

פרק שביעי

הגברת הפצת המעיינות

בצרפת

פּוֹק שְׁבִיעִי

הגברת הפצת המעיינות בצרפת

תביעת הרבי מאנ"ש בפאריז לפעול למען הפצת המעיינות בצרפת, יחסו של הרבי מאז קבלת הנשיאות לצרפת, והגברת המעיינות דשם, שליחת שלוחים לישיבה בשנת ה'תשכ"ב, יסוד צא"ח בשנת ה'תשכ"ח.

ה'תש"פ:

בכ"ט אדר ה'תש"ט שלח כ"ק אדמו"ר מכתב להרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן שכאמור שהה אז בצרפת, ובו תבע-ביקש ממנו לקרב יהודים לדרכי החסידים ועניניו, וכך כותב¹⁹⁹ לו בין השאר:

"במחנה יש מסלחה ומשמנה של אנ"ש, שראו את אדנ"ע, ולהבדיל בין חיים לחיי החיים את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, נבחנו בכור העוני ונסיונות מכל המינים, עוסקים בהשכלה בעבודה וכו' וכו'. נמצאו בתחילה בקעמפ בין אלפיים מאחב"י שהיו צמאים לדבר חם וחי, למילה של התעוררות וקירוב, והצעירים שבהם שאפו בעיקר להוראה: אי' הוא משה זה האיש אשר יעלנו מהמצרים והגבולים ויורנו דרך החיים.

והשאלה: כמה נפשות נתוספו, ע"י השתדלותם ויגיעת נפשם, על תורת הבעש"ט ואדמה"ז...? .. זה יותר משנה שנמצאים במחנם עתה, ומה הוא הסך הכל מהפעולות קיימות בפאריז וסביבותי?

בהיותי בפאריז זה שנה וחצי דיברתי כמה פעמים עד שסו"ס החליטו (כנראה מפני הכבוד) שוועד נפנה יתעסק גם באנשי העיר ... מזמן לזמן חקו"ד מהנעשה בזה ונודעתי ... שאין עושים מאומה, לא בענין מעמד רוחני ולא בענין מעמד גשמי . . .

. . . באים הם בפאריז וסביבותי במגע עם מאות, ואולי עם אלפים ואלפים מאחב"י, כ"י, עפמ"ש הרמב"ם בענין הדיבור משוחחים הם בניהם ארוכות וקצרות, כמה אנשים מכל אלו האלפים פנו בשאלה ע"ד ניתוח או שידוך, בקשת ברכה לר"ה וכיו"ב? והאומנם אם היו מספרים להם מהו הרבי מליובאוויטש - סיפור גם בלא ביאור - ובפעם השני' מקצת משיחותיו ואח"כ מהוראותיו - הרי כו"כ נפשות הם זרעם וזרע זרעם עד א"ס, היו מתקשרים על ידם באילנא דחיי, מוספים אור בבתיהם, נעשים אנשי משה... נעשים אנשי מעמד ומחזקים גם בכל המוסדות בדפץ לב ובספ"י ולא רק מפני הכבוד.

. . . והאומנם דעת כת"ר היא שהמניעה היא מאנשי פאריז וסביבותי היא?!..".

ונראה הי' שתביעת כ"ק אדמו"ר היתה לרוחו הק' של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ וכדמשמע מזה שבהתוועדות ליל ב' דחג הסוכות ביקש א' מאנ"ש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ברכה אשר אנ"ש

דפאריז (ולונדון) יזכו לבוא אל הרבי, וענה לו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "מען דארף ממשיך זיין דעם אור ליובאוויטש אהין דארטן וואו אנ"ש געפינט זיך. און עס האלט דערביי" [=יש להמשיך האור של ליובאוויטש לשם, למקום שאנ"ש נמצאים. וכבר מחזיקים בזה]²⁰⁰.

ה'שי"ת:

בשנת תש"י בתקופת התחלת נשיאותו של כ"ק אדמו"ר 2017, תבע והפציר הרבי בקהל החסידים לקרב יהודים לתומ"צ בכלל ולמעיינות החסידות בפרט.

וכך גם לאנ"ש דפאריז ביקש והפציר הרבי לקרב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים, וכך מוצאים אנו כו"כ מכתבים לכו"כ מאנ"ש דפאריז, בהם תובע הרבי להפיץ את המעיינות חוצה.

כ"ק אדמו"ר גם נותן כמה "עצות" בהנוגע להפצת המעיינות בצרפת וכך כותב הוא במכתבו מי"ד שבט ה'תשט"ז²⁰²: "בודאי ידוע לו שישנם עתה מוכנות קליטה . . ונהגו אנ"ש בזמן האחרון, להקליט את ההתוועדות ולשלוח לכאן העתקה אחת - וכמוכן להשאיר גם אצלם העתקה בכדי לנצלה בהדמנויות שונות לחידוש (אפפרישען) ההתעוררות וכו' שעמדו בה בעת ההתוועדות, ומהנכון הי' שיתעניין אם אפשר למצוא מוכנה כזו בפאריז והוצאות הכרוכות בזה".

באותם ימים עלו ממדינות צפון אפריקא מאות ואלפי משפחות יהודים, כ"ק אדמו"ר ראה בזה הזדמנות מיוחדת לקרבם למעיינות החסידות.

וכך כותב כ"ק אדמו"ר לר' ניסן נמנוב במכתב מכ"א תמוז ה'תשי"ד²⁰³: "בודאי ידוע לו פרשת העבודה דגרוויא אשר התחילו אז העבודה עם ספרדים באופן חדש כו' וכו' ובמשך איזה שנים ניתוספו מאות אברכים בחורים וגם בע"ב ובלי ספק אשר גם עתה ישנם שם פירות ופירות פירותיהם עד סוף העולם (אשר סו"ס יסתיים העלם וההסתר) ועליו ועל כל המסייעים בידו להביט על העבודה עם בחורי מרוקה בהזדמנות ע"ד הנ"ל,

היינו שבידם תלוי הדבר לכבוש את כל מדינת מרוקה ועי"ז גם את אחיהם שבטוניס כו' וכו' לעשותם תלמידי הבעש"ט ורבינו הזקן ע"י שיהפכו ויעשו את עשירות התלמידים הנמצאים אצלם עתה לחסידי חב"ד כדבעי ובמילא טופח ע"מ להטפוח למשפיעים בעלי פעולה כשיחזור לסביבתם.

וכשישערו בעצמם אשר בדורנו זה יש בידם לעשות שלש מאות אלף בני ישראל לחסידי הבעש"ט ורבינו הזקן הרי בל"ס שיתוסף להם לא רק בחשק ובהתאמצות אלא גם בנביעת שכלים ואופנים איך להביא את זה מהכח אל הפועל ובפרט שלפי הנראה הנה קשה להפוך את הנ"ל לצורה הרצוי' כשנמצאים בקירוב מקום להוריהם ודוקא כשגולים ממקומם וכנראה במוחש,

ועליהם הי' להשתדל להגדיל מספר התלמידים הבאים ממרוקה והעיקר שבמשך זמן לא ארוך להביאם ולהאירם באור החסידות ולהחדיר בהם ההתלהבות הנחוצה המכינה את האדם להיות משפי בין הספרדים ביתר שאת וביתר עז מצד טבעם החם לדברי רגש לדברים היוצאים מן הלב.

אקוה אשר בודאי ימצא אותיות מתאימות להאריך בענין זה להשפיע על כל הר"מ והר"י דתו"ת דצרפת אשר כולם יחד יפעלו בענין הנ"ל בתור שלוחי כ"ק מו"ח אדמו"ר ואביו כ"ק

אדמו"ר - זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - ואז יש לקוות שבקרב הימים יתוספו מאות ואלפים ועוד ועוד על מחנה חסידי חב"ד וזכות הרבים תלוי בהם."

ה'תשי"א:

באותה תקופה ניהלה הישיבה מחלקה לתלמידים הלומדים בבתי ספר עממים - בשם "תלמוד תורה - ליובאוויטש" ליום ראשון - המהווה יום חופש ומנוחה, על מנת ללמודם ולקרבתם לתומ"צ. מנהלו הי' הרה"ח ר' חיים הלל אזימוב ע"ה, והרבי שאב הרבה נח"ר מפעולות אלו, כפי שאפשר להוכיח מכו"כ ממכתבי הרבי וכך כותב הרבי לר' חיים הלל אזימוב בא' ממכתביו²⁰⁴: " במועדו קיבלתי מכתבו מי"ב אייר המתאר את ענין ואופן עבודתו בהת"ת שבמחנם. . למותר לבאר ערך עבודה הנעלית זו, ולמותר ג"כ לבאר אשר ההשתדלות בהנוגע למספר התלמידים אין לה גבול, אין להסתפק באלו שישנם עד עתה..".

ובמכתב אחר כותב הוא (בתרגום חפשי)²⁰⁵: "שמחתי לקבל ידיעות מזמן לזמן מאנ"ש בפאריז בנוגע לעזרתכם, התעסקות והשתדלות בנוגע להתלמוד תורה ליובאוויטש בפאריז, אשר מטרתם היא לחנך בני ובנות ישראל בכזה אופן אשר יתקרבו עי"ז לאבינו שבשמים".

ומעניינת עדותו של כ"ק אדמו"ר על עבודתם של אנ"ש אז ובלשונו הקדוש²⁰⁶: "כאשר באו פליטי רוסיה ופולין לפאריז החלו להתעסק בשדה חינוך הכשר דבני היהודים דצרפת שלא היתה להם בתחלה כל שפה משותפת וצריכים היו להעזר ברמיזה בידים וכו' וכן במלות האחדות דלשון הקודש שבחומש וכו' שידועים היו גם להנ"ל על ידי זה ששמעום בבית הכנסת וכיו"ב, ולאט לאט פרוחה עבודתם והצליחה בממדים רחבים יותר ויותר ועשיריות נערים ונערות לומדים כבר ומבינים בטוב, ולא עוד אלא שגם השפיעו בבית הורהם לקרבתם ליהדות לתורה ומצוותי".

במשך השנים ה'תלמד תורה' הוציאה לאור עיתון בשם "קובץ חנה" עבור התלמידים, ומוציאים אנו מכתב כ"ק אדמו"ר²⁰⁷ המאשר קבלת קובץ ז' מחודש שבט.

ה'תשט"ו:

בעיקבות אסון מחריד שאירע בכפר חב"ד, בשנת ה'תשט"ו, כאשר חמשה ילדים ומדריכים נהרגו ע"י ערבים, בשנת תשט"ו, שלח הרבי קבוצת שלוחים מתלמידי תומכי תמימים הלומדים ב-770 לחזק את אחינו בני"ש שבאה"ק ת"ו. בדרכם של השלוחים היו אמורים לעבור דרך פאריז, שם קיימו קשר עם תלמידי תומכי תמימים דשם - בהוראת הרבי.

וכך כותב הרבי לאחרי ביקורם לר' ניסן נמנוב²⁰⁸: "בודאי יכתוב לי בפרטיות בהנוגע לשהותם של השלוחים שליט"א ומהשפעת ביקורם על שאר התלמידים, ... כיון שבלתי אופיציעל - אחת הכוונות היא, שביקורם יוסיף בחיות תלמידי המוסדות במקומות השונים".

ה'תש"כ:

בשנת ה'תש"כ התחתן הרה"ח ר' יהודה לייב ע"ה רסקין עם בתו של ר' חיים הלל אזימוב, בתקופה זו (כג' חודשים) עסק אז בהפצת המעיינות בטבור העיר, ושלח לכ"ק אדמו"ר דוחו"ת מהם שאב הרבי נח"ר, לאחר שהנ"ל עזב את פאריז והתיישב במרוקו בשליחותו של כ"ק אדמו"ר כתב הרבי כו"כ מכתבים לאנ"ש להמשיך בעבודתו של הנ"ל בהפצת המעיינות בפאריז

בא' ממכתביו כותב כ"ק אדמו"ר לא' מאנ"ש " .. במ"ש אודות הרה"ח אי"א נו"נ בעל מרץ

הרי"ל שי' וזוג' תי' רסקין שנעשה רושם וכו' . . והנה בחסד עליון בא פלוני והראה באצבע על כמה וכמה מקומות שנמצאים בטבור העיר ויודעים לכל, וגם התחיל לעשות בזה...."

ה'תשכ"ב:

בז' שבט תשכ"ב שלח כ"ק אדמו"ר מכתב לאנ"ש בצרפת המתפרסם כאן לראשונה, וזלה"ק:

"ב"ה, ז' שבט תשכ"ב
ברוקלין
אנ"ש שליט"א אשר בצרפת
ה' עליהם יחיו
שלום וברכה!

זה מזמן רב ביותר וביותר שאין מהם כל ידיעות מפעולותיהם בהפצת המעינות וכן לא מפעולותיהם בהפצת עניני יהדות בכלל.

שהביאור בזה אפשרי, ביאור פשוט, שאין פעולות, וביאור ע"פ ציווי חכמינו ז"ל ומודגש בתורת החסידות, שישנן פעולות כהנה וכהנה, אלא שאין מודעין עד"ז, הצד השווה שבשני האופנים, שאין מקום לכתיבה מכאן והתעוררות ועאכו"כ לתביעות בהאמור, ולא עוד אלא שגם חשש בדבר, ואולי יותר מחשש, וע"פ ציווי חז"ל כשם שמצוה לומר וכו' כך מצוה שלא לומר כו'.

ולהעיר ג"כ מממסכת חולין (צד, א) אל יסרהב כו' ויודע בו וכו'.

וזוהי סיבת ההפסק בכתיבה והתעוררות לפעולות; ואין בזה מקום לפירושים אחרים. ובעיקר באה ההודעה עד"ז - בכדי לשלול בהחלט אפשרית הפירוש, שזה שהפסיקו לעורר מפני שמי שהוא מסכים להנהגה ד"ואני את נפשי הצלתי" ובלשון המורגל פון אנ"ש "א צדיק אין פעלץ" כי אם אך ורק - שכנראה אין בידי למחות, או (ע"פ הסדר השני דלעיל, דמחויבים לדון לכף זכות) שישנן פעולות כהנה וכהנה.

ויה"ר [בעומדנו ימים ספורים לפני יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, עשירי בשבט הבע"ל, שכאו"א ילמוד ממסירות נפשו של בעל ההילולא, מס"נ על פעולות עם הזולת, שהרי בנוגע לעצמו הוא, ע"ד דברי האריז"ל ומפורש בדברי רבנו הזקן (בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה) הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה כו' רק להמשיך אור לתקנה וכו']

שיעשה הוא ככל יכולתו ועוד יותר מזה - בפעולות מתאימות לרצון ותקות בעל ההילולא, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בכבוד וברכה

חי"ק

מובן שאין בהנ"ל כלל וכלל ענין של קפידיא ח"ו וכיו"ב, כ"א (באם אופן הא', ח"ו, צודק) צער על העדר כל מעשה בהנ"ל, בה בשעה שמממה"מ הקב"ה הוציא אבן היקרה שבה תלוי שלימות

כתר המלכות, מן הכתר ושחקה וכו' וד"ל, ובמילא אין מקום כלל לכתוב הצטדקות וביאורים וכו', וה"ז ענין שבין אדם למקום".

בהמשך לזה הנה בחודש אדר של אותה שנה שלח הרבי שלוחים - קבוצה מתלמידי תומכי תמימים הלומדים ב-770, ללמוד בישיבת תומכי תמימים בריונא, על מנת לחזק את הישיבה²⁰⁹, ולהפיץ את המעיינות חוצה, התלמידים השלוחים היו: הרה"ח ר' שמעון לזרוב, הרה"ח ר' שמרי' רויטבלט, הרה"ח ר"א ליפסקר, והרה"ח ר' שפרן ועוד.

לפני נסיעתם נכנסו להיכל קודשו של כ"ק אדמו"ר (אור לי"ב אד"ר), וכ"ק אדמו"ר הואיל לומר להם שיחה קצרה²¹⁰ וזלה"ק:

"סעו לשלום ושתהי' נסיעה כשורה.

שיהי' לכם הצלחה הן בנסיעה לשם והן בזמן היותכם שם והן בחזירתכם - כשיבוא הזמן לכך.

שיהי' בכם הפצת המעיינות הן להזולת והן לעצמכם בלימוד הנגלה ובלמוד החסידות וקיום המצוות בהידור בכלל, ועבודת התפלה בפרט, ועי"ז תפעלו גם אצל אלה אשר שם.

וכפי שמדובר בפרשה זו הענין של מאור, שתהיו נרות להאיר - כולל מהמאור שבתורה, ושיבוא זה הן במחשבה הן בדבור והן במעשה.

ומתאים לחודש אשר מרבים בשמחה יהי' זה בשמחה ובטוב לבב.

סעו לשלום, ושיהי' לכם הצלחה מופלגה בכל ענייניכם, ושיורגש ("עס זאל זיך אנהערן") בהסביבה והעיקר בכם בענין לימוד הנגלה ולימוד החסידות. (ושנשמע מכם שמעות טובות). סעו לשלום".

קבוצת שלוחים זו פעלה הרבה בהפצת המעיינות, והיותה חיזוק בכל הקשור לעבודת הפצת המעיינות בצרפת בכלל ובפאריז בפרט.

השלוחים אשר היו חדורים ברוחה של "ופרצת" - עלי' הכריו הרבי כמה שנים לפני זה - בשנת ה'תשח"י - החדירו את זה גם בשאר תלמידי הישיבה, כך יש לזקוף לפעולותיהם הברוכה של השלוחים את הפצת המעיינות שהתחילה לחדור גם בקרב התלמידים כשהם מכתתים את רגלם למשך שעות מידי שבת בשבתו, על מנת לחזור דא"ח בבתי כנסיות בפאריז וסביבתה.

כשדווח לכ"ק אדמו"ר ע"ד הפעולות נהנה מאוד, אם כי מקוה הוא אשר "בודאי נעשה האמור מבלי לנגוע כלל בלימוד התורה נגלה וחסידות וכן בעבודת התפילה וכו' והרי אפשרי הדבר וכהודעת חכמנו ז"ל מצוה גוררת מצוה"²¹¹.

הרבי ראה פעולות אלו "ברוח טובה", ועודד אותם במאוד, באמצעות שילוח מכתבים מאוד מעודדים (ראה צילום).

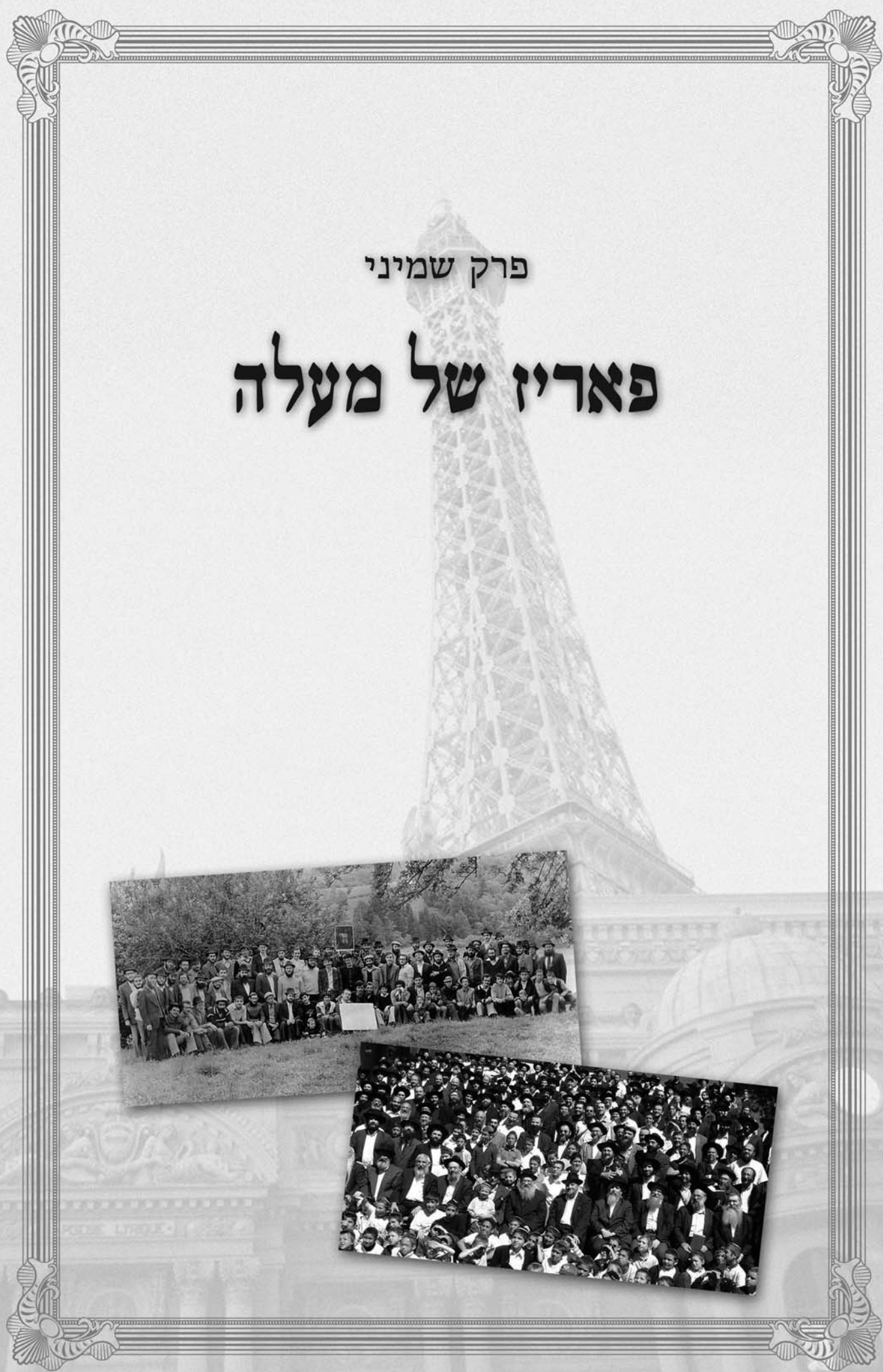
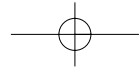
ה'תשכ"ד:

בשנת ה'תשכ"ד נסעו כמה מתלמידי הישיבה לחצרות קודשינו למשך חודש תשרי, וזכו לקירובים מאוד מיוחדים מהרבי, אשר עודד אתם להמשיך בהפצת המעיינות ברחבי פאריז

והסביבה.

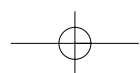
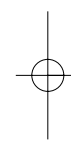
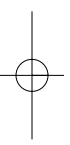
באותו זמן קרא הרבי ביחידות את הרה"ח ר' בנציון שם טוב ע"ה ובין השאר אמר לו212:
"שלחתי קבוצה של תלמידים לפאריז, והיו שם כחצי שנה, הם החלו לעסוק בהפצה, וחזרו דברי
חסידות בכל הסביבה. הבחורים המקומים שנשארו שם צריכים להמשיך בזה למרות שהם
צעירים".

הרבי מינה את הבחורים התמימים: שנ"ז הלוי לאבקאבסקי, שמואל אזימוב ויעקב קאפיל
גאלדבערג כממונים על הפצת המעיינות בפאריז, במשך השנים הללו (תשכ"ד - תשכ"ו) שלח
להם הרבי כו"כ מכתבים בהם מעודדם ומחזקם. בהמשך חזר - מהקבוצה הזאת - לפאריז
הרה"ח ר' שמואל אזימוב כיו"ר 'צעירי אגודת חב"ד' לפאריז והגליל.

פרק שמיני

פאריז של מעלה

פרק שמיני

פאריז - של מעלה

הרבי שולח את ר' שמואל אזימוב לפאריז וסביבותיה, יסוד ה"סמינער" בימות הקיץ, הנסיעה הראשונה של מקורבים מפאריז לרבי, הגברת המעיינות בעיקבות ביקור זה, יסוד ה"בית ליובאוויטש".

בשנת ה'תשכ"ד בהיות הרה"ח ר' שמואל אזימוב בחצרות קודשינו אז בתור בחור האחראי על הפצת המעיינות (ביחד עם הנ"ל בפרק שביעי), איחל לו הרבי ביחידות ברכה מיוחדת: "תהי' לך הצלחה רבה, ופירושה של הצלחה רבה היא הצלחה שאין לשער".

הנ"ל חזר לצרפת בכוחות מחודשים, ובחיות מחודשת המשיך בעבודתו לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, ע"י קירובם של צעירים הבאים ממקומות שונים ברחבי פאריז ובסביבותיה, באמצעות שיעורים בדא"ח וכו'.

ה'תשכ"ו:

בבואו אל הרבי בשנת ה'תשכ"ו אמר לו הרבי ביחידות שהתקיימה לפנות בוקר: "תמשיך ללמוד עם הבחורים שהתחלת, נגלה וחסידות ויראת שמים". באותם שנים שלח הרבי כו"כ מכתבי עידוד וחיוזוק להנ"ל.

ה'תשכ"ז:

בשנת ה'תשכ"ז בעקבות קירובם של הרבה צעירים לתורה ומצוות בכלל ולמעיינות החסידות בפרט, וע"פ מה שהורה כ"ק אדמו"ר בא' בכו"כ מכתבים אשר יש להתחיל בועד מועד במרץ שיבואו תלמידים ללמוד בימי הוואקאנס [חופש=המו"ל] . . חלק חשוב מהבאים להוואקאנס ימשיכו גם אחרי כן בדרכי התורה והמצוה וחלק מהם גם בלימודם בכותלי תו"ת²¹³ הוחלט להקים מסגרת מיוחדת עבורם במשך חודשי הקיץ בישיבת "תומכי תמימים" בריווא, אשר נקרא "סמינר"²¹⁴ (בהמשך השנים בעיקבות ביקוש רב מהצעירים וחוסר מקום וכו' שזרו מקום במלון בהרי האלפיים שבצרפת).

ה'תשכ"ח:

בשנת ה'תשכ"ח בא הרה"ח ר' שמואל אזימוב בקשורי התנאים עם בתו של הרה"ח ר' בנציון שם טוב ע"ה, באותו זמן - אדר ה'תשכ"ח - התקיימה אז חנוכת הבית של הבית ליובאוויטש (הראשון בעולם) שבלונדון, הרבי הורה אז לר' בנציון שם טוב לקחת איתו לחנוכת הבית גם את המיועד להיות חתנו ר' שמואל אזימוב, היות "ובעתיד יהי' יו"ר צא"ח בפאריז".

אחרי החרונה חזרו לצרפת, והיתה התעיינות מיוחדת מהרבי ע"ז, כמה ימים לפני נסעיתם הלכו להרבנית לקבל ברכת פרידה, ואז במפתיע אמרה להם הרבנית למה כ"כ למהר? הרי יכולים לנסוע בעוד כמה ימים? לפועל נסעו אז והיו להם כמה בעיות והוצרכו לחזור לניו יורק, כך שהגיעו לפאריז כמה ימים לאח"ז בדיוק ביום ב' אייר (לכתחילה אריבער) - המהווה יום התייסדות צא"ח.

יש לציין אשר בדיוק ביום זה - הוא ערב 1 במאי 1968 - חלה המהפיכה הצרפתית של הסטונדטים, כנראה אשר באיזהו שלב יום זה הי' מיועד להיות מהפיכה ...

ה'תשכ"ט:

בהמשך נתגברו הפעולות בהפצת המעיינות, עד אשר בתשרי נסעו קבוצה בת עשרה צעירים לשהות בחצרות קודשנו למשך חודש תשרי, זו היתה פריצת דרך גדולה בכל הקשור ליהדות בצרפת, הרבי קירבם בקירובים נדירים, דאג שיהי' להם מקום לאכול ולשתות, ולישון וכו' (יש לציין שבהמשך השנים השתתף הרבי עצמו בהוצאות הנסיעה כו').

על אותה נסיעה מספרים כמה מאנ"ש אשר היו אז באותה קבוצה: "ביום הראשון להגעתנו קרא הרבי למזכירו הרב חדקוב ושאל אותו: "האם הכנת כבר איזושהו מקום לצעירים שבאים היום מצרפת, שבו יוכלו - אם ירצו - לשתות כוס תה?"

בערב חג הסוכות ביקש כ"ק אדמו"ר אשר נציג מהקבוצה יבוא לקחת הד' מינים, על מנת לזכות את שאר חברי הקבוצה לברך הד' המינים שניתנו ע"י הרבי, חברי הקבוצה עשו הגרלה, בקשר לזה מסופר, אשר באותה הזדמנות, כשנכנס הזוכה בגורל לקחת ההדסים עבור קבוצת הצרפתים, ביקש ממנו הרבי לדעת את מספר הצרפתים שהגיעו, וכשנענה אשר הם במספר 12, נתן לו הרבי 13 הדסים, כשהלה יצא מחדר היחידות, הגיע לפתע פתאום מונית עם עוד בחור מהקבוצה הצרפתית אשר הגיע רק עתה לרבי ...

לאחר חזירתם לצרפת כינס ר' שמואל אזימוב את חברי הקבוצה, וביקש מכל אחד אשר יגיד את התרשמותו מחודש החגים בחצרות קודשינו (מאוחר יותר יתברר אשר זו היתה הוראה מהרבי!), בסוף המפגש המיוחד בישר להם אשר הרבי נתן לכל אחד מהם תניא בפורמט קטן בצירוף 90 דולר, וכאן באה ההפתעה: "הרבי גם אמר שרצה לקבל את כולכם ליחידות שני' וכללית לפני הנסיעה" אמר להם ר' שמואל אזימוב" אלא שנמנע מזה היות שאחידים מכם כבר נסעו ולא רצה שיכאב להם!..

הנסיעה לרבי היתה ה'מכה בפטיש' בהתקרבותם של בחורים אלו להתקשרות לאילנא דחיי. אותם בחורים רצו אז להפסיק את לימודי חול אותם התחילו וללכת ללמוד בישיבה, אולם הרבי הורה להם אשר ימשיכו את לימודם באונברסיטאות. וכך המשיכו את לימודם באונברסיטאות, כאשר בדרך זו מנסים ומקרבים בפועל ממש מאות מאחב"י לתומ"צ בכלל ולמעיינות החסידות בפרט.

באותם ימים האוירה ברחבי צרפת היתה חילונית לגמרי, בכל צרפת חיו אז בין 50 ל-100 משפחות שומרי תומ"צ, כו"כ מהם היו שולחים את בניהם ללמוד באונברסיטא כשהם בלי זקן וכיפה, וכאן הגיעו אותם צעירים ושינו את כל המפה, כאשר הם מגיעים עם זקן וכובע! ולומדים באונברסיטא!!

בנתיים התקרבו אלפי יהודים ליהדות ולתומ"צ, וחלק גדול מהם דרך האונברסיטאות, על התקופה דאז מספר א' מאנ"ש: "אי אפשר הי' להשיג אז בפאריז חלב כשר, והיו מוכרחים ללכת לשוויץ להביא משם חלב ישראל לצרפת (!), והבשר מאן דכר שמי".

כך קירבו את הנוער על ידי הנחות תפילין במסעודות שהאונברסיטאות, ובמסירת שיעורים ביהדות בתוך האונברסיטא עצמה.

ה'תש"ל:

בשנת ה'תש"ל כבר היו למעלה מחמישים שיעורים (!) שנמסרו על ידי התלמידים עצמם באונברסיטאות השונות שברחבי פאריז וסביבותי'.

כמו"כ מידי ערב שבת קודש היו נוסעים לעיירות בסביבות פאריז, לחפש את התושבים היהודים, לקבצם בבית כנסיות, ולדרוש לפניהם בדברי התעוררות, לערוך סעודת שבת קודש איתם, והעיקר לקבוע שיעורים איתם, אשר ימשך לכל ימות השנה!

אט - אט החלו להיראות סממנים יהודים ככיפות, זקנים, ציציות בחוצות פאריז, ורוח של יהדות התחילה לנשוב באונברסיטאות השונות.

ה'תשל"ב:

לקראת י"א ניסן ה'תשל"ב (שנת השבעים) מסר ר' שמואל אזימוב לכ"ק אדמו"ר את מפתח של הבית ליובאוויטש החדש שנקנה רק עתה - אשר היוה א' מהע"א מוסדות אשר ביקש הרבי שייסדו במשך שנת השבעים להולדתו.

בהמשך לזה אמר לו הרבי: "שיתמלא בנים ובנות בנפרד עד שיאמרו צר לי המקום". ואכן ברכתו של הרבי התקיימה ומתקיימת כאשר כל בית חב"ד חדש שנפתח נהי' צר עד שמוכרחים לפתוח חדש!

ה'תשל"ג:

לכבוד חנוכת הבית של הבית ליובאוויטש אשר התקיימה ביום הבהיר י"ט כסלו ה'תשל"ג שלח הרבי מכתב מיוחד במינו²¹⁵ בו הוא מברך אשר "יהי' הבית הזה מגן ומחסה מהשפעות בלתי רצויות מבחוץ, הן אלו שבבחי' חורב ואש זרה והן אלו שבבחי' מטר ומים זידונים, חום וקור".

(יש לציין שבמכתב זה מציין הרבי - בהערות - לכל אחד מרבותינו נשיאנו, וכן את אביו כ"ק הרה"ג המקובל ר' לוי יצחק זצוק"ל).

מני אז התעניין הרבי בהתעיינות מיוחדת בהנעשה בבית ליובאוויטש: לכו"כ בחורים אמר להם הרבי ביחידות לבוא ולהשתתף בשיעורים המתקיימים שם ביום ראשון, בהזדמנות אחת ביקש הרב חדקוב - מזכירו של הרבי - לדעת אם הבחורים מגיעים בזמניהם הפנויים ללמוד בבית ליובאוויטש, כמו"כ ביחידות שהתקיימה אז אמר הרבי לאחת מבנות אנ"ש בפאריז: "אשר היות ועכשיו נפתח ה'בית ליובאוויטש' בפאריז הרי בטח יהי' לכם מה לעשות ולפעול שם...".

הפעילויות בבית ליובאוויטש הלכו וגברו מידי יום ביומו, אולם נדמה אשר השיא הי' (והוא עודנו) ביום ראשון בשבוע - אשר מהוה יום מנוחה וחופש בצרפת - כאשר המקום מלא מפה אל פה מאנשים מכל הגילים המגיעים ללמוד בשיעורי תורה הנמסרים לכל רמה בנגלה וחסידות, וכך במשך כל ימי השבוע מתקיימים שיעורים לרבים, הן לאנשים והן לנשים.

פרק תשיעי

תשרי תשל"ד

המהפיכה

FRANCE
La Marseillaise

Words and music by
CLAUDE-JOSEPH ROUGET DE L'ISLE 1760 - 1836

Alla marcia

פרק תשיעי

תשרי תשל"ד - המהפיכה!

"המהפיכה" - תשרי ה'תשל"ד במחיצת הרבי, לימוד ניגון המרסיילו על המילים
"האדרת והאמונה לחי עולמים".

חודש תשרי תשל"ד - שנת הקהל - נחקק כחודש היסטורי עבור מדינת צרפת; באותו חודש
הגיעה קבוצה גדולה מאנ"ש ומקורביהם מפאריז על מנת לשהות במשך ימי החגים במחיצת
הרבי, אף אחד מהאורחים לא חלם על המהפכה אשר עומדת להתחולל בימים אלו:

זה הי' ליל שמח"ת לפני ההקפות "770" מלא מפה אל פה ברבבות אנשים נשים וטף העומדים
הכן למעמד המרגש של ההקפות הידועים במחיצת הרבי.

וכך מספר א' מאנ"ש ששהה אז¹⁶: "ההקפות התנהלו כמו בשנים עברו אצל הרבי, והשמחה
פרצה כל הגדרים, 770 הי' מלא מפה אל פה, וכל אחד תפס מקום טוב זמן רב קודם ההקפות,
על מנת שלא להפסיד מעמד יקר זה.

כשהגיעה התור של ההקפה החמישית, ניתנו הספרי תורה לכמה מזקני אנ"ש שנכחו שם,
כמו שהי' נהוג בשנים עברו, הספר תורה הראשון - ספר תורה של משיח צדקנו - נמסר לר'
שמואל אזימוב שליח הרבי לפאריז. כל זה הי' כרגיל בלי שינויים יוצאים מהרגיל, וכל אחד
חיכה בכליון עיניים להמשך ההקפות.

ואז זה התחיל: פתאום ראינו - בתחילת ההקפה - אשר הרבי קורא לא' ממזכיריו, ואומר לו
כמה מילים, שאף אחד - חוץ ממנו - לא שמע ולא ידע במה המדובר, כל זה לא ארך זמן רב,
במהירות הוכרזה הכרזה מיוחדת בכל הבית הכנסת: הרבי רוצה שכל הצרפתים הנוכחים
ישתתפו בהקפה זו, ואשר כל אחד צריך להשתתף בהקפת זו אף אם אין מספיק ספרי תורה לכל
אחד.

ההתרגשות מילאה את לב כל אחד מאיתנו, חוץ מזה שלכל אחד לא הי' כל כך קל ללכת
ממקומו אל עבר מרכז ה-770 - שם התנהלו ההקפות - אבל מי הי' יכול לסרב לבקשתו של
הרבי? וכך באיזה אופן שהוא הצליח כל אחד להגיע להמקום המבוקש, ולחכות לתחילת
ההקפה.

א' מזקני החסידים התחיל בניגון חסידי, כמו תמיד, ואותו הי' אמור לנגנו להקפה זו, כאשר
הרבי כדרכו מעודד ומחזק את הניגון.

אולם כאן חיכתה ההפתעה, הרבי רמז שאין זה הניגון שרוצה שינגנו עתה, וכך נוצר שקט
מוחלט בכל ה-770, הרבי הלך ממקומו וניגש לסוף הבימה כשהוא אוחז את סידורו בידו, ואז
התחיל הרבי לנגן ניגון שאף אחד מהנוכחים לא הכירו.

קבוצת הצרפתים שהיו בבימה אז, התחילה להבחין בניגון שהרבי מנגן, וא' מהם לחש

לחברו: "זה שיר המרסיילז, הרבי שר את המרסיילז", אולם מיד חברו השתיקו; א"א הי' להעלות על הדעת שהרבי ישיר את ניגון ההימנון הצרפתי, ובמעמד כה חשוב.

אולם בהמשך נכחו שאכן הרבי שר את המרסיילז. מבלי להבין מה קורה, בכך ה"770" הי' שקט, אף אחד הכיר את הניגון, הרבי שר לבד, ובהמשך התחילו גם קבוצת הצרפתים לנגן את המרסיילז, מבלי המילים היות והרבי ניגנו במילים אחרות מההמנון, וכך בתחושה מיוחדת זו הסתיימה ההקפה.

אולם המעמד המיוחד עוד לא הסתיים, הרבי ביקש אז - בסיום ההקפה - אשר כל הצרפתים יבואו לבימה בו הוא עומד, והרבי חילק לכאן"כ מהם משקה, ובחיוך גדול ורחב אמר הרבי לכ"א מהם "לחיים!", וכך חזר כל אחד למקומו בו הוא נעמד בהתחלת ההקפות.

וכך בסיום ההקפות הי' אפשר לראות בציור מאוד מוזר ב־770: צעיר צרפתי מוקף מעשרות מזקני החסידים מלמד הניגון אשר הרבי ניגן זה עתה, ציור זה אפשר להכפילו בעשרות.

וכך במשך כל הלילה שר ה־770 ניגון המרסיילז עם המילים "האדרת והאמונה לחי עולמים" למחרת בתפילת שחרית כשהגיע הש"ץ לקטע "האדרת והאמונה" בטבעיות ניגן את הניגון אשר לימדו הרבי זה אתמול, אולם לא הי' נראה מכיונו של הרבי שום עידוד וכו', נראה הי' אשר הרבי לא הי' כ"כ מרוצה מזה.

בהתוועדות ש"פ בראשית אחרי השיחה השלישית ביקש הרבי אשר ינגנו את המארש של נפליאון ואז הסביר הרבי אשר ניגון זה בירו אדמו"ר הזקן²¹⁷ והגם אשר מי ערב לבו לגשת וכו' מ"מ הרי בזה פתח כ"ק אדמו"ר הזקן את הדרך לדורות הבאים, וכך הסביר הרבי למה ניגן את ניגון המרסיילז בשמח"ת, ומדוע בחר שניגון המרסיילז יהי' עם המילים "האדרת והאמונה" דוקא; כדי שיהי' יותר קל לזכרון!

וכך התבטא הרבי²¹⁸: "זוהו הענין דצרפת - שאינם עושים מלאכה במסירות נפש, ואם צריכים לעשות מלאכה הרי זה עבודת פרך (פרך - הכונה למלאכה שאינה רגילה), והם עושים זאת מכיון שרוצים להגיע לדבר השני וכו', ובמילא נבחר ניגון השייך להם, שזוהו כשהי' נפוליאון מלך וגם אח"כ שזוהו שייך אז, וינגנו . . . ויבחרו בניגון - שיהי' קל לזכרון - עם אותיות א', ב', מועט המחזיק את המרובה (וניגנו אותו בצרפת, ואותם שמדברים עם אנשי צרפת שזוהו שייך להם . . . ואין הכוונה שהיושבים בברוקלין ילמדו הניגון למי ששייך לזה, כ"א מי ששייכים לזה, ויפעלו ופרצת, ובניגון זה של מארש-ניצחון, ילכו לקבל פני משיח צדקנו".

בסיום השיחה קרא הרבי לבחורים שהגיעו מצרפת אשר היו מפוזרים בכל ה־770 אשר לכן נוצר שביל מיוחד בקהל הצפוף ע"מ לאפשר לבחורים הצרפתים לגשת אל הרבי ואז חילק הרבי לחיים לכ"א, ונתן מזונות להבנות ע"י ר' שמואל אזימוב.

יש לציין אשר בשמח"ת ה'תשל"ו ביקש הרבי אשר ישירו את ניגון המרסיילז במקורו (בניגון המרסיילז כפי שמנגנים אותו אצל החסידים הושמט חלק מהניגון) ובאותה הזדמנות אמר²¹⁹: "דאס איז א רעוואלוציע אנטקעגן דעם גלות און אנטקעגן דעם יצר הרע, דאלאיי גלות, דאלאיי יצר הרע" [=זוהי מהפיכה נגד הגלות ונגד היצר הרע, מספיק גלות! מספיק יצר הרע!].

פרק עשירי

התייחסות הרבי למדינת צרפת ולאורחי'

פון עשירי

התייחסויות הרבי למדינת צרפת ולאורחי
 י"ג תשרי ה'תשל"ח הרבי מחכה לצרפתים,
 ביאורי הרבי על הניגון בהזדמנויות שונות.

י"ג תשרי ה'תשל"ח:

בהתוועדות מיוחדת שהתקיימה לכבוד יום זה ראו חסידים כמה רמזים להמאורע שאירע בשמע"צ לאחר זה כאשר הרבי לקה בהתקף לב וכו', באותה התוועדות מיוחדת המתין הרבי לקבוצת הצרפתים (והישראלים) שהיו אמורים להגיע באותו ערב.

וכך הם פרטי הדברים (כפי הנשמע מסרט ההקלטה): אחרי השיחה הראשונה באמצע הניגון שאל כ"ק אדמו"ר את המזכיר: "זיי זיינען שוין אנגעקומען צי נאך ניט?" [=הם כבר הגיעו או שעדיין לא] וכנראה שהמזכיר ענה שלא, אח"כ ניגש המזכיר ואמר שהקבוצה מא"י כבר הגיעו, ואז שאל כ"ק אדמו"ר "און די פראנצויזער?" [=והצרפתים] וענה שלא, ואז שאל כ"ק אדמו"ר: "דער ערופלאן איז נאך ניט אנגעקומען?" [=המטוס עוד לא הגיע?] וענה שכן המטוס כבר הגיע.

לאחר שגמר לחלק הדולרים לטנקיסטים הגיע הקבוצה מצרפת, הרבי שאל פעמיים: "ואו זיינען זיי?" [=איפא הם], לאח"ז שאל כ"ק אדמו"ר: "מולע אזימוב איז דא?" [=מולע אזימוב נמצא]. ואז אמר כ"ק אדמו"ר שיחה,

אחרי השיחה ניגש ר' שמואל אזימוב עם בניו אל כ"ק אדמו"ר, ואז הרבי שאל: "זיי זיינען שוין אלע דא?" [=הם נמצאים כולם כאן?] וכשענה בחיוב נתן לו כ"ק אדמו"ר ולבניו כ"א 2 דולר, ואז הרבי שאל: "האסטו דא נאך טאנקיסטים? א ניט גיב זיי איבער, נאר וועט ווערן א טומעל, גיב זיי איבער, זאלן זיי פאנאנדערטיילן די אלע איבעריקעו!" [=יש לך כאן עוד טנקיסטים? אם לא תן להם, היות ויהי' כאן רעש, שיתחלקו כל השאר].

ואז וצוה כ"ק אדמו"ר לר' שמואל אזימוב לנגן "האדרת והאמונה לחי עולמים", באמצע פנה לר' שמואל אזימוב ורמז לו שיחלק את הדולרים עכשיו²²⁰.

את המהפכה הצרפתית המודגשת בניגון "האדרת והאמונה לחי עולמים" ביאר הרבי ביתר ביאור בכמה הזדמנויות כדלקמן:

ש"פ ראה מבה"ח אלו' ה'תשד"מ:

לכבוד אותה שבת הגיעו כמה אורחים ממדינת צרפת, בהתוועדות שנערכה בשבת אמר כ"ק אדמו"ר²²¹:

"ישנו ניגון הקשור עם המדינה שממנה באו אורחים הנ"ל, מדינת צרפת, ניגון שבו מודגש הענין ד"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו":

ישנו ניגון המבטא את התוקף דמדינה הנ"ל, שלכאורה, אין זה קשור עם עניני קדושה, ובפרט ע"פ הידוע אודות היחס של אדמו"ר הזקן למדינה הנ"ל.

ואעפ"כ בהשגחה פרטית לקחו ניגון זה והפכהו לקדושה - ניגון שבו מכריזים גלוי לעין כל ש"האדרת והאמונה לחי עולמים", "הבינה והברכה לחי עולמים", וכן הלאה, עד "התהילה והתפארת לחי עולמים" - כל אותיות האל"ף בי"ת שבהם ועל ידם נברא העולם, כמ"ש "ואתה מחי את כולם" - "ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף ועד תי"ו", שבהם ועל ידם נברא העולם, כמ"ש "בדבר הוי' שמים נעשו" גו".

ונמצא, שבניגון זה מודגש הענין ד"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו", כולל הניגון הנ"ל - שמבטא את כבודו של הקב"ה: "האדרת והאמונה לחי עולמים", עד"התהילה והתפארת לחי עולמים".

[כ"ק אדמו"ר צוה שהאורחים שיחיו - וכן העומדים בראשם שהביאום - יאמרו "לחיים", לאחר שאמרו "לחיים" - התחיל כ"ק אדמו"ר לנגן "האדרת והאמונה לחי עולמים"].

ש"פ כי תשא ה'תשמ"ה:

באותה התוועדות שנערכה למחרת חג הפורים ביקש הרבי מכו"כ שיאמרו לחיים באופן ד"עד דלא ידע", בין השאר אמר כ"ק אדמו"ר²²²:

"בהמשך להמדובר לעיל אודות הרב של הקהילה הספרדית, שישלים את הציווי ד"לבסומי עד דלא ידע" - מתעוררת "קלאץ-קושיא": מדוע רק ה"רב" - ומה עם הספרדים שאינם רבנים?! ובכן ראוי ונכון שיעשו כן כל הספרדים הנמצאים כאן.

ובפרט - שנמצא כאן ה"זוכה בגורל" ממדינת צרפת, אשר מכיון שבא לכאן בשליחותם של כל המשתתפים ב"גורל", מובן, שהפעולה וההנהגה שלו קשורה ושייכת קשורה ושייכת לכל אלו שבשליחותם בא לכאן.

אינני יודע אם הוא מבין אידיש או לאו, ועכ"פ - יתרגמו לו את הדברים בצרפתית או בלשון הקודש, והעיקר - שיאמר "לחיים", ויחד עמו - גם כל הספרדים הנמצאים כאן.

[צוה להכריז - בצרפתית - בפני כל עם ועדה, שיאמרו "לחיים". לאחר שאמרו "לחיים" - התחיל כ"ק אדמו"ר לנגן "האדרת והאמונה לחי עולמים"].

ש"פ עקב כ"ג מנ"א ה'תשמ"ה:

באותה שבת התקימה 'פגישה' שיעודה לחזיון היהדות וכו' באותה פגישה השתתפו כמה צרפתים והשתתפו בהתוועדות כ"ק אדמו"ר, בעת ההתוועדות דיבר הרבי ע"ד ה'פגישה' ובין השאר אמר²²³:

" . ומכיון שרובם של האורחים הם ממדינת צרפת - המוזכרת בנבואת הגאולה בעובדי' :וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת . . ירשו גו" - ינגנו את הניגון הידוע שלהם שכבר נהפך לקדושה (לאחר שאדמו"ר הזקן לחם וביטל את תוקף הקליפה דמדינה (היא) - "האדרת והאמונה לחי עולמים" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים".

[אמרו "לחיים" וניגנו "האדרת והאמונה", וכ"ק אדמו"ר רמו בידיו הק' להגברת השירה - בשמחה רבה].

ש"פ צו פרשת פרה ה'תשמ"ו:

בהתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר²²⁴: "כאן המקום להזכיר ענין נוסף, אשר, בעצם הרי זהו מתפקידו של "וועד המסדר", אמנם עד שיקבע כראוי "וועד המסדר"... מוכרחני לעשות זאת בעצמי:

כאשר מגיעה קבוצה ממדינת צרפת - נהוג לאחרונה, שמנגנים (לכל הפחות פעם אחת) את הניגון שלהם - ניגון שנהפך מלעז, ונעשה ניגון של קדושה - "האדרת והאמונה לחי עולמים". ולכן אלו שבאו לכאן ממדינת צרפת ינגנו עתה את הניגון שלהם, ואחריהם כל הקהל ימשוך. ויה"ר שבקרוב ממש יראו לעיל כל ש"האדרת והאמונה לחי עולמים" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים".

ואז ניגנו "האדרת והאמונה לחי עולמים".

בהמשך כתב מארגן הקבוצה לכ"ק אדמו"ר לבקשת ברכה לנסיעה טובה ולהצלחה בפעולותיהם, וע"ז ענה כ"ק אדמו"ר על גליון המכתב²²⁵: "פ"נ נ'תקבל] ת"ח עליו (?) צריך שם האם דכאו"א (שכן אזכירם בתפלה) אזכיר עה"צ לכהנ"ל תפלת הדרך - שליחות לצדקה בבוקר יום א' והעיקר החלטת כאו"א להנהגה יומית כו' וה' יצליח"

ש"פ תרומה ב' אדר ה'תשמ"ט:

לכבוד אותה שבת הגיעה קבוצה מצרפת אל כ"ק אדמו"ר, בהתוועדות זו (בשיחה ב') דיבר הרבי על ההפיכה דאוה"ע, מעין ודוגמת "אז אהפוך אל עמים שפה וגו'", ובהמשך לזה אמר כ"ק אדמו"ר בצרפתית:

"לשבת זו הגיעה קבוצת אורחים דוברי צרפתית, ובודאי יכבדו אותם באמירת "לחיים גדול", וכן ינגנו הניגון שלהם - הניגון של מדינת צרפת שנתהפך לקדושה".

ואז התחיל כ"ק אדמו"ר לנגן ניגון "האדרת והאמונה" בניגון המרסיילו.

י"ב תמוז ה'תשמ"ט:

לכבוד י"ב תמוז ה'תשמ"ט הגיעה קבוצה גדולה של צעירים מעיר טולוז לכ"ק אדמו"ר - בהשתדלותו של השליח לשם הרה"ח ר' יוסף יצחק שי' מטוסוב.

באמצע ההתוועדות התייחס הרבי לקבוצה זו כאשר מסביר הוא את ניגון "האדרת והאמונה", ואת המהפיכה הצרפתית - למעליותא - המתחוללת במדינת צרפת,²²⁶:

"ובענין זה נעשה חידוש ע"י נשיא דורנו - אשר, עוד בשנים שלפני נשיאותו ביקר בעצמו ופעל ובירר כו'²²⁷ גם במדינת צרפת, ולאחרי שיצא ממדינת רוס' - לאחרי הגאולה די"ב-י"ג תמוז²²⁸ - ששלח שלוחים למדינת צרפת, ושלח לשם כתבי חסידות וכו' וכו', ומוסיף והולך עד עצם היום הזה, כפי שרואים במוחש בשנים האחרונות גודל הפעולה והפעילות המעיינות חוצה במדינת צרפת, שרבים מישראל נתקרו לתורה ויהדות, ונעשו מקושרים לנשיא הדור, בעל הגאולה ולומדים תורתו, ועד שנעשו "נרות להאיר"²²⁹ ע"י התעסקותם בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ועד שפועלים גם על אוה"ע שבמדינה ההיא לקיים שבע מצות בני-נח.

היינו שהגאולה די"ב תמוז מדגישה את הפעולה וההשפעה על אוה"ע עד לתחתון כו' (גם במדינה שרבינו הזקן חשש מהשפעת שלטונה על מצבם הרוחני של בני"י), אשר, ע"ז נשלמת ההכנה להגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' בפועל ובגלוי דירה לו ית' בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו²³⁰.

והדגשה יתירה בכל הנ"ל — שבהתוועדות דחג הגאולה י"ב תמוז בד' אמותיו של בעל הגאולה נמצאת גם קבוצה של יהודים ממדינת צרפת, שנתקרו לתומ"צ כפי שחדורים במאור שבתורה, תורת החסידות, כתוצאה מהחידוש של בעל הגאולה בהפצת המעיינות חוצה.

ולכן מהנכוון לכבדם באמירת "לחיים", וניגון של שמחה — הניגון של מדינת צרפת כפי שנתהפך לקדושה²³¹, שמנגנים אותו על התיבות "האדרת והאמונה לחי עולמים וכו'" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים"²³² שתוכנם של תיבות אלו מורה על ההמשכה והגילוי ד"חי עולמים" בכל עניני העולם, שנכללים בכ"ב אותיות מאל"ף ועד תי"ו ("האדרת והאמונה" עד "התהילה והתפארת") שבהם נברא העולם.

ויה"ר שע"ז יתוסף אצלם (ביחד עם כל המתוועדים כאן, בתוככי כלל ישראל בכל מקום שהם) בכל הענינים האמורים, וישמשיכו ויוסיפו עוד יותר בבואם למקומם, עד שיפעלו בכל העולם כולו הגילוי ד"האדרת והאמונה לחי עולמים" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים".

בסיום (חלק זה ד) השיחה²³³ פנה הרבי לקבוצת האורחים, ואמר להם בשפת המדינה (צרפתית):

"לכל האורחים ממדינת צרפת לחג הגאולה — ברוכים הבאים".

מכבדים אותכם לנגן הניגון שלכם — "האדרת והאמונה לחי עולמים" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים".

וכשתחזרו למקומכם — תפרסמו את ה"מעסאדש" ש"האדרת והאמונה לחי עולמים" עד "התהילה והתפארת לחי עולמים".

וכל זה מתוך שמחה וטוב לבב ומזל טוב, ודרך צלחה ומבורכת —

ואח"כ התחיל כ"ק אדמו"ר לנגן "האדרת והאמונה לחי עולמים".

בסוף ההתוועדות שאל כ"ק אדמו"ר (בצרפתית) היכן האורחים מצרפת, וצוה להם לומר "לחיים", ואח"כ התחיל לנגן "האדרת והאמונה לחי עולמים"²³⁴.

ערב ראש השנה ה'תשנ"ב:

בעת חלוקת הלעקאח שאל הרבי את ר' ראובן בודו'נא²³⁵ "האם כל הצרפתים הגיעו?".

ש"פ וישלח ט"ז כסלו ה'תשנ"ב:

בהתוועדות זו דיבר הרבי בנוגע להנאמר בהפטרה פרשה זו \ פרשת וישלח \ "והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש גו' וירשו הנגב את הר עשו גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"²³⁶, על החידוש המיוחד שנתחדש בדורנו זה אשר גם במדינת צרפת נעשה גילוי הפצת המעיינות (הדברים הוגהו לאח"ז ע"י הרבי עצמו), וכך אמר הרבי בהתוועדות²³⁷:

"מהחידושים של (יוסף וההמשך ד) "בית יוסף" שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו הראשון יוסף), לגבי הדורות שלפניו עד לדורו של רבינו הזקן ("בית יעקב") – שעל ידו נעשה הפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל ממש, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כמדינת צרפת, אשר, בזמנו של רבינו הזקן (וכן בזמנם של רבותינו נשיאינו שלאח"ז) לא הי' גילוי בקביעות כ"כ הפצת תורת החסידות במדינת צרפת, להיותה תחתון למטה (ועד כדי כך שרבינו הזקן חשש לנצחונה של צרפת כו'), ודוקא בדורנו זה, ע"י "בית יוסף", נעשה גילוי והפצת המעיינות גם במדינת צרפת, ביסוד שם ישיבת "תומכי תמימים" ע"ד כבליובאוויטש, ולכן, הגיע בפועל הזמן ש"ירשו את ערי הנגב", "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו".

ויש להוסיף ולהעיר ע"ד הרמז:

"צרפת" בגימטריא שבע מאות ושבעים (770), השלימות דמספר שבע, כפי שכל אחד כלול מעשר (שבעים), וכפי שכל א' כלול ממאה (שבע מאות), ושניהם יחד (שבע מאות ושבעים), וי"ל שבזה מרומז שבהבירור דמדינת צרפת, נגמר ונשלם בירור העולם שנברא בשבעת ימי הבנין בכל הפרטים ופרטי פרטים.

ולהעיר, שהבירור ד"צרפת" שמספרו "770" נעשה ע"י (ה"להבה" שמאירה מ) "בית יוסף", ועד לבית יוסף כפשוטו, הבית שבו בחר ועד שקנהו ובו חי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בעשר שנים האחרונות בחים חיותו בעלמא דין, ומשם הולכת ונמשכת ("מוסיף והולך") העבודה ד"בית יוסף" – שמספרו (מספר הבית כפשוטו) "770".

ובעומק יותר – "צרפת" אותיות "פרצת", שבזה מרומז שגילוי והפצת המעיינות הוא בצרפת – פריצת כל הגדרים, ולא רק באופן שמצד כל הגדרים דהמעיינות באים הם גם בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, אלא יתירה מזה, שענין זה הוא גם מצד התחתון, כמודגש גם בכך ש"צרפת" אותיות "פרצת", ועי"ז נעשה "פרצת עליך פרץ", "זה משיח, שנאמר עלה הפורץ לפניהם".

ש"פ וישב כ"ג כפ"ו ה'תשנ"ב:

באותה שבת, בעיקבות ביקורם של קבוצה מתומכי ישיבת "תומכי תמימים - ע"ד ליובאוויטש"²⁵⁸ בריונא לחצרות קודשנו - 770. התייחס הרבי ביתר אריכות בנוגע לבירורה של מדינת צרפת וניגון "האדרת והאמונה".

כבר בפתיחת ההתוועדות אמר הרבי "הרי הגיעה לכאן קבוצת אורחים מצרפת, שיאמרו לחיים". והוסיף: "היכן המנהל שלהם?"

בשיחות שלאח"ז דיבר הרבי דברים מיוחדים ע"ד בירורה של מדינת צרפת, וכך אמר הרבי²⁵⁹:

"יהודים לומדי תורה (נגלה דתורה ופנימיות התורה) ומקיימי מצוות ביראת שמים התיישבו שם למשך זמן, ובמיוחד בשליחותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועסקו שם בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור. ובכתיבת חידושי תורה וכו'. . עד שמדינה זו נהפכה למקום ומרכז של תורה ויהדות, של הפצת התורה ויהדות בכלל, ושל הפצת מעיינות החסידות במיוחד, עי"ז שהקימו שם ריבוי מוסדות של תורה ותפילה, כולל ובמיוחד ישיבת "תומכי תמימים ליובאוויטש". . וכן מוסדות חינוך בכלל על טהרת הקודש"

בהמשך הסביר הרבי אשר צרפת הוא בגמטריא 770 ש"י"ל שזה מרמז על הענין השני (והנעלה) שבבירור וצירוף, שהוא נעשה כמו העצם ("770") עצמו, הבית של נשיא דורנו".

בהמשך²⁴⁰ התייחס הרבי לניגון המרסיילו: "הרי ידוע שלכל מדינה גדולה יש שר למעלה, וי"ל שזה ג"כ קשור עם ניגון המדינה, אשר נבחר ע"י המדינה.

לפני כמה שנים התחילו חסידים לשיר את ניגונה של מדינת צרפת – ניגון המהפיכה – עם המילים "האדרת והאמונה לחי עולמים". התהילה והתפארת לחי עולמים". בתוך כך רואים בגלוי את השינוי הקיצוני שנעשה בדורנו זה לגבי דורו של אדמו"ר הזקן:

לקחו את הניגון הזה והפכו אותו לקדושה – "האדרת והאמונה לחי עולמים", ושרים אותו (באותן תנועות) בעת התוועדויות חסידיות, שבהן מדברים דברי התעוררות בעניני תומ"צ ותורת החסידות.

ועד כדי כך, שיש כאלה שאינם יודעים כלל שניגון זה נלקח מ"אי שם", והם חושבים שזהו ניגון חסידי מעיקרא ..

[לאחרי שיחה זו האורחים מצרפת אמרו "לחיים". וניגנו "האדרת והאמונה לחי עולמים". ובאמצע הניגון רמו כ"ק אדמו"ר באצבעותיו הק' לשרוק].

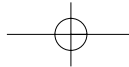
יש לציין שהיתה זו הפעם היחידה שהרבי הורה לשרוק בש"ק, וכמו"כ יש לציין שבסיום שיחה זו הזכיר הרבי את שמות רבותינו נשיאינו החל מהבעש"ט.

בסיום השיחה הראשונה החל הקהל לנגן את 'מארש נפוליון', לפתע פנה הרבי לאחוריו, אל ספסל הרבנים, בניהם ישב הרה"ח ר' מרדכי בלינוב, ושאלו: "וואו איז אייער עולם?" [=היכן הוא הקהל שלכם?] ושוב שאל הרבי: "וואו איז דער פראנצויזישער עולם?" [=היכן הקהל הצרפתי?], הרב בלינוב סימן לרבי את מקום עמידתם אך הרבי לא הרפה והמשיך לתמוה ולסמן בתנועות ידיו... עד שהלה קלט, ומיד הורה לחברי הקבוצה מצרפת שיאמרו "לחיים" לרבי. בשלב זה הורה לו הרבי לומר "לחיים" על כוס גדולה²⁴¹.

כדאי לציין כאן מהמסופר אשר א' בא והתלונן להרבנית חי' מושקא זיע"א כי הצרפתים מגיעים בהמוניהם; הם לא מבינים אידיש וגם דוחפים הרבה בשעת ההתוועדות וכו' וכו', הרבנית אמרה לאותו אחד (התוכן): "אין לכם מושג איזה נחת רוח זה גורם לבעלי שהם מגיעים".

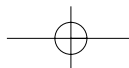
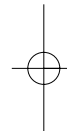
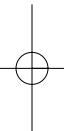
לסיום פרק זה כדאי להביא לכאן מפתח מכל המקומות בהם הרבי מדבר על פירוש רש"י בקשר למדינת צרפת הנמצאים בתורת מנחם - התוועדויות (מהשנים ה'תשמ"ב - ה'תשנ"ב):

ה'תשמ"ב ח"ב עמ' 838, ה'תשמ"ג ח"ג עמ' 1339, ה'תשמ"ה ח"ה עמ' 2835, ה'תשמ"ה ח"ה עמ' 2825, ה'תשמ"ו ח"א עמ' 464, ה'תשמ"ו ח"ד עמ' 157, ה'תשמ"ז ח"ב עמ' 510, ה'תשמ"ח ח"א עמ'

פרק אחד עשר

ליאון נכבשת!

פרק אחד עשר

ליאון נכבשת !

הרבי שולח את ר' שמואל גורביץ לעיר ליאון, הרבי מקיים להם יחידות מיוחדת עם ביטויים מיוחדים, להיות שמח, הצלחתו בקירוב יהודים לתומ"צ ולמעיינות החסידות.

באותם שנים שלח הרבי את הרב שמואל גורביץ לעיר ליאון שבצרפת, וכך מספר הרב גורביץ איך הרבי מינה אותו שליח לשם:

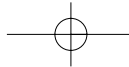
"הרב גורדצקי הגיע אותו בוקר בהיר והודיע לי "עליך לנסוע לעיר ליאון שבצרפת", כששאלתי אותו האם זה מגיע מהרבי, חיך הרב גורדצקי וענה לי: "הכנס פתק לרבי, כתוב על מה שאמרתי לך והמתן לתשובה..."

התשובה, הפעם, הייתה מיידית - תוך שעות ספורות: "באם זוגתו תחי' מסכמת יתעניין בהנ"ל וטוב הוא וד"ל"...

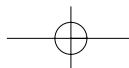
כשנכנסו לרבי ליחידות על מנת לקבל את ברכתו הק' של הרבי לקראת הנסיעה לשליחות, זכו לשמוע מהרבי הרבה דברים "מיוחדים", בין השאר, לדוגמא, אמר הרבי במהלך דבריו הק': "אז איך וואלט געווען אין ליאון וואלט איך אויסגענוצט מיין צייט אז נאך א קינד זאל אריינגיין אין מוסד חינוך הכשר און נאך א קינד" [=אילו אני הייתי בליאון, הייתי מנצל את זמני שעוד ילד יכנס למוסד חינוך כשר, ועוד ילד] ...

לקראת סיומה של היחידות, כשכבר התכוונו לצאת, פנה אליהם הרבי לפתע כשעל פניו הק' חיוך קל, ואמר לנו: "בכלל דעו לכם שהצרפתי שונא פנים זועפות".

את מה שאמר להם אז הרבי הבינו רק לאחרי כמה שנים כאשר ראש העיר אמר בהודמנות מסויימת אשר זה שהסכים למסור בנין לבית ספר חב"ד בעיר ליאון בקלות כ"כ (הגם שסירב באותו זמן לכמה מוסדות וכו'), הי' זה היות ושמע שהמאפיין את תנועת חב"ד היא השמחה, כי "אני בטבע שונא מאוד פנים זועפות" כך התבטא ראש העיר...

פרק שנים עשר טולוז נכבשת!

פּוּק שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה

טולוז נכבשת!

הרבי שולח את ר' יוסף יצחק מטוסוב ורעיתו לעיר טולוז, מתקבל בסבר פנים ע"י ראשי הקהילה, הרבי מודה להם במכתב מיוחד, מייסד בית ספר היהודי הראשון בהיסטורי בעיר, פועל גדולות ונוצרות.

בשנת תשל"ה שלח הרבי את הרב יוסף יצחק מטוסוב (בנו של השליח הנודע הרב שלמה מטוסוב משלוחי הרבי למרוקו) לעיר טולוז, וכך מספר הרב מטוסוב :

"בין השנים ה'תשל"ד-ל"ה - לאחר חתונתי - למדתי בכולל שבחצרות קודשנו, לאחר לימודי הציע הרבי לצאת לשליחות בא' מהעיירות שבצרפת, אשר לכן עלינו לדבר בנידון עם ר' בנימין גורדצקי.

אחרי שיחה ארוכה עם ר' בנימין גורדצקי הוחלט להציע לפני הרבי ביחידות מספר עיירות בצרפת הזקוקים לשליח, ושהרבי יבחר עבורנו איזו עיר בה יהי' עלינו לצאת בשליחות, כפי הסדר שהי' נהוג אז.

ביחידות השפיע לנו הרבי שפע ברכות קדושות כאשר בהתחלה בירך אותנו הרבי: "להצלחה בהפצת היהדות, הפצת המעיינות והקמת מוסדות חינוך"

לאחר מכן כשהתייחס הרבי למקום השליחות, החל מונה אחת לאחת את ערי' של צרפת, תוך שהוא נוקט סיבה לשלילה בכל אחת מהן: "עיר זו איננה הגרוע ביותר מבחינת יהדות, יש שם משהו קטן לפחות ... ממילא אי אפשר לומר שהיא תהי' הראשונה בתור לקבל שליח, כי יש ערים שמצבן חמור ממנה..." עד שלבסוף אמר הרבי: "מה שנשאר זה גרונבל וטולוז. בגרונבל אולי יש משהו ואולי לא, בכל אופן, סע לשני המקומות הללו, תרשום לי התרשמותיך, איזו עיר לדעתך זקוקה בדחיפות יותר לשליח, ולאחר מכן אענה לך תשובה..."

באותה יחידות - אגב - בתוך "סקירתו" של הרבי בערי' של צרפת, כשהגיע הרבי לעיר מרסיי, הרים הרבי לפתע את עניו הק' ואמר: "במרסיי גר יהודי בשם משה לחייני, כשתגיע לצרפת, סע למרסיי, גש לאותו יהודי, ומסור לו ממני דרישת שלום אישית וחמה..."

הרב מטוסוב קיים את הוראת הרבי וסייר בשתי הערים הנ"ל, הוא חקר ודרש מצבה של איזה עיר זקוקה יותר לשליח, לבסוף נטה דעתו לעיר טולוז, וכפי שרבה של טולוז התבטא אליו - בחיוך: "בואך לעיר טולוז הוא עבורנו ענין של פיקוח נפש ממש, אין כאן מבחינת יהדות כלום, ממש כלום" וכך כתב הרב מטוסוב לרבי וביקש את דעתו של הרבי.

במוצאי חג הפסח הגיעה תשובתו של הרבי: "טולוז. ויהא בשעה טובה ומוצלחת". מיד למחרת - באסרו חג - הגיעו הרב מטוסוב ורעיתו לעיר טולוז, כאשר את פניהם מקדם רבה של טולוז.

כבר באותו שבוע הצליחו בני העיר לאכול פת ישראל בזכות הרב מטוסוב!

תקופה קצרה לאחר בואו של הרב מטוסוב קיבלו ראשי הקהילה מכתב נדיר מהרבי וזלה"ק:

"ות"ח על הבשורה הטובה מפעולות המוצלחות של הרה"ח וו"ח אי"א בעל מדות ורב פעלים הרי"י מטוסוב וזוגתו, שיחיו, במחנם הט'. ות"ח גם כן ובפרט בעד הסבר-פנים-יפות שהראו להם ובעד עזרתם לפעול ולעשות בהצלחה, אשר בעזרת ה' כבר הביאו פירות טובים בשטח החינוך ובעניני יהדות בכלל..."

באותו סגנון כתב הרבי במכתב לאחרי שנתיים וזלה"ק: "תודתי מיוחדת על שימת לבם להודיעני מהצלחת הפעולות של שלוחנו הו"ח אי"א נו"נ בעל מרץ ורב פעלים הרב יוסף וזוגתו הרבנית אסתר שליט"א מטוסוב".

מיד בהגעתו לעיר התחיל הרב מטוסוב לפעול בקרב צעירי הקהילה והתחיל ליתן שיעורים בקמפוסים ובאוניברסיטאות השונות, ואז אחרי זמן קצר פתח הרב מטוסוב - לראשונה בהיסטורי' של העיר - בית ספר יהודי המתחנכים בו כ-200 תלמידים כ"י.

בין רב הקהילה וראשי הקהילה ובין הרב מטוסוב נוצר קשר מיוחד שהיזה גורם חשוב להצלחת הפעולות בעיר עצמה ובקרב בני הקהילה.

הרב מטוסוב התחיל לקרב את יהודי המקום לתורה ומצוות בכלל ולמעיינות החסידות בפרט, כאשר כל אחד מביא איתו עוד אחד, הרב מטוסוב התחיל ליתן שיעורים גם בקרב 8 עיירות שמסביב טולוז, כאשר גם אשתו מוסרת שיעורים במשך כל יום.

במשך שנות שליחותו קיבל הרב מטוסוב כו"כ הוראות הקשורים לשליחותם מהרבי - בהנוגע לכמה ענינים²⁴², ובהם הוראות ברורות ומיוחדות אשר אכ"מ.

*

החסנה

"עסקני חב"ד ... בצרפת ... ראויים וזקוקים לעידוד..."

לסיום סקירה זו כדאי להביא לכאן מכתב נדיר במינו²⁴³ של הרבי בהנוגע להשלוחים שיחיו במדינת צרפת "הזקוקים לעידוד וחיזוק":

ערב שבת נחמו, ה'תשל"ט
ברוקלין, נ.י.
מר חנוך שי' בן ארזה
ירושלים עיה"ק ת"ו
שלום וברכה!

מאשר אני קבלת מכתבו מכ"ה תמוז, ות"ח על שימת לבו לכתוב לי רושמי מעסקני חב"ד שפגש בעת ביקורו בכמה ערים בצרפת.

ולמותר להדגיש שראויים וזקוקים הם לעידוד, כיון שמקיימים בעצמם, כלשון הכתוב, "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", במדינה זרה ולשון זרה ותנאים קשים וכו' בשליחות מצוה להפיץ היהדות, התורה ומצותי' במקומות נידחים מבחינת מצב היהדות שם.

אביע תקותי חזקה שעושה כל התלוי בו לעודד גם עסקני חב"ד באה"ק ת"ו, כולל הנמצאים בירושלים עיה"ק, שאע"פ שהמצב שם לא חמור ח"ו כמו במדינה שביקר! והדומות לה, עם כל זה זקוקים לעידוד וחיזוק. ובפרט על-פי מאמר חכמינו ז"ל שרוב הנמצא על בגד תלמיד חכם - אה"ק - הוא ענין חמור ביותר משא"כ כשנמצא בבגד עם הארץ - חו"ל - והנמשל מובן.

וכיון שהכרתי את חותנו ז"ל (יבל"ח טובים וארוכים), בודאי אין צורך להרחיב את הדיבור בכהנ"ל.

בכבוד ובברכה

מ. שניאורסאהן

* * *

מראי מקומות

- 1 אג"ק ח"ג עמ' יא, ובאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"י אגרת ג'סה ובהנסמן בהערות שם. ועיין בהמבוא לאג"ק ח"ג עמ' 9.
- 2 לשון כ"ק אדמו"ר בשיחת ש"פ וישב תשנ"ב (ספה"ש ה'תשנ"ב ח"א עמ' 186).
- 3 אסתר ג, ח.
- 4 פסחים פו, ב.
- 5 ראה תו"ח שמות שלה, א. ועוד. וראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 355 ואילך.
- 6 שמו"ר פמ"ז, ה. ועד"ז בב"ר פמ"ח, יד. וראה ב"מ פו, ב. וראה בארוכה לקו"ש תשא תש"נ.
- 7 רמב"ם הל' מכירה פכ"ו ה"ח. ועד"ז שם פכ"ח ה"ט: אבל במקום שיש מנהג הלך אחר המנהג ואחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להם.
- 8 רמב"ם שם ספכ"ז.
- 9 אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.
- 10 משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
- 11 וראה תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך (יא, סע"א ואילך). מג"א קיז, ב ואילך. ועוד.
- 12 פסחים שם. וראה גם זח"א רמז, א ובנצו"א שם.
- 13 ויצא כח, יד.
- 14 ראה הנחומא נשא טו. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.
- 15 ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ (נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32)
- 16 ע"ד שהוא בנוגע לתורה - ראה פרש"י ר"פ בהר. הקדמת התניא (ג, סע"ב). ולהעיר ממשנה חגיגה י"ד, א. גמ' שם יא, א.
- 17 עובדי' א, כ"בא.
- 18 ראה רד"ק עה"פ.
- 19 "בית רבי" ח"א פכ"ב (מה, ב ואילך). ספר השיחות תורת שלום ע' 203. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' תנא. ספר התולדות אדה"ז ע' רנט ואילך. הנסמן לקמן הערות 1921. "בית רבי" ח"א פכ"ב (מה, ב ואילך)
- 20 בית רבי שם הערה א. תורת שלום שם. לקו"ד ח"ד תשיד, ב. וראה שיחת ליל שמח"ת (קודם הקפות) תשד"מ.
- 21 במכתבו להחסידי ר' משה מייזליש נדפס באגרות הקודש אדמו"ר הזקן סי' סד (ע' קנינא). ובכ"מ (נסמנו "במקורות והערות" לאג"ק שם ע' תנד).
- 22 שם משפחה של נאפאליאן.
- 23 במכתבו להחסידי ר"מ הנ"ל נדפס באגרות קודש אדמו"ר האמצעי סי' ח (ע' רלו ואילך). ובכ"מ (נסמנו ב"מקורות והערות" לאג"ק שם ע' תפט).
- 24 ראה שיחת שמח"ת תרע"ו נעתקה בס' מגדל עוז (כפ"ח תש"מ) ס"ע תנו ואילך.
- 25 ראה בארוכה במכתב אדהאמ"צ הנ"ל (אג"ק שם ע' רמ ואילך). לקו"ד ח"א יג, ב ואילך.
- 26 אג"ק שם ע' רמד. בית רבי שם מו, א הערה ב. לקו"ד שם יד, ב.
- 27 אג"ק שם ע' רמג.
- 28 בהבא להלך, ראה גם ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 570 ואילך. שיחת ש"פ וישלח שנה זו סי"ב.
- 29 וכן בנוגע לדורות שלפנ"ו "אשר הרבו להרע בישראל . . כמבואר בספר שבט יהודה באריכות וכו'" (אג"ק אדהאמ"צ שם ע' רלט. וראה גם בספרו שערי תשובה ח"א פ"ה (ה, ב)).
- 30 וראה לקמן ס"ו שינוי התקופות בזה.
- 31 ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תשל"ל) ע' 24, 39, 52.
- 32 לקו"ש ח"י"ע ע' 303 ואילך.
- 33 ולהעיר שכמה מרבתינו נשיאינו דיברו בשפה הצרפתית. ראה (לדוגמא) ספר התולדות שם ע' 42. אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ד ע' רמו (ושם, שפעם, בהיות כ"ק אדנ"ע עם בנו כ"ק מו"ח אדמו"ר בצרפת, דיבר במשך כארבע שעות בשפה הצרפתית).
- 34 ספר התולדות שם.
- 35 לקו"ד ח"ב שא, א. שה, א.
- 36 ראה אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב תשנג.
- 37 משא"כ אדמו"ר מהר"ש ואדנ"ע לא היו שם באופן של קביעות כו'.
- 38 ד"ה אני לדודי, מיום ד' אלול תרצ"ו בפריז - ע"פ רשימת מאמרי דא"ח שלו (קה"ת תשכ"ח). ועוד.
- 39 פורים תרח"ץ בפריז (ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 257 ואילך).
- 40 בשלהי חורף תרצ"ג התיישבו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע בצרפת, שם דרו כשמונה שנים עד שנת תש"א. המו"ל.
- 41 ואף שזה בא בתחלה מצד טבעו (טבע גם של אה"ע), הרי ע"פ פס"ד הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שרצונו הפנימי של ישראל הוא לקיים תומ"צ, מובן, שדברי תורה מושכים אותו - מעצם טבעו - ללמוד ולעיין בהם.
- 42 ובלשון מכתבו בקשר להתייסדות הישיבה שם (אג"ק שלו ח"ט ע' רפה): "כל מדינה ומדינה יש לה תנאי חיים שונים . . אבל בנוגע הסדרים העיקרים של ישיבת תומכי תמימים אין לזוז מהם אף זיו כל שהוא בכל תוקף כעין שהוא בארעא דליובאוויטש". וראה שם לעיל: "ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה ליסד ישיבת תומכי תמימים במדינת צרפת, ואין לשער גודל העונג והנחת רוח שגורמים בזה להודו כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים בשמי עליון כו'". וגודל השמחה בזה יומתק ע"פ המבואר בפנים.
- 43 של"ה קצא, ב. מגדל עוז הל' אישות פ"ד ה"ט.
- 44 להעיר מדברי הרבנית מרת חי' מושקא נ"ע לאחת מהשלוחות דמדינת צרפת: "מיר האבן געאקערט און געזייט, און איר דארפט שניידן"

[="אנו חרשנו וזרענו ואתם צריכים לקצור"]. המו"ל.

45 פרש"י חוקת כא, כא.

46 דניאל יב, יוד.

47 תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

48 ראה סה"מ תש"ז ע' 238. ובכ"מ

49 ולהעיר שבשנה זו תתמלאינה מאתיים שנה לחיבור ניגון זה (בשנת תקנ"ב).

50 יש להם שרים כו", ע"ש בארוכה. וראה גם אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' צה ואילך. ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 204: "כל מלך גדול, כמו מדינתנינו ואנגליא וצרפת ואשכנז בודאי.

51 ראה גם יאל אור (ע' שעד) בנוגע לניגוני ישמעאל ואדום (ש"בישמעאל ניגונם הוא משל מרה שחורה ומזה מתענגים, ובאדום הוא להיפך ניגונים של חדוה") - שקשורים עם מהות אומות אלו.

52 בעת ההקפות דליל שמח"ת שנת תשל"ד.

53 ע"ד נאפאליאן'ס מארש" - ראה ספר השיחות תש"ג ע' 118, שרבינו הזקן ביקש שיודיעהו ניגון ה"מארש" שעמו עברו הצרפתים את גבולה של רוסיה, וכשניגנו הניגון בפניו נענה ואמר שזהו ניגון של נצחון, וסיים - לאחר משך זמן שהי' "שטארק פאר'דביקות" - סוף כל סוף יהי' דידן נצח!

54 כמה חדשים לאחר שהתחלו לנגן "האדרת והאמונה גו" בשנת תשל"ד - שינו את קצב הניגון ורככו את תנועותיו (מפני הכבוד) ע"פ הצעת מנהיגה של צרפת דאז. ובשנת תשמ"א שינה אותו מנהיגה החדש (הנוכחי) חזרה לקצבו הקודם. המו"ל.

55 וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' צד. ספה"מ תש"ט ע' 43 (השני). שיחת ש"פ תבוא תשמ"ז (התועודיות תשמ"ז ח"ד ע' 340 ואילך). קונטרס שבעת התורות שאמר מורנו הבעש"ט בג"ע (קה"ת תשנ"ב).

56 שבת כא, ב ובפרש"י.

57 סנהדרין צד, א.

58 פרש"י שם.

59 ב"ב יר"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב). תניא אגה"ק ס"י.

60 פרשתנו לח, כט.

61 מיכה ב, יג.

62 אגדת בראשית ספס"ג. וראה ב"ר ספפ"ה ובפרש"י.

63 להעיר מהשייכות דשריקה לענין הגאולה וקיבוץ גלויות (כמ"ש אשרקה להם ואקבצם זכרי' י, ח. חולין ס"ג, א. וראה סד"ה וישב העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תשפג). שיחת פורים תשל"ו), ולשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה באופן של "פרצת" (אותיות "צרפת". ולהעיר שזהו גם ענינה של סעודת שלישית בשבת (ראה שבת קיח, א"ב, וח"ב פח, ב. סדור (עם דא"ח) ר, א ואילך).

64 רשימות חוברת קפג

65 רשימות חוברת קפו

66 במכתבו להחסיד ר' משה מייזליש - נדפס באג"ק אדמו"ר הזקן סי' ס"ד (עמ' קנ"קנא). ובכ"מ (נסמנו ב"מקורות והערות" לאג"ק שלו).

67 במכתבו להחסיד ר"מ הנ"ל - נדפס באג"ק אדמו"ר האמצעי סי' ח' (עמ' רמ ואילך). ובכ"מ (נסמנו ב"מקורות והערות" לאג"ק שם עמ' תפט). ועיין בלקו"ד ח"א יג, ב ואילך

68 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג עמ' שיג ואילך.

69 מרשימותיו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ - אוצר סיפורי חב"ד ח"ד עמ' 340.

70 אג"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי עמ' רמג.

71 אג"ק שם ע' רמד. בית רבי שם מו, א הערה ב. לקו"ד שם יד, ב. ועיין שיחת ש"פ וישב ה'תשנ"ב (לעיל 'במקום הקדמה')

72 ספר השיחות תש"ג עמ' 118 ועיין בשיחת ש"פ חו"ב - י"ב תמוז ה'תשמ"ט הערה 83 (ספה"ש ח"ב עמ' 570).

73 עיין קובץ ליובאוויטש 5 (תש"ה) עמ' 75 ליובאוויטש וחילי' עמ' 30, אוצר מנהגי חב"ד תשרי עמ' רמא, ספר הניגונים ניגון קע.

74 ולהעיר אשר במאמרו הראשון של כ"ק אדמו"ר - ד"ה באתי לגני - ביו"ד שבט ה'תיש"א, סיפר הרבי את הסיפור הנ"ל.

75 עמ' 77 ועיין גם בספה"ש תש"ה עמודים 30-31.

76 היום יום, התמים חוברת ה' עמ' ח, וראה מכתבו מר"ח מנחם אב תרכ"ח שנכתב בעיר מאריענבאד.

77 שיחת ש"פ וישב ה'תשנ"ב (ספה"ש ח"א עמ' 180).

78 לקו"ד שא, א (וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב עמ' תשנג). שיחת ש"פ חו"ב י"ב תמוז ה'תשמ"ט הערה 83 שם.

79 לבנו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע - עיין ברשימה הנדפסת בסה"מ קונטרסים ח"ג עמ' מה.

80 אג"ק חכ"ו עמ' קיא.

81 ספה"ש תרח"ץ עמ' 270 ועיין שם בביאור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ על נזילת הדמעות כו'.

82 עיין ספה"ש תרצ"ז עמ' 46 ואילך, ובארוכה ראה מכתבו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מג' תמוז תרצ"ה - סה"מ ה'תשי"א עמ' 125 ואילך, אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג עמ' שצד ואילך, ועיין אג"ק כ"ק אדמו"ר חכ"ו עמ' קיא ואילך.

83 הוספות לסה"מ אעת"ר בסופו, ועיין בסה"ש תש"ו עמ' 69, שם עמ' 107, אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עמ' תלו. שיחת י"ג תמוז תרצ"ב.

84 עיין ספה"ש ה'תשנ"ב ח"א עמ' 180 הערה 31.

85 אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ד עמ' רמו - מה שרשם כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בהערותיו על מכתב מאביו.

86 רשימות חוברת קיט.

87 אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א אגרת ד'.

88 עיין אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ג עמ' ד'.

89 ספה"ש תש"ו עמ' 69

90 אג"ק הנ"ל עמ' רנו.

91 שם עמ' רנג.

- 92 שם עמ' רנה.
 93 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ד עמ' כו.
 94 שם עמ' נד.
 95 חנוך לנער עמ' 14.
 96 ספה"ש תש"ב עמ' 89.
 97 אג"ק ח"ד עמ' לב, לג.
 98 שם עמ' מט.
 99 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב עמ' תרב.
 100 ועיין במכתבו מי"ט שבט תער"ב ע"ד המעלות שיש בבית זה.
 101 לק"ד שמח"ת תר"צ (ליקוט יח) ועיין גם בלקו"ד ח"ב ליקוט כ'.
 102 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ חי"ד עמ' תלז.
 103 ספה"ש תש"ד עמ' 17 ואילך.
 104 עיין באריכות בלקו"ד ח"ב ליקוט כ'.
 105 לק"ד ח"ב ליקוט יז.
 106 ספה"ש תש"ד עמ' 17 ואילך.
 107 חנוך לנער עמ' 15.
 108 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"ב עמ' תרפט.
 109 ספה"ש קיץ ה'ש"ת עמ' 26, ועיין באגה"ק הנ"ל עמ' תשד, ובאגה"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג עמ' רצג.
 110 אג"ק הנ"ל עמ' תרצג.
 111 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עמ' תלז.
 112 אג"ק הנ"ל עמ' תשכו, ועיין בספה"ש קיץ ה'ש"ת עמ' 26.
 113 אג"ק הנ"ל עמ' תשל.
 114 עיין במכתבו מיום י"א כסלו תרד"ע.
 115 שם עמ' תשנג.
 116 שם עמ' תשעז.
 117 שם הנ"ל עמ' תשפז.
 118 שם עמ' תשפז.
 119 מאמר ד"ה אני לדודי מיום ד' אלול תרצ"ו - ע"פ רשימת מאמרי דא"ח שלו (קה"ת תשכ"ח). ועוד.
 120 שיחת פורים תרח"ץ (ספה"ש תרצ"ו-רחוק ת"ש עמ' 257 ואילך).
 121 עיין במבוא לאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב עמ' 7, וראה שם עמ' נב. ועיין שיחת ש"פ וישב תשנ"ב (ס"ז). לעיל 'במקום הקדמה'.
 122 עיין גם במכתב מיום ד' מנחם אב תשט"ז אג"ק חי"ג עמ' שלו.
 123 עיין בהוספות לספה"מ אעת"ר בסופו.
 124 ראה התמים חוברת ג' עמ' פח"צ ובחוברת ד' עמוד פ' ואילך.
 125 עיין ספה"ש תש"ה עמ' 45.
 126 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עמ' תלז, וצ"ע.
 127 עיין אג"ק לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע חי"א עמ' שנד ועמ' שסב"ג.
 128 בכל הנ"ל עיין בארוכה במכתבי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ להנ"ל ולבתו שבת - סיון תרצ"ג - אשר העתק ממכתבים אלו שלחם לכ"ק אדמו"ר.
 129 לא נמצא בדפוס.
 130 מבוא לטה"ש תרפ"ט.
 131 אג"ק חי"א עמ' שפד.
 132 שם עמ' שח.
 133 אג"ק ח"ב אגרת תקסו ובהערות שם, ועיין גם באג"ק חי"א עמ' שסח. עיין לקמן פרק שלישי.
 134 מבוא לאג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג עמ' 29, ועיין שם עמ' 8.
 135 מכתבו מיום ה' שבט תרצ"ז - אג"ק חי"ד עמ' שכד, ועיין תשורה לזין (אד"ר ה'תשס"ה) מכתב מר' יחזקאל פייגין ע"ד הנ"ל.
 136 צילום ממכתב א' נמצא באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג.
 137 רשימות חוברת קפג
 138 אג"ק חי"א עמ' שכו.
 139 שם עמ' שעה.
 140 ממכתב ד' מנחם אב תשט"ז אג"ק חי"ג עמ' שלו
 141 נמצא בספה"ש תרצ"ו-רחוק ת"ש עמ' 257 ואילך.
 142 לשונו של כ"ק אדמו"ר בשיחת ש"פ וישב ה'תשנ"ב ס"ז (ספה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 181).
 143 לקוטי לוי יצחק אגרות עמ' חצר.
 144 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ חי"א אגרת ד'רפו.
 145 עיין הערה 43 בשיחת ש"פ וישב ה'תשנ"ב (לעיל 'במקום הקדמה')
 146 כאן כדאי לצטט ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום כ"ב סיון רצ"ה לבתו הרבנית חי' מושקא ע"ד היות כ"ק אדמו"ר עורכו של קובץ התמים: "בעז"ה דורך דעם ארבעט און אינטערס מאישך הנכבד חתני יקירי וחביבי הרב שי' ועהט איך געכין גידרוקט וערין זייער א ויכטיקער שוורנאל מיט דעם נאמען "התמים" רעדאקטארין אויף פאפיר ועהלזין זאין אנדערע, אבער די גאנצע ארבעט איז זיינע. אן עין הרע גאר גאר א ויכטיקער יונגערמאן." [=בעז"ה ע"י עבודתו והאינטרעס של אישך חתני יקירי וחביבי הרב שי' יודפס בקרוב עיתון מאוד חשוב בשם "התמים"]

- העורכים [הרשומים] על הנייר יהיו אחרים, אבל כל העבודה היא שלו, בלי עין הרע אברך חשוב מאוד מאוד] 147
 עיין לעיל פרק שני.
 148 לר' י. י. העכט.
 149 כפר חב"ד גליון מס' 365, ימי בראשית עמ' 105
 150 אג"ק חכ"ב עמ' קמח.
 151 אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד אגרת תתפח. ועיין במבוא לאג"ק כ"ק אדמו"ר ח"א עמ' 11.
 152 כנרשם על גב המעטפות ששלח לאביו כ"ק הרה"ק ר' לוי"צ כפי שנתגלו לאחרונה בקובץ כ"ף אב ששים שנה.
 153 בש"פ בראשית ה'תשמ"ז (תורת מנחם - התוועדות ח"א עמ' 464).
 154 תנש"א - יובל שנה - אשר כ"ק אדמו"ר חילקו אז לכאנ"א, אחרי שיחה שנאמרה במעלת היום, בהמשך לברכת אנ"ש.
 155 הערת כ"ק אדמו"ר למארגן ההתוועדות מוצש"ק כ"ח סיון ה'תשמ"ו, בעת הכרותו על ההתוועדות כשקבל בקבוק משקה מכ"ק אדמו"ר.
 156 אג"ק חלק ט' מכתב ד'תתקכב.
 157 תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית עמ' ת.
 158 אג"ק ח"ט עמ' קפא"ב.
 159 בארוכה על כל הנ"ל מסופר ב'ספר הזכרון' לר' בנימין גארדצקי מעמ' 85 ואילך, ועיי"ש בנוגע לעבודת הלשכה האירופאית בתקופה זו ולאחרי'. וראה גם בספר תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית פרק ק"כ.
 160 ממכתב ה' לחודש שבט ה'תש"ו - אג"ק ח"ב עמ' צ.
 161 אג"ק ח"ט עמ' כב ואילך, ועיין שם עמ' קנד.
 162 עיין לעיל פרק שני ע"ד ביקור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בבית זה.
 163 ע"פ עדותו של הרב שד"ב בוטמאן
 164 בהתוועדות ח"י אלול ה'שי"ת.
 165 ספר הצאצאים עמ' 973, ימי בראשית עמ' 240.
 166 כך נקראים המעות ששולחים חסידים על מנת לחזק את בדק הבית של בית חיינו.
 167 עיין גם לקמן פרק תשיעי במכתבו לר' שלמה חיים קסלמן: "בהיותי בפאריז זה שנה וחצי דיברתי כמה פעמים עד שסו"ס החליטו... שוועד נפנה יתעסק גם באנשי העיר".
 168 עמ' 22, וכידוע אשר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר.
 169 מכ"ח תמוז תש"ז - אג"ק ח"ג עמ' תלה.
 170 אגרות קודש ח"ג עמ' תלא והוא לר' שלמה הארנשטיין.
 171 אג"ק ח"ט עמ' שט, יש לציין גם אשר בית רבקה הוא תחת הנהלת המל"ח (עיין מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ט עמ' שפ, ועמ' שפא) אשר עמד בראשות כ"ק אדמו"ר.
 172 ועיין עוד בפרק הבא בנוגע לבית ספר בית רבקה.
 173 עיין גם במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מכ"ז תמוז (מיד לאחר חזירתו של כ"ק אדמו"ר לארה"ב) - אג"ק ח"ט עמ' רצט.
 174 עיין במכתבו באג"ק חכ"א עמ' ס"סא, ועמ' סג.
 175 אג"ק ח"ב עמ' ריו ועיין שם עמ' רנג.
 176 עיין מכתב כ"ק אדמו"ר מי"ב טבת ה'תש"ח (אג"ק ח"ב עמ' רפא): "בודאי סידרו הספרים בקיבוצים באופן שרבים יכולים להשתמש בהם, וכמו שדיברתי בהיותי בפאריז".
 177 אג"ק ח"ב עמ' רכו, ועיין במכתב כ"ק אדמו"ר מי"ז אלול ה'שי"ת (אג"ק ח"ג עמ' תנג): "געעידעניינק איך נאך פון מיינ צייט ווען איך בין געווען אין פאריזש ווען זי האט מיר איבערגעגעבן אייער בקשה... מען האט איר דעמאלט געשיקט א סידור".
 178 הרבי - שלושים שנה לנשיאות ח"ב עמ' 411, ימי בראשית עמ' 572.
 179 עיין אג"ק ח"ב עמ' רה, ועמ' רכו.
 180 אג"ק ח"י עמ' קצא, ועיין שם עמ' קצב במכתבו להתלמידות והמורות.
 181 אג"ק ח"ב עמ' רמט.
 182 עיין שם עמ' צט, עמ' שפו, ועמ' תמא.
 183 אג"ק ח"ט עמ' עדר, הושלם ע"פ צילום האיגרת.
 184 עיין מכתב כ"ק אדמו"ר - אג"ק ח"ב עמ' תמא.
 185 אג"ק חכ"ד עמ' קפד"ה.
 186 שם עמ' קפה (ודלא כהנדפס בטעות באג"ק ח"ט אגרת ב'תרסב).
 187 ממכתב י"ג מרחשון ה'תשל"ב - נדפס בלקו"ש ח"י עמ' 744, והושלמה כאן ע"פ צילום האגרת המתפרסם כאן לראשונה.
 188 אגרות קודש ח"ט עמ' רפה.
 189 שם עמ' שכא"ב.
 190 שם עמ' שכב.
 191 שם עמ' תנ.
 192 שם עמ' תמט"ז.
 193 שם עמ' רצו, ועיין גם במכתבו לר' ניסן נמנוב אג"ק ח"י עמ' ער, ועמ' שיט.
 194 אג"ק ח"ט עמ' שכא.
 195 תשורה תשס"ג.
 196 עיין לעיל הערה 81
 197 משיחת ש"פ וישלח ה'תשנ"ב (ספה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 461).
 198 שבת פרשת וישב ה'תשנ"ב (שם עמ' 281).

- 199 לקו"ש חי"ד עמ' 732, אגרות קודש ח"ג עמ' נב ואילך.
- 200 ימי בראשית עמ' 41.
- 201 באריכות על קבלת נשיאותו של כ"ק אדמו"ר עיין בספר "ימי בראשית".
- 202 לר' רפאל ווילשאנסקי - אג"ק חי"ב עמ' רצב.
- 203 אג"ק ח"ט עמ' רא, ועיין גם באג"ק חכ"ב עמ' ל בהנוגע לאחב"י שבמדינת אלזשיר.
- 204 מיום כ"ב אייר ה'תש"א - אג"ק ח"ד עמ' רצ. ועיין במכתב לנשי ובנות חב"ד בצרפת מי"ב כסלו ה'תשט"ז (אג"ק חי"ב עמ' קלח) על קורת רוחו של כ"ק אדמו"ר בנוגע לתלמוד תורה אלו.
- 205 לר' מרדכי מילר - אג"ק חי"ב עמ' קכו.
- 206 אג"ק ח"ט עמ' צה.
- 207 מער"ח אדר א' ה'תשל"ג.
- 208 אגרות קודש חי"ג עמ' שכג.
- 209 עיין אג"ק חכ"ב עמ' ל.
- 210 שיחות קודש ה'תשכ"ב עמ' 592 - תורגם כאן ע"י המו"ל ועל אחריותו בלבד.
- 211 ממכתב י"ב כסלו תשכ"ג ל"האברכים המתעסקים בפעולות הפצת המעיינות חוצה, ובפרט בעיר פאריז והסביבה" - נדפס כאן בפרסום ראשון.
- 212 כפר חב"ד מנחם אב ה'תשנ"ב
- 213 אג"ק ח"ט עמ' כב.
- 214 יש לציין שבכו"כ ממכתביו מעורר הרבי להרנ"ג על ניצול זמן החופש להמשיך צעירים לישיבה וכו' (ועיין במכתב כ"א תמוז ה'תשי"ד - אג"ק ח"ט עמ' כט, ועמ' רא).
- 215 מיום ר"ח כסלו ה'תשל"ג - נדפסה בלקו"ש ח"י עמ' 652.
- 216 ר' חיים ניסנבוים בקובץ 'הרבי ומדינת צרפת' (בצרפתית), ועיין ג"כ מ"ש ר' שלום כהן בעיתון 'מעייין' (בצרפתית).
- 217 עיין לעיל פרק ראשון.
- 218 שיחות קודש תשל"ד ח"א עמ' 101
- 219 שיחות קודש ה'תשל"ו.
- 220 מתוך יומן בהוספות לשיחות קודש תשל"ח ח"א עמ' 295.
- 221 תורת מנחם ה'תשד"מ ח"ד עמ' 8842.
- 222 תורת מנחם ה'תשמ"ה ח"ג עמ' 0941.
- 223 שם ח"ה עמ' 4772.
- 224 תורת מנחם ה'תשמ"ו ח"ב עמ' 797.
- 225 נעתק כאן בפרסום ראשון.
- 226 ספה"ש ה'תשמ"ט ח"ב עמ' 075 ואילך, (הערות לקמן נעתקו מהשיחה שם).
- 227 להעיר שהבירור התחיל כבר ע"י אדמו"ר מהר"ש שהי' כמה פעמים במדינת צרפת ועשה שם בעלי תשובה כו' (ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 77), ובפרט כ"ק אדנ"ע שהי' שם כו"כ פעמים [ועד שה"בנין" (בקיצור) דהמשך תער"ב הידוע הי' במענטאן (לקו"ד שא.א. שה.א), אבל, עיקר הבירור, עד להגילוי דתורת החסידות באופן של הפצה, נעשה ע"י נשיא דורנו, בעל הגאולה.
- 228 להעיר, שבספר השיחות ה'תרי"ו - חורף ה'ת"ש ש"ל זה עתה יש שיחה מפורים תרח"ץ שנאמרה בפאריז (ע' 752 ואילך).
- ולמעיר ששיחה הנ"ל נתבאר גם החילוק שבין לפני פט"ב לאחרי פט"ב, עיי"ש. ומוזה מובן גם בנוגע להעילוי שניתוסף ע"י הגאולה ש"ב תמוז.
- 229 ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. ועוד.
- 230 להעיר, שלעת"ל תגלה מעלת התחתון דוקא - "נקבה תסובב גבר", כמשנת"ל בש"פ קורח בנוגע להפצת המעיינות חוצה מחצי כדור התחתון, ועד"ז מובן בנוגע להפצת המעיינות במדינת צרפת.
- 132 להעיר, שבימים אלו מלאו מאתיים שנה למהפיכה הצרפתית (שהתוצאותי' חשש רבינו הזקן כו'), וגם ענין זה מהפכים לקדושה - המהפיכה הצרפתית למעליותא - הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה במדינת צרפת, וכפי שמתבטא גם בהניגון של מדינת צרפת, ניגון של המהפיכה, שמהפכים אותו לקדושה - "האדרת והאמונה לחי עולמים" (ע"ד נפוליון'ס מארש שנהגו בכו"כ קהילות בני"ג לנגן בסיומו וחותרו של היום הקדוש).
- 232 בחלק הבלתי מוגה (תורת מנחם - התוועדויות ח"ד עמ' 61) אמר כ"ק אדמו"ר: "ולמעיר, שכיבוד זה יש בו גם ענין של הכנסת אורחים. וביחד עם זה יעשו זאת לא בתור "אורחים", אלא בתור "בעלי בתים", כולל גם - שיצרפו אליהם את כל הקהל שינגנו עמהם.
- 233 לשון כ"ק אדמו"ר שם הערה 48
- 234 תורת מנחם-התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ד עמ' 71.
- 235 מפי בעל המעשה.
- 236 עובדי' א, יח ואילך.
- 237 ספה"ש ה'תשנ"ב ח"א עמ' 164 ואילך.
- 238 שם עמ' 182.
- 239 שם עמ' 179. השיחה בשלימותה הובאה לעיל במקום הקדמה.
- 240 שם עמ' 184.
- 241 מתוך יומן של א' התמימים המתפרסם כאן לראשונה.
- 242 עיין לעיל פרק עשירי מדברי כ"ק אדמו"ר בקשר לקבוצה שהביא הרב מטוסוב לחצרות קודשנו - י"ב תמוז ה'תשמ"ט.
- 243 נדפסה ב'היכל מנחם' ח"ג עמ' קטו.

et de révéler comme il est, en fait, la demeure de D.ieu.

Là encore, on observe un lien particulier avec la France. Les lettres qui forment son nom en hébreu, « Tsarfat », constituent aussi, dans un ordre différent, le mot « Paratsta ». Ce mot renvoie au verset « Ouparatsta – Tu t'étendras avec force vers l'ouest, vers l'est, vers le nord et vers le sud. » La France accomplit ce verset, diffusant les sources de la 'Hassidout dans toutes les directions et préparant ainsi le monde à l'avènement de la Délivrance. De manière significative, on relève aussi que le mot « Tsarfat » équivaut numériquement, en hébreu, à 770, l'adresse du centre de diffusion de la 'Hassidout établi par le Rabbi (Précédent).

*D'après des enseignements du Rabbi de Loubavitch,
Chabbat Parchat Vayichla'h et Chabbat Parchat Vayéchév,
16 et 23 Kislev 5752 – 23 et 30 novembre 1991*

ries sont rejetées et seul le métal précieux est retenu. Dans le même sens, notre rapport au monde exige que nous détournions notre attention des préoccupations matérielles et que nous nous concentrons sur la Divinité Qui s'y trouve.

Le mot qui désigne la France en hébreu, « Tsarfat », a étymologiquement la même racine que le terme « tsirouf », ce qui implique que ce pays possède un lien étroit avec un tel mode de service de D.ieu. C'est que la France incarne les deux approches qui ont été décrites plus haut : celle qui se résume à la recherche du plaisir matériel et celle qui assume la tâche de raffinement du monde et de révélation de la Divinité. A l'origine, c'est avec la première que la France était associée. Aujourd'hui, au contraire, c'est la deuxième qui y domine. Ce renversement de tendance commença avec les différentes visites qu'y fit le Rabbi Maharach (Rabbi Chmouel, le quatrième Rabbi de Loubavitch) et, plus tard et plus fréquemment, le Rabbi Rachab (Rabbi Chalom Dov Ber, le cinquième Rabbi de Loubavitch). Dans la génération suivante, le Rabbi (Précédent) ne fit pas que séjourner en France. Il y envoya des membres de sa famille en tant qu'émissaires. Cette évolution atteignit son apogée lorsque, après son installation en Amérique, il établit en France différentes branches de « Tom'hei Temimim » (la yéchiva loubavitch - ndlr) ainsi que d'autres institutions éducatives.

Cette dernière étape a entraîné une révolution spirituelle, une véritable renaissance. De ce fait, de nombreux textes 'hassidiques ainsi que des ouvrages classiques du judaïsme ont été édités en France et des milliers de Juifs venus d'autres pays y ont retrouvé leurs racines juives. Plus encore, nous voyons aujourd'hui des Juifs élevés en France et qui présentent les traits de caractère particulier de ce pays, prendre l'initiative et se consacrer à y répandre le judaïsme.

C'est dans ce contexte qu'un miracle unique est intervenu en notre temps. De même que chaque nation a son drapeau, chacune possède un hymne. C'est, bien sûr, également vrai pour la France dont l'hymne national a pour origine la révolution française. Il fut composé il y a deux cents ans à la veille de la contre-attaque française contre l'Autriche. C'est au son de ce chant que des milliers de gens célébrèrent avec passion l'autorité ravie à la monarchie. Cette mélodie en vint ensuite à symboliser précisément cet esprit napoléonien que combattit l'Admour Hazakène. Il y a quelques années, les 'hassidim adoptèrent cet air, le chantant avec les mots du cantique « Haadérèt Véhaémouna » qui proclame la souveraineté de D.ieu sur toute chose. Peu de temps plus tard, le gouvernement français changea ce chant, en modifiant le rythme et l'orchestration. Pour expliquer ce phénomène, certains vieux 'hassidim déclarèrent que c'était comme si la France avait volontairement transmis son hymne aux 'hassidim. Il est évident que le fait qu'un pays change d'hymne est littéralement miraculeux, surtout quand ce chant est si étroitement lié à son histoire nationale. Cet événement témoigne du bouleversement spirituel intervenu en France.

La pensée 'hassidique explique que notre rapport au monde doit avoir une double motivation. Outre l'œuvre consistant à élever les étincelles Divines analysée plus haut, nous devons consacrer nos efforts à faire de ce monde une demeure pour D.ieu. Cet effort, qui aboutit à regarder le monde comme la « demeure de D.ieu », constitue une ouverture vers une dimension infinie car, de même qu'un homme se montre tel qu'il est vraiment dans sa maison, ainsi D.ieu Se révélera sans restriction dans ce monde. C'est cette dimension qui apparaîtra aux temps messianiques. Dans ce contexte, nos Sages font référence à Machia'h (le Messie) comme à « celui qui brise – Haporètz » (les barrières). Il aura pour tâche de briser les limites du monde

Les Commentaires

La révolution française spirituelle

C'était le Chabbat 23 Kislev 5752 (30 novembre 1991), au lieu de commencer son enseignement par une référence à 'Hanoucca, dont on allumait la première flamme le lendemain soir ou à la section de la Torah qu'on lisait cette semaine, le Rabbi adressa en ouverture quelques mots de bienvenue à un groupe de Juifs de France venus en visite. En retour, ils dirent tous "lé'haïm" au Rabbi qui répondit d'un signe de tête à chacun. L'assemblée, sentant que ces Français allaient être, en quelque sorte, les invités d'honneur de la réunion, entonna l'air de la Marseillaise avec les mots du cantique « Haadérèt Véhaémouna. » Ce chant est un des thèmes majeurs de l'enseignement présenté synthétiquement ci-après, qui reprend également celui prononcé le Chabbat précédent qui en annonçait les grandes lignes.

Lorsque Napoléon, à la tête de ses armées, envahit l'Europe de l'Est, certains chefs spirituels du judaïsme apportèrent leur soutien aux forces françaises ; espérant que leur victoire apporterait une amélioration au statut des Juifs. L'Admour Hazakène (Rabbi Chnéor Zalman, fondateur du 'hassidisme 'Habad – ndt), lui, prit le parti du tsar Alexandre Ier . Il expliqua que la victoire de Napoléon aurait, sans aucun doute, un effet positif sur la condition économique et sociale des Juifs mais qu'elle affaiblirait leur engagement spirituel comme leur pratique des commandements de D.ieu. Une victoire de la Russie, inversement, maintiendrait des conditions économiques difficiles mais, en même temps, nourrirait l'atmosphère spirituelle de crainte de D.ieu qui prévalait alors.

Pourquoi l'Admour Hazakène s'opposa-t-il si fermement à Napoléon ? C'est qu'au cœur de la révolution française se trouve le mépris de toute autorité supérieure. Certes, le rejet de la monarchie par les révolutionnaires français fut bien inspiré par des idéaux humanistes de justice et d'égalité. Cependant, ceux-ci n'étaient pas enracinés dans la foi en D.ieu. Aussi, certaines des lointaines répercussions de ce bouleversement idéologique peuvent être considérées comme un refus de toute forme d'autorité morale et, en dernière analyse, comme une volonté de se révolter contre la souveraineté de D.ieu. Cette attitude conduisit à une recherche constante des plaisirs matériels et de la satisfaction des sens au détriment du souci spirituel.

Il convient, toutefois, de se garder de toute interprétation erronée : le judaïsme ne s'oppose pas à la prise en compte de l'aspect matériel de la vie. Cependant, la Torah demande que cette préoccupation n'ait pas pour motivation la seule recherche d'une satisfaction personnelle. Elle doit être, au contraire, orientée vers le service de D.ieu. C'est là que réside la difficulté car l'homme a une tendance naturelle à se préoccuper de son plaisir personnel plutôt que du plaisir Divin. Cependant, notre action sur les choses matérielles est nécessaire pour nous permettre d'accomplir l'intention de D.ieu. En effet, la 'Hassidout explique que chaque élément constitutif de l'univers contient des "étincelles" Divines qui s'y trouvent cachées. Grâce à son potentiel spirituel, l'homme a la capacité de révéler cette énergie Divine qui y est investie. La 'Hassidout désigne cette œuvre à accomplir sur le monde sous le nom hébraïque de « tsirouf – raffinement ». C'est ce même mot qui désigne la fonte du minerai. Dans ce processus, les sco-

Depuis lors, la Marseillaise s'élève avec les mots de « Haadérèt Véhaémouna », chaque Chabbat et jour de fête, dans toutes les synagogues loubavitch de France. Il faut sans doute indiquer que le Rabbi se fit là le continuateur d'une œuvre entamée, d'une autre manière, par Rabbi Chnéor Zalman, le fondateur du 'hassidime 'Habad, au début du XIXème siècle. En effet, Rabbi Chnéor Zalman, contemporain de Napoléon Ier et son adversaire, avait adopté une marche militaire de l'armée impériale et en avait fait un chant 'hassidique, entonné encore aujourd'hui, dans toutes les synagogues loubavitch, à la fin de Yom Kippour, en signe de victoire spirituelle. Dans les deux cas, il s'était agi de transformer un monde, de faire qu'y règnent le souci et la recherche du lien avec Dieu. C'est cette idée que le Rabbi devait expliciter plus tard, notamment dans les deux commentaires dont une traduction est présentée ci-après.

ce n'était pas ce chant-là qu'il souhaitait en ne réagissant pas à son audition. Très vite, les présents le réalisèrent. Des « chut... chut... » se firent entendre et le silence fut rétabli. Le Rabbi quitta alors son pupitre, son livre de prières à la main. Il s'avança jusqu'au bord de l'estrade où il se tenait et entonna un chant que personne ne reconnut dans l'assistance. Parmi les Français qui participaient à la Hakafa, certains finirent pourtant par identifier les bribes de mélodie qui parvenaient jusqu'à eux au travers de la distance qui les séparait de l'estrade. Incrédules, ils se mirent à susurrer : « C'est la Marseillaise, le Rabbi chante la Marseillaise ! » On les fit rapidement taire : c'était impossible. Que serait venu faire l'hymne national de la France dans une telle assemblée, en une telle occasion ? Mais le Rabbi continuait à chanter et il fallut se rendre à l'évidence. Ne comprenant rien à ce qui arrivait, les Français commencèrent, à leur tour, à en chanter l'air sans les paroles puisque le Rabbi y avait manifestement mis d'autres mots. C'est dans une atmosphère indescriptible que la Hakafa s'acheva. Cependant, ce n'était pas encore fini. Le Rabbi demanda que tous les Français viennent le rejoindre sur l'estrade où lui-même se tenait. Il fit servir à chacun d'eux un peu de vodka et, accoudé sur son pupitre, attendit que, l'un après l'autre, ils disent « lé'haïm », souhaitant à chacun individuellement « lé'haïm – à la vie » avec un sourire éblouissant. Chacun retourna ensuite à sa place. On apprit aussi que le Rabbi avait chanté, sur l'air de la Marseillaise, les mots du cantique récité le Chabbat et les jours de fête, « Haadérèt Véhaémouna », qui proclame la grandeur de Dieu. Les Français, devenus les héros du jour, passèrent la nuit qui suivit dans un état d'esprit nouveau.

Le lendemain matin, dans la prière de la fête, l'officiant, impressionné par les événements de la veille comme tous ceux qui y avaient assisté, voulut, quand le moment en fut venu, chanter le cantique « Haadérèt Véhaémouna » sur l'air de la Marseillaise. Debout à son pupitre, le Rabbi ne fit que quelques très légers signes d'encouragement, manifestant que, sans condamner l'initiative, il ne l'approuvait cependant pas. Personne ne sut comment interpréter ce qui semblait un brutal revirement. La réponse fut donnée le lendemain, lors de la traditionnelle réunion 'hassidique qui concluait la fête. Le Rabbi y expliqua que ce chant était lié à la France et qu'il avait été donné spécifiquement aux Français, soulignant que le fait de le chanter à Brooklyn n'avait pas de signification. Puis il demanda, une fois de plus, à tous les Français présents de venir se grouper sur un côté de l'assemblée. L'entreprise fut, là encore, réalisée non sans mal car la trentaine de personnes concernées se trouvait disséminée dans toute la grande salle bondée. Une fois que ce fut fait, le Rabbi appela le Rav Azimov et lui remit une bouteille de vodka pour en distribuer un peu à chacun des Français. Il lui remit également une 'halla qui se trouvait devant lui en lui disant que, puisqu'il y avait également des jeunes filles et qu'elles n'avaient pas l'habitude de boire de la vodka, chacune en recevrait un morceau. Rav Azimov servit donc à chacun un peu de vodka et, comme le soir de la fête, le Rabbi dit « lé'haïm » à chacun, individuellement, avec ce sourire toujours littéralement éblouissant.

Puis, le Rabbi s'adressa à cette trentaine de personnes en français alors que des milliers d'autres restaient sans comprendre. Il prononça les mots suivants : **'C'est pour faire la révolution en France contre le Yétser Hara** (le mauvais penchant – ndlr) **as soon as possible** (aussi tôt que possible – ndlr) **Bésim'ha**, avec joie et inspiration. Et le bon D.ieu vous bénira pour être **Mékabel Pné Machia'h Tsidkénou** (pour accueillir le Messie – ndlr)'. Ces mots résonnent encore dans la tête de ceux qui les entendirent comme s'ils avaient retenti hier. »

Il y a trente ans, la Marseillaise

Tichri 5734 (1973) : les grandes fêtes avaient commencé, comme tous les automnes, mais, cette année-là, tout fut différent. Le jour de Yom Kippour, Israël dut, une fois de plus, affronter les armées coalisées de ses voisins. Le monde juif, bouleversé, ne savait pas de quoi l'avenir serait fait. Pendant tout l'été précédent, le Rabbi, sans jamais dire à quoi il faisait allusion, n'avait cessé de parler de « l'ennemi qui veut se venger » et avait demandé avec insistance que l'on aille voir les enfants, qu'on leur fasse donner la charité et réciter des versets de Torah, soulignant les fortes paroles des Psaumes qui proclament que, par ce moyen, on peut justement « abattre l'ennemi et le vengeur. » Les 'hassidim, partout dans le monde, avaient répondu à cet appel et l'événement était arrivé auquel personne n'aurait pu croire dans l'euphorie maintenue depuis la guerre des six jours. L'histoire l'a retenu sous le nom de guerre de Kippour.

Pendant ce temps, chez le Rabbi, les fêtes avaient commencé avec toute la solennité requise. Cependant, face à la situation, le Rabbi avait choisi une réponse historique et immémoriale : la joie. C'est donc dans cette atmosphère étonnante que ce début d'année juive s'était déroulé. Un groupe de jeunes Français était là, une trentaine de personnes environ. Ils étaient parmi les premiers venus de France à retrouver leurs racines et, pour beaucoup d'entre eux, ils venaient pour la première fois rencontrer le Rabbi. Les fêtes de Souccot s'étaient passées avec une allégresse propre à repousser toutes les tentacules de l'inquiétude puis ce fut le temps de Sim'hat Torah. Chez le Rabbi, cette fête a toujours été un temps privilégié mais personne ne pouvait prévoir ce qui allait se passer cette fois-ci. Un témoin raconte :

« Les Hakafot, les danses de la fête avec les Séfer Torah, s'étaient déroulées dans la plus grande allégresse, comme toujours chez le Rabbi. Et cette joie semblait briser toutes les barrières. La synagogue était pleine et chacun se tenait à sa place pour ne rien perdre de ces moments précieux. Arriva la cinquième Hakafa. On donna les Séfer Torah à quelques-uns des vieux 'hassidim présents, comme c'était l'habitude et comme cela avait été le cas pour les danses précédentes. L'un d'entre eux fut remis au Rav Azimov, le délégué du Rabbi à Paris. Tout cela n'avait rien d'étonnant et chacun attendait, avec une joie et une impatience contenues, le début de la Hakafa. C'est alors qu'on vit le Rabbi appeler son secrétaire et lui dire quelques mots que personne, sauf lui, ne pouvait entendre. Cela ne dura pas longtemps. Très vite, le bruit courut dans la vaste salle : le Rabbi voulait que tous les Français présents participent à cette Hakafa ! Il insistait, indiquant qu'ils devaient tous y participer même s'il n'y avait pas assez de Séfer Torah pour en donner un à chacun ! L'émotion envahit tous les cœurs. Compte tenu de l'affluence, quitter sa place et rejoindre le centre de la synagogue où la danse avait lieu n'était pas chose facile. Mais qui aurait refusé de répondre à la demande du Rabbi ? D'une manière ou d'une autre, chacun réussit dans cette entreprise et se trouva bientôt à l'endroit voulu, attendant le début de la Hakafa.

Un des vieux 'hassidim agit comme la tradition le voulait : il lança un chant 'hassidique traditionnel que tous allaient reprendre, donnant ainsi le signal du départ à cette cinquième danse de la fête. Le Rabbi avait coutume d'encourager les chants ainsi lancés depuis sa place, à son pupitre installé sur une estrade, afin que tous puissent le voir, dans le coin supérieur droit de la synagogue. Cette fois, cependant, il montra que

Comme l'explication des sages est connue sur le verset : 'D.ieu aime les portes de Sion plutôt que les demeures de Yaacov', les portes indiquées dans la Hala'ha (Bra'hot 8a).

En particulier d'après ce dont je me souviens des années où j'ai demeuré à Paris et où j'ai souvent prié dans la synagogue en question ; ce petit sanctuaire est apte à ce qu'on y fasse grandir la prière et aussi la Torah, car il correspond à son nom, 'petit sanctuaire', maison du Roi, le Roi de l'univers (Méguila 27a). »

Enfin, une lettre permet de comprendre tout ce que le Rabbi attendait de cette ville où il avait vécu. Datée du 12 Kislev 5723 (9 décembre 1962), elle est adressée aux «jeunes qui s'occupent des actions de diffusion des sources (de la 'Hassidout) à l'extérieur et, en particulier, dans la ville de Paris et ses environs». En voici la traduction :

« J'accuse réception de votre lettre du 7 Kislev où vous écrivez les grandes lignes des actions indiquées.

Certainement, tout cela est réalisé sans toucher à l'étude de la Torah, sa partie révélée et la 'Hassidout, ainsi qu'à l'œuvre de la prière etc.

Cela est en effet possible et, comme l'ont enseigné nos Sages, 'une Mitsva entraîne une autre Mitsva'.

D.ieu veuille que vos actions soient un succès. Le mois de Kislev est le mois des miracles et de la libération et, en particulier, le jour propice du 19 Kislev, la libération de Rabbi Chnéour Zalman et la libération et la délivrance de notre âme, et après cela les jours de 'Hanoucca qui ajoutent et avancent dans la lumière de jour en jour.

Avec une bénédiction de réussite dans tout ce qui a été dit. »

C'est à partir du début des années 70 que des Juifs français vinrent régulièrement rendre visite au Rabbi. Leur arrivée fut d'abord perçue comme une sorte d'événement. C'était là les prémices d'une communauté en voie d'éclosion. Ils étaient encore bien peu nombreux et fort jeunes mais le groupe allait vite grandir pour atteindre, dans les années 90, des centaines pendant la période des fêtes, et des milliers pendant les douze mois de l'année. L'enthousiasme qui les caractérisait fut rapidement reconnu comme un des éléments de base de leur personnalité nationale et il bouleversa certaines conceptions anciennes dont les porteurs n'avaient peut pas su voir et comprendre les attentes et les changements du monde.

A toute chose importante, il faut un début. Celui de cette évolution fut, sans aucun doute, cette étrange Marseillaise qui, en ce Sim'hat Torah 5734 (1973) retentit dans la synagogue du Rabbi, entonnée par lui entre ces murs du « 770 » qui n'avaient connu, jusque là, que les harmonies de l'âme 'hassidique. C'est cet événement qu'il convient, à présent, de décrire.

Au fil des années

Une fois le Rabbi de retour aux Etats-Unis, et plus exactement à New York dans ce quartier de Crown Heights qu'il ne quitta plus, le souci de ce qui se passait à Paris continua de se faire jour de manière évidente. Cette relation s'exprima d'abord par une correspondance continue avec ceux qui habitaient la France. Les lettres sont, bien entendu, très nombreuses. On se contentera, dans ce cadre, d'en citer quelques-unes à titre d'exemple et dans l'ordre chronologique.

Ainsi, Le Rabbi s'empressa d'écrire aux 'hassidim demeurant à Paris pour leur dire qu'il était bien arrivé et insister sur la nécessité d'agir dans la ville, y compris à l'extérieur du cercle de la communauté loubavitch. Parmi les encouragements donnés dans la lettre en question, datée de 5707 (1947), on trouve la participation à un groupe d'étude des Michnayot par cœur et notamment :

« Le Rav Friedman, de la synagogue 25, a demandé que l'on associe des fidèles de la synagogue à ce groupe. Certainement, vous lui poserez maintenant la question à ce sujet et l'encouragerez à étendre cette activité. »

Il s'agit ici de la synagogue du 25 de la rue des Rosiers où le Rabbi était intervenu à plusieurs reprises avant et après-guerre.

Au Rav Ben Tsion Chemtov, dont il a été rappelé plus haut qu'il fut un des proches du Rabbi, celui-ci écrit le 11 Nissan 5711 (17 avril 1951). Il souligne d'abord la responsabilité qui incombe à celui qui se trouve dans un quelconque endroit, relevant qu'il y a toujours été conduit par la Providence Divine pour y accomplir une mission spirituelle, de diffusion du judaïsme, nécessaire à l'endroit. Puis il complète la lettre d'une note manuscrite dans laquelle il cite une ville : Paris. Pour comprendre la portée de ce qui y est dit, sans doute faut-il retrouver l'atmosphère de l'époque. Rabbi Yossef Its'hak a quitté ce monde l'année précédente. Le Rabbi lui a succédé et ce passage a été d'une ampleur spirituelle, morale et émotionnelle dont on ne peut, encore aujourd'hui, que supposer les contours. C'est précisément tout cela qu'en quelques lignes bouleversantes, le Rabbi décrit à son 'hassid :

« J'ai lu aujourd'hui votre lettre sur le tombeau (de Rabbi Yossef Its'hak). Pessa'h 5747 (1947) à Paris n'était-il pas plus tranquille ? Seule consolation : quatre ans plus proches de la venue de Machia'h, très bientôt, en notre temps, amen. Mais, cela ne va pas. D'un autre côté, 'quelque chose est-il extraordinaire pour D.ieu ?' Vous pouvez agir pour Dieu. Et justement dès maintenant. »

Les années passèrent mais elles ne touchèrent jamais à un véritable souvenir vivant. Il n'est donc pas surprenant que le Rabbi parle de la synagogue du 17 rue des Rosiers en ces termes (Iguerot Kodech, vol. XXII, p.148) :

« ...que cela se multiplie dans tous les sujets de la synagogue, tant dans le domaine de la prière que dans les cours de Torah étudiés publiquement, ou individuellement. »

Le Rabbi s'employa aussi à encourager les 'hassidim. C'est ainsi que l'un d'eux, qui s'était auparavant trouvé dans un camp de réfugiés en Allemagne, se plaignit que des Juifs appartenant à un certain groupe faisaient quelques problèmes aux 'hassidim parce que ces derniers s'occupaient de rapprocher des Juifs éloignés de la pratique des Mitsvot. Le Rabbi se contenta de lui répondre : « Ils ont besoin de crier, nous avons besoin d'agir. » A cette époque, beaucoup de 'hassidim se trouvaient à Paris dans l'attente de refonder leur vie quelque part dans le monde. Ils avaient le statut de réfugiés et beaucoup d'entre eux habitaient, à titre provisoire, dans un hôtel, dénommé « Prima, en banlieue parisienne. Le Rabbi parla longuement devant eux, dans le cadre d'une réunion 'hassidique de Lag Baomer 5707 (1947), et cette rencontre laissa une marque profonde. Le Rabbi visita aussi diverses institutions éducatives, interrogeant les enfants, les invitant à poursuivre leurs efforts et insistant sur une idée que Rabbi Yossef Its'hak lui avait citée avant qu'il quitte les Etats-Unis : « Nos enfants sont nos garants. »

Mais le temps arriva de quitter Paris. Avant de partir, le Rabbi parla aux 'hassidim pendant toute une nuit, dans la maison de Rav Zalman Schneerson. Cette réunion 'hassidique est restée dans les mémoires. Tous en comprenaient le sens : c'était une cérémonie d'au revoir. Nombreux furent les participants. Au bout de plusieurs heures d'explication, de commentaires, alors qu'il était déjà minuit et que la plupart de ceux qui étaient venus étaient rentrés chez eux, le Rabbi s'adressa aux 'hassidim encore là. Il demanda à chacun son nom, indiquant de dire « lé'haïm » et expliquant les implications spirituelles et matérielles du nom concerné. Ce n'est qu'après que le Rabbi eut terminé qu'ils se levèrent et dansèrent avec une joie intense jusqu'à huit heures du matin. Au total, cette réunion dura entre dix et onze heures.

Rav Aaron Mordé'haï Zilberstraum, qui y était présent, raconte :

« J'étais responsable de la prière des enfants dans l'école (du Rav Zalman Schneerson). Aussi, j'étais obligé de partir à 6h30 du matin. Plusieurs des présents avaient déjà reçu la bénédiction du départ du Rabbi qui devait prendre le train, à la gare non loin de là, à environ 11h. Le Rabbi commença à me bénir également mais je lui dis que j'avais l'intention de revenir un peu plus tard spécialement pour son départ. Il ne répondit pas et continua à me bénir. J'avais calculé que je resterais avec les élèves de 7h30 à 9h. C'est ce que je fis et, à 9h30, j'allais prendre le train, à la gare près de l'école. Mais, à mon grand étonnement, les employés avaient entamé, à ce moment-là, une grève et je ne parvins pas non plus à trouver un taxi. En résumé, je ne réussis pas à dire au revoir au Rabbi et je dus me contenter de lui envoyer un télégramme. »

Rabbi Yossef Its'hak avait demandé au Rabbi, pour ce voyage de retour avec sa mère, de ne pas prendre l'avion comme à l'aller mais le bateau. C'est ce que fit le Rabbi et beaucoup de Juifs de Paris, dont de nombreux 'hassidim, l'accompagnèrent en car jusqu'au port pour saluer son embarquement à bord du paquebot Mauritania puis son départ.

Ce diagnostic fut confirmé par un autre 'hassid qui entendit d'un des employés de l'hôtel que, dans la chambre du Rabbi, « l'électricité était allumée toute la nuit » et que « l'on entendait les pas d'un homme allant de long en large. »

Pendant ces quelques mois où le Rabbi résida à Paris, il apparaît qu'il rencontra de nombreuses personnes dans la plus grande discrétion. Il s'agissait d'entrevues essentielles pour le maintien et le renforcement du judaïsme. Dans de nombreux domaines, l'action du Rabbi se fit sentir avec une grande présence. C'est ainsi qu'existent des lettres retraçant son intervention dans l'accueil des réfugiés qui fuyaient alors l'Union Soviétique et débouchaient à Paris. Il s'occupait également, dans cette même période, de créer à Paris une branche du « Merkaz Léinyanei 'Hinou'h », l'organisation loubavitch chargée des problèmes d'éducation, du « Ma'hané Israël », l'œuvre d'action sociale du mouvement loubavitch, une institution de jeunes filles « Beth Rivka » et une section des éditions loubavitch « Kehat ». Il fit notamment éditer en français différents recueils sur le judaïsme. Cette action ne se fit pas sentir qu'en France mais eut des effets également dans d'autres pays d'Europe tels que l'Allemagne, l'Autriche ou la Tchécoslovaquie ainsi que dans les camps de réfugiés existant alors. Bien entendu, malgré l'éloignement, le lien avec son beau-père, Rabbi Yossef Its'hak, ne se distendit à aucun moment. Plus encore, sur un certain nombre de sujets, celui-ci répondit à ceux qui l'interrogeaient qu'il faudrait attendre le retour de son gendre.

Comme il l'avait fait avant-guerre, le Rabbi retrouva le chemin de la rue des Rosiers. Il fut invité un jour à donner un cours dans la synagogue du 25 de la rue. Ce cours exceptionnel a laissé une marque ineffaçable à tous ses auditeurs. La synagogue, pour ce rendez-vous, était comble. Un témoin raconte :

« A la synagogue étaient venus des Rabbis, chefs de communauté, des érudits, des 'hasidim et de simples Juifs de toute la communauté. Le Rabbi entra dans la synagogue avant la prière de Min'ha. Immédiatement, toute l'assemblée se leva. On conduisit le Rabbi à un endroit noble de la synagogue, devant le mur 'est', et on pria. Puis le Rabbi demanda ce qu'on avait l'habitude d'étudier. Il lui fut répondu qu'on étudiait 'Ein Yaacov'. Il prit le livre correspondant, y regarda quelques secondes et commença à parler du sujet auquel on s'était arrêté la fois précédente, recourant à tous les degrés d'interprétation du texte avec une clarté incomparable. Il parla ainsi pendant une grande heure. On fit alors la prière du soir puis les responsables de la synagogue demandèrent au Rabbi de dire encore quelques mots. Celui-ci commença par refuser mais, devant l'insistance de tous, finit par accepter. Il s'enquit du texte étudié habituellement : c'était le Choul'han Arou'h, lois des téfiline. Immédiatement le Rabbi se mit à expliquer. L'enseignement dura encore une heure dans un silence absolu. Lorsqu'il eut terminé, les responsables demandèrent au Rabbi de donner aussi le cours de Tanya qui avait normalement lieu à cette heure. Le Rabbi accepta et, en conclusion, relia les trois études qui venaient d'être faites de manière si éblouissante que les présents ne purent cacher leur enthousiasme. Puis il termina ainsi : 'Yaacov – Rabbi Yossef Its'hak – est déjà prêt pour la Délivrance, le retard n'est dû qu'au 'troupeau (qui) allaite'. Que chacun mérite d'aller à la rencontre de Machia'h avec son Rabbi et nous irons avec notre Rabbi rapidement, en notre temps, amen' »

La résidence du Rabbi à Paris - Deuxième période

Après la guerre, le Rabbi eut l'occasion de revenir à Paris dans des conditions tout à fait différentes. Cela se passa en 5707 (1947). Dans l'URSS de Staline, le père du Rabbi, Rabbi Lévi Its'hak Schneerson, avait été condamné, pour son activité religieuse – il était rabbin de Yékatrinoslav – à la relégation dans un village reculé de l'Asie soviétique, où son épouse, la Rabbanit 'Hannah choisit de le rejoindre. La dureté des conditions de vie, le dénuement absolu eurent raison de sa santé. Il quitta ce monde en 5704 (1944) à Alma Ata où il repose jusqu'à ce jour. Il restait à faire sortir la Rabbanit 'Hannah d'URSS. Cela ne fut pas facile et nécessita de nombreux efforts. Enfin, en Adar 5707 (février 1947), ce fut chose faite. La Rabbanit 'Hannah, après de nombreuses tribulations, rejoignit le monde libre. Le Rabbi quitta New York pour l'accueillir à Paris. C'est cette visite historique qui est abordée ici.

Le Rabbi arriva donc à Paris au début du mois d'Adar, il quitta la capitale avec sa mère plus de trois mois plus tard, après la fête de Chavouot. C'est dans cette période que le Rabbi commença à être connu par tous. De fait, dans cet immédiat après-guerre, nombreux furent les 'hassidim qui avaient pu quitter l'URSS à la faveur de la fin des hostilités et se trouvaient alors à Paris. Ce fut, pour la plupart, leur première rencontre avec le Rabbi, qui leur permit de percevoir sa grandeur et son élévation particulières.

La Rabbanit 'Hannah était hébergée chez le Rav Zalman Schneerson, qui avait à Paris une action communautaire et, dans ce but, avait créé une association qui s'était rendue propriétaire d'un petit immeuble de trois étages situé 10 rue D.ieu, près de la place de la République. C'est dans cet immeuble, qui existe toujours, que le Rabbi rendit deux fois par jour visite à sa mère et qu'il s'exprima devant les 'hassidim rassemblés avant de quitter la France. La Rabbanit 'Hannah y occupait une chambre indépendante tandis que le Rabbi demeurait à l'hôtel Edouard VII, avenue de l'Opéra. Le Chabbat et les jours de fête, le Rabbi se rendait à pieds jusqu'à la résidence de sa mère. Une synagogue se trouvant dans l'immeuble, il y écoutait la lecture de la Torah et, parfois, demandait à dire quelques mots. Puis il prenait le repas avec sa mère. A ce repas, venait se joindre un groupe de 'hassidim.

Les anecdotes rapportées au sujet de cette période sont nombreuses. On se contentera ici d'en citer quelques unes. Un des témoins de cette période raconte qu'un certain vendredi un livre de 'Hassidout nouvellement imprimé arriva au Rabbi. Ce Chabbat, la prière du matin se termina vers 12h30 et les présents ne tardèrent pas à rentrer chez eux, d'autant plus qu'il faisait particulièrement chaud. Le Rabbi attendit un instant puis il s'installa dans un coin de la synagogue et étudia l'ouvrage pendant six heures d'affilée jusqu'à l'avoir terminé. Pour lui, chaque instant était irremplaçable. C'est ainsi qu'un jour, un groupe de Juifs se présenta à son hôtel pour lui parler. Le Rabbi les fit attendre quelques instants et, lorsqu'il leur ouvrit la porte, s'en excusa après d'eux. L'un d'eux répondit naturellement : « Ce n'est pas grave ». Le Rabbi fit observer très sérieusement : « Que cela signifie-t-il ? Quelques minutes, c'est un laps de temps très précieux. » Le Rav Ben Tsion Chemtov était un de ses proches et il allait rendre visite au Rabbi à son hôtel. Il eut ainsi l'occasion de remarquer que le lit du Rabbi était encombré de nombreux livres qui n'avaient pas manifestement été déplacés depuis plusieurs jours. Il en conclut que le Rabbi ne s'autorisait que très peu de sommeil et uniquement assis sur une chaise.

fre. C'est ainsi qu'il prit place, avec la Rabbanit, dans un des derniers trains qui quittaient la ville et que le couple put franchir la ligne de démarcation et parvenir en zone libre, à Vichy. Le Rabbi n'avait emporté que son talith et ses téfiline qu'il transportait dans une valise. C'était la veille de la fête de Chavouot. Voyant le soleil se coucher, le Rabbi arrêta un taxi, lui confia la valise et lui demanda de la déposer dans un hôtel qu'il lui indiqua. Puis lui-même et son épouse continuèrent le chemin à pieds pendant plusieurs heures après la tombée de la nuit.

La résidence à Vichy dura jusqu'à la fin de l'été puis le Rabbi décida de continuer le voyage jusqu'à Nice. A cette époque, la région n'était pas sous occupation allemande mais italienne, ce qui rendait le danger moins immédiat. Le Rabbi et son épouse y restèrent huit à neuf mois, jusqu'au début de l'été 5701 (1941). Même moins pressant, le péril demeurait. Aussi le Rabbi et la Rabbanit évitaient de sortir autant que possible, ce qui n'empêcha pas le Rabbi de continuer son action. C'est ainsi, raconte une femme bénéficiaire de l'opération, que le Rabbi veilla à la fabrication de faux papiers qui lui permirent de passer la frontière et, probablement, d'avoir la vie sauve. De même, dans cette époque troublée, seuls avaient accès à un hôtel ceux qui pouvaient montrer qu'ils possédaient un billet de cent dollars, une somme alors assez importante. Or ne pas avoir de lieu de résidence constituait, pour un Juif, un danger mortel. Le Rabbi allait donc par les rues de la ville et, lorsqu'il rencontrait un Juif en peine, il lui remettait le seul billet de cent dollars en sa possession afin qu'il trouve une place. Ce billet sauva ainsi bien des vies. Cette attitude fit que le respect de tous envers le Rabbi alla grandissant. Lorsqu'on s'aperçut que celui-ci ne mangeait quasiment rien du fait de ses scrupules particuliers en matière de cacherout, plusieurs personnes, y compris non-juives, s'efforcèrent de résoudre, autant que faire se pouvait, cette difficulté. Ainsi, malgré la pénurie, le propriétaire de l'hôtel remit régulièrement quelques morceaux de sucre à la Rabbanit. Soucieux de l'autre, le Rabbi ne renonça pas, pour autant, au moindre accomplissement spirituel personnel. Ainsi, à l'approche des fêtes du mois de Tichri 5741 (1941), le Rabbi se rendit secrètement à la frontière italienne pour se procurer un étrog qui lui convenait sans tenir compte du risque couru pour cela. De cette expédition, il ramena, du reste, deux étrog, l'un pour lui-même et le second qu'il offrit au Rav Rubinstein qui se trouvait également dans la ville. Et cette attitude ne se démentit jamais.

Pendant ce temps, Rabbi Yossef Its'hak, depuis New York, ne cessait pas ses efforts pour faire sortir le Rabbi et son épouse de l'Europe en flammes. Enfin, un visa d'entrée aux Etats-Unis leur fut accordé. Il devait être reçu à Marseille où une représentation américaine existait encore. Le Rabbi et son épouse durent donc quitter Nice pour Marseille où, bien que le séjour fut très court, le Rabbi fut vite entouré de nombreux Juifs venus chercher auprès de lui sagesse et réconfort. Enfin, le 20 Nissan 5701 (17 avril 1941), le Rabbi reçut le visa attendu. Les difficultés n'étaient pas terminées puisqu'il fallait encore passer en Espagne puis au Portugal avant de s'embarquer enfin de Lisbonne pour les Etats-Unis sur un des tout derniers bateaux à traverser l'Atlantique sous la menace des bombardements allemands et des arrestations en haute mer. Mais tout cela constitue une autre histoire. Dans ce cadre, il faut seulement se souvenir que le Rabbi et la Rabbanit arrivèrent dans le port de New York le 28 Sivan 5741 (23 juin 1941) à bord du paquebot Serpa Pinto.

le rôle de plaque tournante pour les actions entreprises afin de sauver Rabbi Yossef Its'hak. C'est encore lui qui se chargea de transmettre toutes les informations à la communauté loubavitch déjà installée aux Etats-Unis.

Pendant cette période, dont chacun mesurait sans peine le danger, le Rabbi, à Paris, s'inquiétait également. Mais son souci était loin de s'attacher à son sort personnel. Il écrivit ainsi :

« J'ai beaucoup de peine du fait que le courrier s'est beaucoup réduit en ce qui concerne la santé du Rabbi. Je m'adresse à vous, je vous prie de me faire connaître tout en détails... »

Certainement, vous prenez par écrit les commentaires du Rabbi qui se trouve parmi vous à présent. Peut-être pouvez-vous m'en envoyer une copie ici ? »

A la veille de l'entrée des nazis dans Paris, le Rabbi se fit recenser auprès du commandement militaire français. Cependant, il ne fut pas mobilisé. En Sivan 5700 (juin 1940), les nazis envahirent le pays et occupèrent la capitale. Une des pages les plus dramatiques de l'histoire du peuple juif allait s'ouvrir, donnant au mot martyr un nouveau sens. Pendant toute une année, jusqu'en Sivan 5701 (juin 1941), le Rabbi vécut dans la France de l'occupation. A aucun moment, il n'interrompit son œuvre d'enseignement de la Torah, s'adressant à des Juifs qui resentaient avec encore plus de force le besoin d'encouragement et de soutien moral et spirituel.

Dès leur arrivée dans la capitale, les nazis entreprirent le recensement de ses habitants. C'était un recensement particulier : il indiquait la race et la religion de chacun. Le but apparaissait à tous : il s'agissait d'effectuer un premier repérage des Juifs. Les nouvelles qui transparaissent des pays occupés par l'envahisseur étaient suffisantes pour comprendre toute la gravité de l'opération. Des escouades de policiers entreprirent ainsi de visiter les habitations, ils arrivèrent à l'endroit où le Rabbi et son épouse demeuraient. Il se trouve que, lorsqu'ils se présentèrent, le Rabbi était absent. Sans doute aussi, son nom de famille n'était-il pas connu, en ce temps-là, comme manifestation juif. En tout état de cause, les enquêteurs repartirent avec, en face de l'identité du Rabbi, la mention « orthodoxe », ce qui pouvait s'interpréter comme juif ou chrétien orthodoxe. Lorsque le Rabbi rentra chez lui, il apprit ce qui s'était passé. Sans attendre, il se rendit directement au bureau chargé du recensement et demanda que l'on corrige la rubrique « religion ». Il devait être inscrit comme « Juif » ! Le Rav Rubinstein, en ce temps-là à la tête de la communauté de la rue Pavée, raconta cette histoire des années plus tard, après la guerre, en ne cherchant pas à cacher son émotion devant une telle attitude, seulement comparable à celle de Mordéhaï qui, dans le Livre d'Esther, est désigné comme « le Juif » et décrit comme celui « qui ne se courbe pas et ne se prosterne pas ». Le Rabbi n'avait pas cessé de fréquenter deux synagogues, dont la plus ancienne de Paris, au 17 et au 25 de la rue des Rosiers, y enseignant et y inspirant. Ainsi, dans les « Réchimot » du Rabbi, on trouve, depuis 5696 (1936), différents textes portant l'indication « dit au 17 ».

Le Rabbi et son épouse quittèrent Paris quelques jours avant la fête de Chavouot 5700 (1940). Un ami non-Juif, général dans l'armée française, leur avait préalablement proposé de se cacher dans un pavillon qu'il possédait en dehors de la capitale mais le Rabbi avait refusé l'of-

de Min'ha et d'Arvit à la synagogue. Il n'habitait pas le quartier mais demeurait dans le 16ème arrondissement. Mon frère Méir, plus âgé que moi, étudiait alors l'ingénierie électrique à la Sorbonne avec le Rabbi. »

Deuxième partie : 5697 – 5700 (1937 – 1940)

Pendant cette période, le Rabbi entreprit, à sa manière discrète et sereine, de diffuser la Hassidout dans Paris. Certes, il fréquentait la Sorbonne mais les témoins du temps attestent qu'il s'y trouvait moins de deux heures par jour et, parfois sautait des jours. Lorsqu'il venait pourtant assister au cours, c'était toujours avec un volume du Talmud ou de Maïmonide dans la main. Il écoutait alors le cours pendant dix à quinze minutes d'affilée avant de retourner à l'étude de l'ouvrage qu'il avait apporté. Quant aux devoirs qu'il devait remettre ou aux examens qu'il devait passer, il les terminait en un temps d'une brièveté surprenante. C'est dans ces conditions qu'il collectionna une série de diplômes dans des domaines très éclectiques, la plupart portant sur les sciences de la nature et le reste sur d'autres sujets.

Dans ce Paris où les ombres montaient, le Rabbi ne renonça à rien. Sur son chemin, il rencontra des Juifs parfois pris de doutes sur la nécessité de l'attachement au judaïsme. Tel rapporte que, fils de 'hassid, il s'était retrouvé dans la capitale française et ne savait plus que penser du monde. Le Rabbi lui consacra une conversation quasi ininterrompue de dix-huit heures qui le maintint dans la fidélité au judaïsme pour toujours. Tel autre rapporte que, réfugié à Paris après avoir fui Berlin, il cherchait désespérément une Souccah pour la fête. Il finit par rencontrer le Rabbi dans la rue des Rosiers et lui demanda où il pourrait en trouver une. Il ne connaissait pas celui qu'il abordait ainsi et qu'il avait seulement reconnu comme un Juif religieux. Le Rabbi l'invita dans sa propre petite Souccah en plein quartier latin et l'homme garda toute sa vie en mémoire ce soir-là où il crut voir les invités spirituels de la fête apparaître tant l'atmosphère qui régnait dans l'humble demeure était différente. Outre cette référence au quartier latin, deux autres adresses où le Rabbi et son épouse auraient résidé à Paris, nous sont connues : 9 rue Boulard, dans le 14ème arrondissement, et 78 rue Blomet, dans le 15ème arrondissement. Dans les deux cas, aucun détail n'est parvenu jusqu'à nous.

C'est alors que la guerre éclata. Les nazis, après leurs forfaits commis en Allemagne, déferlèrent sur l'Europe. Ils envahirent alors la Pologne. Rabbi Yossef Its'hak se trouvait, dans cette période, à Varsovie et il dut s'abriter pendant que l'aviation nazie bombardait la ville, et notamment les quartiers connus comme juifs. Il parvint finalement à quitter le pays et arriva à Riga d'où il put enfin s'embarquer pour les Etats-Unis. Paris n'était pas encore une ville occupée et le Rabbi y résidait encore. En ce début de temps de tragédie, c'est lui qui, depuis l'Europe, joua

vention du docteur Chohétman, le Rabbi fut accepté à la grande satisfaction de son épouse et de son beau-père. Il entreprit l'étude de la construction navale et des mathématiques puis plus tard, semble-t-il, celle de la psychologie ainsi que celle d'un certain nombre d'autres domaines qui ne nous sont pas connus avec précision.

De manière générale, le Rabbi ne désirait pas être reconnu comme un érudit et encore moins comme le gendre du Rabbi de Loubavitch de ce temps, ce qui lui aurait valu renommée, manifestations de respect et nombreuses visites. Il prenait toutefois plaisir à discuter de Torah avec les Rabbanim qui, ayant appris sa présence dans la ville, venaient le voir. Les conditions de la vie juive dans le Paris d'alors étaient d'une grande difficulté. Les témoins racontent que le Rabbi et son épouse n'achetaient rien à l'extérieur par souci de cacherout et que la Rabbanit faisait elle-même le pain qu'ils mangeaient. Pour pouvoir consommer du lait, qui constituait l'essentiel de l'alimentation du Rabbi, la Rabbanit allait elle-même à pieds, presque chaque jour, pour en surveiller la traite dans une ferme. Il fallait, pour cela, marcher plusieurs kilomètres... De tels efforts n'arrêtaient pas non plus le Rabbi. Afin de permettre aux Juifs de la capitale de consommer du pain « Pat Israël », le Rabbi se rendait chaque semaine, à pieds également et aux petites heures du matin, dans une boulangerie lointaine dans un quartier peu recommandable, pour en allumer le four.

Pendant toute cette période, le Rabbi ne cessa pas d'écrire des pages d'érudition, des commentaires nouveaux qui attirèrent l'attention sur lui. C'est aussi à lui que, malgré l'éloignement, Rabbi Yossef Its'hak, qui se trouvait alors dans les pays baltes, décida de confier la tâche d'organiser et de préparer pour l'édition les lettres qu'il avait écrites à diverses occasions et qui traitaient essentiellement de matières spirituelles et du service de Dieu. Tout cela décrit, il est clair que le Rabbi attirait l'attention par son comportement général. Aussi, Juifs et non-Juifs, y compris au sein de l'université, le considérèrent très vite comme « un homme saint ». Ce n'était évidemment pas de son fait. Ainsi, pour garder la tête couverte dans la Sorbonne d'avant-guerre, le docteur Chohétman lui suggéra d'utiliser un canotier, le chapeau en vogue dans le Paris d'alors, ce que le Rabbi accepta. De même, contrairement à la coutume d'Europe centrale, il portait une veste courte tous les jours de semaine au lieu du traditionnel vêtement rabbinique plus long. Bien plus tard, il parla de ce choix et indiqua qu'ainsi il put consacrer davantage de temps à l'étude car, dit-il, « les 'hassidim ne vinrent pas à moi quand je portai une veste courte. »

Pendant la période 5695 – 5696 (1935 – 1936), le Rabbi ne cessa pas de voyager entre les lieux de résidence successifs de son beau-père en Lettonie et en Pologne et Paris. Il s'était en effet vu confier de nombreuses tâches et non des moindres. Cependant, son action dans Paris ne se démentait pas. Un homme, 'Haïm Rudel, qui s'installa plus tard en Israël, raconte :

« Je suis né à Paris en 5691 (1931). En 5696 (1936), je venais à la synagogue de la rue des Rosiers tous les lundi et jeudi où il n'y avait pas d'école. Dans une pièce, il y avait une classe où environ vingt-cinq enfants étudiaient la Torah avec un professeur... »

Le Rabbi y venait régulièrement pour veiller au bon déroulement du cours. Il s'intéressait, conseillait et encourageait les élèves et le professeur. Il faisait également la prière

L'Histoire

La résidence du Rabbi à Paris - Première période

Première partie : 5693 – 5696 (1933 – 1936)

Vers la fin de l'hiver 5693 (1933), Rabbi Yossef Its'hak vint à Paris. Il profita de ce déplacement pour aider à l'installation du Rabbi et de son épouse, la Rabbanit 'Haya Mouchka.

Comme il l'avait fait à Berlin, le Rabbi continua à Paris à se consacrer, pendant l'essentiel de la journée à l'étude de la Torah, ne laissant que peu de temps pour l'acquisition des connaissances profanes requises par l'Université. A cette époque, un homme fut très proche du Rabbi, il répondait au nom de docteur Méir Chohétman. Il étudia avec le Rabbi à la Sorbonne et eut l'occasion de l'aider. Il raconte :

« Il me fut demandé de l'aider à entrer à l'université. Mais d'abord, il (le Rabbi) voulut apprendre la langue. Je lui proposai un professeur particulier mais il souhaita avoir un cours par écrit. J'allai à la Sorbonne et on me dit d'amener le nouvel étudiant... Il voulait étudier la physique et les mathématiques pour poursuivre le cycle entrepris à Berlin bien que les diplômes obtenus là-bas ne soient pas encore arrivés... »

Ils (le Rabbi et son épouse) vivaient dans un petit appartement. Il avait des études fixées dans le judaïsme – Talmud, Paracha, Midrach, 'Hassidout – et j'étudiai avec lui. Il apprit le français avec une rapidité exceptionnelle et fréquentait les grandes bibliothèques publiques, essentiellement celle de l'université et celle de la communauté juive...

Il priait dans la synagogue 'hassidique de Rav Avraham 'Hen... Quand les 'hassidim l'interrogeaient au sujet de ses études à l'université, il répondait que c'était nécessaire, que, pour savoir quoi répondre, il fallait étudier et connaître. On se rendait compte qu'il avançait dans la voie des membres du Sanhédrin antique qui devaient posséder toutes les langues et les sciences... »

En fait, après son installation à Paris, le Rabbi ne souhaita pas reprendre vraiment ses études profanes. Pour cela, il fallut que son beau-père, Rabbi Yossef Its'hak, vienne à Paris pour des raisons médicales et demande au docteur Chohétman de transmettre à son gendre qu'il souhaitait lui voir continuer ses études universitaires. Une lettre, datée de 5696 (1936) écrite par le Rabbi depuis une maison de repos à Ville-d'Avray témoigne de ce lien particulier avec son beau-père et du rôle que ce dernier entendait lui voir assumer. En tout état de cause, la décision ne fut pas facile à prendre. De plus, il s'agissait de faire entrer le Rabbi à la Sorbonne en milieu d'année, alors que celui-ci ne maîtrisait pas encore le français et qu'il n'était pas en possession des diplômes obtenus à Berlin. Par ailleurs, dans l'université française d'avant-guerre, l'antisémitisme était une opinion répandue et qui semblait à beaucoup légitime. Cependant, des choses importantes étaient décidément en jeu car, malgré ces difficultés et grâce à l'inter-

בעזה"ת

A l'occasion du mariage de nos enfants, comment ne pas s'arrêter, au moins un instant, et réfléchir aux chemins merveilleux parcourus par nos familles ?

Des itinéraires semblables à des milliers d'autres que seul notre Rabbi a su faire converger vers cette voie royale du Judaïsme authentique et de la Hassidout.

Ensemble, nous remercions D... qui nous permet de vivre ce grand moment de bonheur pour nos familles.

Joignant nos prières aux bénédictions de leurs grands parents, aïeuls et de tous nos amis, nous prions pour que le Hatan et la Kalla méritent de fonder un foyer lumineux, conforme à la volonté du Rabbi.

Roch Hodech Eloul 5765

LE RABBI & LA FRANCE

Offert à l'occasion
du mariage de

*Azaria & Sarah
Elbaz*

2 Elloul 5765 - 6 Septembre 2005

*Puissent-ils accomplir la Chli'hout du Rabbi
dans la joie, le bonheur et la paix*